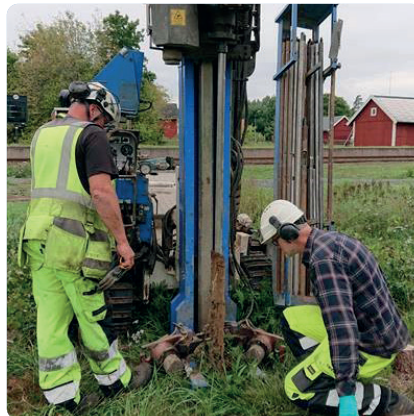

Efterbehandling av förorenade områden

Kvalitetsmanual för användning
och hantering av bidrag

MANUAL FÖRORENADE OMRÅDEN • UTGÅVA 14 • 2021

Kvalitetsmanual för användning
och hantering av bidrag till
efterbehandling av förorenade
områden
2021-01-19

Kvalitetsmanualen upprättades 2005 och är ett levande dokument som kontinuerligt uppdateras med nytt material. De senaste revideringarna listas nedan.

För uppdateringar och senaste utgåva, se Naturvårdsverkets webbsida:
www.naturvardsverket.se

Utgåva nr.	Kapitel – avsnitt eller sidnummer	Datum
Utgåva 11	Avsnitt 4.3 - 4.7 reviderat, Avsnitt 4.8 Provtagning är nytt	2017-09-08
Utgåva 12	Genomgående i hela dokumentet om bland annat juridik/ansvar och bostadsanslaget. Avsnitt 3.1, Avsnitt 4.8, Avsnitt 5.3, 5.5, 5.6	2018-07-04
Utgåva 13	Sid. 13-14, 24-28, 28-29, 60-61, 62	2019-06-27
Utgåva 14	<p>Sammanfattning och Summary har lagts till</p> <p>Avsnitt 5.10 Nytt avsnitt om fastighetsvärdering och värdeökning.</p> <p>Avsnitt 6. Inledningen om bidragsansökan och redovisning har utvecklats.</p> <p>Avsnitt 6 Tid och format på ekonomisk redovisning har reviderats.</p> <p>Avsnitt 6.6 Nytt avsnitt om herrelösa fastigheter.</p> <p>Avsnitt 6.7 Vägledning om Statligt stöd för sanering av förorenade områden inför bostadsbyggande, har lagts in som ett separat avsnitt.</p> <p>Avsnitt 7.8 Förtydligande har gjorts i avsnittet om provtagning.</p> <p>Avsnitt 7.10 Nytt avsnitt om tillsynsmyndighetens roll.</p> <p>Avsnitt 7.11 Revidering av Statlig finansiering vid begränsat ansvar.</p> <p>Avsnitt 7.12 Upphandling, revidering av Miljökrav vid bidragsfinansierade åtgärder.</p> <p>Bilaga 2. Revidering av Mall för ansvarsutredning i bidragsprojekt,</p> <p>Bilaga 3. Revidering av Mall för ansökan om bidrag till åtgärdsförberedelser och åtgärder, anpassat till statsstödsreglerna.</p> <p>Bilaga 4. Revidering av Mall för huvudmannens slutrapport av åtgärdsobjekt, specificerat redovisningsparametrar.</p> <p>Bilaga 5. Översyn av Mall för länsstyrelsens slutredovisning av åtgärdsobjekt.</p> <p>Bilaga 6. Kommuner inom olika kommuntyper har lagts till som bilaga.</p> <p>Dokument, tabeller och figurer har tillgänglighetsanpassats</p>	2021-01-18

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

© Naturvårdsverket 2021

Omslag: Naturvårdsverkets EBH-grupp: Fredriksbergs pappersbruk i Ludvika kommun och provtagning vid Ormaryds f.d. impregneringsanläggning i Nässjö kommun samt Pukebergs glasbruk i Nybro kommun
Martin von Brömssen / Folio Bildbyrå: Folio bildbyrå RF Fotoplats: Gårdsten, Angered, Göteborg, Västra
Götaland, Sverige.

Förord

Syftet med det statliga bidraget för efterbehandling från det statliga anslaget 1:4 anslagspost 1 (ap.1) Sanering och efterbehandling av förorenade områden, är att avhjälpa föroreningskador till nästa generation. Staten bekostar utredningar och åtgärder av nationellt prioriterade förorenade områden när efterbehandlingsansvar enligt lag helt eller delvis saknas. Naturvårdsverket har i uppdrag att administrera bidraget, i enlighet med Naturvårdsverkets instruktion (SFS 2012:989). Naturvårdsverket fördelar bidraget utifrån en nationell prioritering. Fördelningen är också styrd av behoven på lokal och regional nivå. Inriktningen på det bidragsfinansierade arbetet med förorenade områden kan variera mellan åren. Möjligheten till fördelning av bidrag är också beroende av regeringens varierande anslag till området. Sedan 2016 kan en del av anslaget också användas för sanering av mark inför bostadsbyggande och från och med 2018 för åtgärder i sediment. Vägledningen om sanering av mark inför bostadsbyggande som tidigare varit fristående, införlivas i kvalitetsmanualen i och med den här revideringen.

Kvalitetsmanualen syftar till att ge vägledning i det bidragsfinansierade efterbehandlingsarbetet. Det övergripande målet är att kvalitetsmanualen ska utgöra basen för ett kvalitetssäkert och hållbart statligt efterbehandlingsarbete. Det i sin tur bidrar till att nå det nationella miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö och även andra miljö kvalitetsmål såsom God bebyggd miljö, Grundvatten av god kvalitet och Levande sjöar och vattendrag. Därtill bidrar det till att de nationellt prioriterade förorenade områdena undersöks och vid behov åtgärdas. Efterbehandlingsarbetet bidrar även till flera av målen i Agenda 2030.

En huvudman för utredningar eller åtgärder (kommun eller annan myndighet) ansöker om bidrag hos länsstyrelsen. som i sin tur ansöker om bidrag hos Naturvårdsverket. Kvalitetsmanualen omfattar den bidragsfinansierade efterbehandlingsverksamhet som faller inom ramen för 1:4-anslagets anslagspost 1: från initiering till genomförande och uppföljning av enskilda projekt samt uppföljning av arbetet.

Kvalitetsmanualen är ett levande dokument som kontinuerligt uppdateras.

Stockholm 18 januari 2021

Avdelningschef:
Ingela Hiltula
Samhällsavdelningen

Innehåll

FÖRORD	3
1 SAMMANFATTNING	9
2 SUMMARY	10
3 INLEDNING	11
3.1 Syfte och målgrupp	11
4 OMFATTNING OCH LÄSANVISNING	12
5 BIDRAGSSYSTEMET	14
5.1 Styrande och vägledande dokument	14
5.2 Miljökvalitetsmål	15
5.3 Miljöbalken	16
5.4 Förordning (SFS 2004:100) om avhjälpande av föroreningsskador och statligt stöd för sådant avhjälpande	16
5.5 Naturvårdsverkets instruktion (SFS 2012:989)	16
5.6 Naturvårdsverkets regleringsbrev	16
5.7 Naturvårdsverket utgångspunkter för efterbehandling av förorenade områden	17
5.8 Vägledande rapporter	17
5.8.1 Inventering	17
5.8.2 Utredningar inför val av efterbehandlingsåtgärd	18
5.8.3 Ansvarsutredningar	18
5.9 Ansvarsutredningsrutin	18
5.10 Fastighetsvärdering och värdeökning	19
5.11 Prioritering av förorenade områden	20
5.11.1 Den nationella planen	21
5.12 Ärendegång för bidragsfinansierad åtgärd	22
5.13 Regionalt program förorenade områden	22
5.14 Särskilda medel för länsstyrelsernas styrning och administration	23
6 BIDRAGSANSÖKAN OCH REDOVISNING	25
6.1 Utredningsbidrag	26
6.1.1 Bakgrund	26
6.1.2 Bidragsansökan	26
6.1.3 Bidragshantering	28

6.1.4	Utförande och redovisning	29
6.2	Åtgärdsbidrag	29
6.2.1	Bakgrund	29
6.2.2	Bidragsansökan	29
6.2.3	Bidragshantering	31
6.2.4	Utförande och redovisning	31
6.3	Bidrag för tillsynsprojekt	32
6.3.1	Bakgrund	32
6.3.2	Bidragsansökan	32
6.3.3	Redovisning	32
6.4	Bidrag för verkställighet, rättelse på felandes bekostnad eller särskilt kritiska objekt	33
6.4.1	Bakgrund verkställighet eller rättelse på felandes bekostnad	33
6.4.2	Samråd	33
6.4.3	Bakgrund särskilt kritiska objekt	34
6.4.4	Bidragsansökan	34
6.4.5	När är det möjligt att ansöka om bidrag för verkställighet, rättelse på felandes bekostnad eller för särskilt kritiska objekt?	35
6.5	Förenklat ansökningsförfarande	36
6.5.1	Bakgrund	36
6.5.2	Bidragsansökan	37
6.5.3	Bidragshantering, utförande och redovisning	37
6.6	Herrelösa fastigheter	37
6.6.1	Bidrag för undersökning och åtgärd	38
6.6.2	Vad innebär expropriation av en herrelös fastighet?	38
6.6.3	Vad innebär köp av en fastighet som riskerar att bli herrelös?	38
6.7	Bidrag för åtgärd av mark inför bostadsbyggande	38
6.7.1	Allmän information och bakgrund	38
6.7.2	Mindre känslig markanvändning	39
6.7.3	Grundkriterier	40
6.7.4	Indelning i kommuntyper	42
6.7.5	Prioriteringsgrunder	43
6.7.6	Bidragsbegränsning	43
6.7.7	Aktörer och ansvarsfördelning	44
6.7.8	Återbetalning av bidrag	44

6.8	Utgångspunkter vid bidragsfinansierade åtgärder	45
7	ARBETSSÄTT OCH ORGANISATION	47
7.1	Efterbehandlingsprocessen	47
7.1.1	Bedömning av ansvar för utredningar och åtgärder	50
7.1.2	Registrering av data i EBH-stödet	50
7.2	Initiering	51
7.2.1	Aktiviteter som ska ingå i initieringsskedet	51
7.3	Förstudie	52
7.3.1	Vad som minst bör ingå i förstudiens första etapp	53
7.3.2	Vad som minst bör ingå i förstudiens andra etapp	54
7.4	Huvudstudie	55
7.4.1	Vad som minst bör ingå i en huvudstudie	55
7.5	Förberedelser	59
7.5.1	Aktiveter som bland annat ska ingå i förberedelseskedet	60
7.6	Genomförande	63
7.6.1	Aktiviteter som bland annat kan ingå i genomförandet	63
7.7	Uppföljning	67
7.7.1	Delmoment i uppföljningsskedet:	67
7.8	Provtagningar	67
7.8.1	Certifierad provtagning och certifierad provtagare	68
7.9	Huvudmannaskap	68
7.9.1	Huvudmannens roll och ansvar	68
7.9.2	Vem kan vara huvudman	69
7.9.3	Kostnader för huvudmannen	70
7.10	Tillsynsmyndighetens roll och avgift	71
7.11	Statlig finansiering vid begränsat ansvar	71
7.11.1	När delfinansiering kan bli aktuellt	72
7.11.2	Val av tillvägagångssätt	72
7.11.3	Miljömässigt motiverad åtgärd och ansvarsfrågan	73
7.11.4	Avtal	74
7.11.5	Föreläggande	74
7.11.6	Huvudmannaskap vid statlig delfinansiering	75
7.11.7	Förslag till arbetsprocess inför åtgärd	75
7.12	Upphandling	76
7.12.1	Regler och bestämmelser	77

7.12.2	Entreprenadformer	77
7.12.3	Miljökrav vid bidragsfinansierade åtgärder	78
7.12.4	Förfrågningsunderlag	79
7.12.5	Ersättning	81
7.12.6	Miljökontroll	82
7.13	Nationell uppföljning	82
8	BIDRAGSRELATERAD TERMINOLOGI	84
9	SÖKVÄGAR TILL STYRANDE OCH VÄGLEDANDE DOKUMENT SAMT REFERENSER	88
9.1.1	Styrande och vägledande dokument	88
9.1.2	Naturvårdsverkets rapporter om efterbehandling	88
9.1.3	Ansökan om bidrag	88
9.1.4	Länsstyrelsernas regionala program	89
9.1.5	Länsstyrelsens projektredovisning till Naturvårdsverket	89
9.1.6	Redovisning av utredning som ej går vidare till åtgärd	89
9.1.7	Slutrapportering (från huvudmannen) av åtgärdsobjekt	90
9.1.8	Slutredovisning (från länsstyrelsen) av åtgärdsobjekt	90
9.1.9	Övrigt	90
9.1.10	Referenser	91
10	BILAGOR	93
1.	Mall för regionalt program	93
2.	Mall för vad som bör ingå i en ansvarsutredning vid ansökan om bidrag	94
3.	Mall för ansökan om bidrag till åtgärdsförberedelser och åtgärder	100
4.	Mall för huvudmannens slutrapport av åtgärdsobjekt	104
5.	Mall för länsstyrelsens slutredovisning av åtgärdsobjekt	108
6.	Kommuntyper	110

1 Sammanfattning

I Sverige är föroreningar en del av vår industrihistoria, det är lämningar från till exempel kemisk industri, träimpregnering, massa- och pappersindustri, varv, glasbruk, gruvhantering och kemtvättar. Det finns många exempel på att föroreningarna är negativa för miljö och hälsa. Förorenade områden kan till exempel utgöra hot mot dricksvattentäkter eller utgöra risk för människors hälsa om de vistas på platsen. Sjöar och hav kan påverkas negativt av föroreningar och artrikedomen utarmas.

Kunskapsläget förbättras fortlöpande om de nu cirka 85 000 misstänkt eller konstaterat förorenade objekten som finns registrerade i länsstyrelsernas databas (EBH-stödet).

Arbetet med efterbehandling styrs framför allt av miljöbalken och miljökvalitetsmålen som riksdagen beslutat om. För de förorenade områden där ingen finns att ställa till svars för att undersöka eller åtgärda föroreningar, kan staten via Naturvårdsverket bekosta utredningar och åtgärder. Bidrag kan även ges för andra aktiviteter som har positiva effekter på efterbehandlingsarbetet på lokal och regional nivå.

Det här dokumentet anger vad bidraget omfattar, hur bidraget kan sökas, vad som behövs vid ansökan och hur bidrag ska användas och redovisas.

2 Summary

In Sweden, pollution is part of our industrial history, it is remnants from, for example, the chemical industry, impregnation of wood, the pulp and paper industry, shipyards, glassworks, mining and dry cleaners. There are many examples of pollutants being negative for the environment and health. Contaminated areas can, for example, pose a threat to drinking water sources or pose a risk to human health when visiting or living at a site. Lakes and seas can be negatively affected by pollution and species richness is depleted.

The state of knowledge is continuously improved of the approximately 85,000 suspected or found contaminated objects that are registered in the county administrative boards' database (EBH support).

The work with remediation is primarily governed by the Environmental Code and the environmental quality objectives decided on by the Parliament. For the contaminated areas where no one can be held responsible for investigating or remediate, the state can pay for investigations and remediation through the Swedish Environmental Protection Agency. Grants can also be given for other activities that have positive effects on the remediation work at local and regional level.

This document states what the grant covers, how the grant can be applied for, what is needed in the application and how the grant is to be used and reported.

3 Inledning

3.1 Syfte och målgrupp

Syftet med en kvalitetsmanual för det statligt finansierade arbetet med förorenade områden är att ange riktlinjer för den verksamhet som får bidrag via Naturvårdsverket enligt förordning (SFS 2004:100) om avhjälpande av föroreningsskador och statligt stöd för sådant avhjälpande ("bidragsförordningen").

Naturvårdsverket fördelar bidraget utifrån en nationell prioritering. Fördelningen är också styrd av behoven på lokal och regional nivå. Även inriktningen på det bidragsfinansierade arbetet med förorenade områden kan variera mellan åren. Möjligheten till fördelning av bidrag är också beroende av regeringens anslag till arbetsområdet, vilket kan variera.

Enligt bidragsförordningen har Naturvårdsverket rätt att ange ytterligare villkor för bidraget, utöver de som framgår av förordningen. Dessa kan vara projektspecifika och framgå av varje enskilt bidragsbeslut. Villkoren syftar bland annat till att trygga att underlaget som används i bidragsbesluten är av sådan kvalitet att säkra prioriteringar och bedömningar kan göras. Kraven kan utgöra underlag för revision av verksamheter och projekt.

Kvalitetsmanualens målgrupp är främst länsstyrelser och kommuner eller andra huvudmän för statligt finansierade utredningar och åtgärder av förorenade områden. Länsstyrelserna har myndighetsuppgifter inom arbetet med förorenade områden. Naturvårdsverkets finansiering av vissa arbetsuppgifter utgör en förstärkning av länsstyrelsernas resurser inom arbetsområdet.

I syfte att förstå hur det statliga bidragssystemet ser ut och vilka krav som ställs utgör kvalitetsmanualen också ett relevant underlag för de konsulter och entreprenörer som är upphandlade för att genomföra statligt finansierade utredningar och åtgärder. Privata verksamhetsutövare och fastighetsägare berörs i projekt där de och staten står för varsin del av finansiering. I sådana projekt berörs även tillsynsmyndigheter i viss omfattning liksom i de fall då bidrag används för kostnadstäckning vid beslut om verkställighet eller rättelse. I begränsad mån berörs även tillsynsmyndigheter som utövar tillsyn av den verksamhet som själva utförandet av en utredning eller efterbehandlingsåtgärd innebär.

Då den övergripande efterbehandlingsprocessen i princip är densamma oavsett finansieringsform kan kvalitetsmanualen i tillämplig omfattning ge ett visst stöd för tillsynsmyndigheternas egna bedömningar och avväganden i tillsynsdrivna och helt privatfinansierade projekt. Kvalitetsmanualen i sin helhet är dock enbart avsedd för statligt finansierad efterbehandling.

4 Omfattning och läsanvisning

Den statligt finansierade efterbehandlingsverksamheten omfattar många olika delar. Från det att ett misstänkt förorenat område identifierats till dess att området har efterbehandlats och åtgärden följts upp. Den omfattar också uppföljning på regional och nationell nivå, liksom prioritering av insatserna. I det statliga arbetet ingår vidare insatser som ska leda till att inslaget av privatfinansierade efterbehandlingsåtgärder ökar. Kvalitetsmanualen omfattar vägledning och krav i samtliga delar i det statliga arbetet. Den ger också information om andra vägledande dokument och rapporter samt hjälpmedel i form av mallar och checklistor. Utöver detta finns mer information kopplad till efterbehandling att hämta i rapporterna från Naturvårdsverkets kunskapsprogram Hållbar sanering (2006–2009). Rapporterna och mer information finns på Naturvårdsverkets webbsida (www.naturvardsverket.se).

Nedan beskrivs innehållet i kapitlen översiktligt i syfte att underlätta för läsaren att hitta rätt information.

Inledning (kapitel 3)

I det inledande kapitlet anges ramarna för kvalitetsmanualen. Vad syftet är, vilka den riktar sig till samt vad den omfattar.

Bidragssystemet (kapitel 5)

Ramarna för bidragssystemet beskrivs övergripande och de dokument som är styrande och vägledande för arbetet sammanfattas kort i dessa kapitel. Här beskrivs också förutsättningarna för prioriteringen av vilka förorenade områden som ska undersökas och åtgärdas. En viktig del i arbetet är länsstyrelsernas regionala program avseende förorenade områden. I första hand är det en länsstyrelseprodukt, men viss vägledning i upplägg och innehåll ges. Obligatoriskt är en lista med länets prioriterade områden.

Bidragsansökan och redovisning (kapitel 6)

En stor del av kvalitetsmanualen utgör rutiner och krav kring ansökan, utbetalning och redovisning av bidraget. Under avsnittet om bidragsansökan och redovisning beskrivs Naturvårdsverkets utgångspunkter för bidragsfinansierad efterbehandling, administrationen för utredningsbidrag, åtgärdsbidrag, vägledning om statligt stöd för sanering av förorenade områden inför bostadsbyggande, bidrag för tillsynsprojekt samt bidrag för verkställighet eller rättelse. Här finns också några allmänna frågor och svar kring bidragen samlade.

Arbetsätt och organisation (kapitel 7)

Den andra stora delen i kvalitetsmanualen handlar om arbetsätt och organisation. Hela efterbehandlingsprocessen beskrivs schematiskt, men också kort i text. Mycket mer finns att läsa i andra rapporter, till vilka hänvisningar görs. Även

gränssnittet mellan olika skeden framgår genom beskrivningar av vad initiering, förstudie, huvudstudie, förberedelse-, genomförande- och uppföljningsskedena ska omfatta. Certifierad provtagning beskrivs. Här beskrivs vidare rollen som huvudman mer i detalj och vägledning ges kring projektorganisation och upphandling. Delad finansiering mellan efterbehandlingsansvarig part och staten berörs under ett eget avsnitt, men tas också specifikt upp under avsnitten avseende huvudmannaskap och upphandling.

Bidragsrelaterad terminologi (kapitel 8)

I detta avsnitt finns beskrivning av den terminologi som är specifik för det statliga efterbehandlingsarbetet och som inte definieras i annan relevant litteratur.

Sökvägar till styrande och vägledande dokument (kapitel 9)

Här finns referenser och sökvägar till mallar sammanställda.

Bilagor (kapitel 10)

I kapitlet finns mallar, i syfte att uppnå en så likartad och kvalitetssäker hantering som möjligt över hela landet.

5 Bidragssystemet

5.1 Styrande och vägledande dokument

Miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö är det övergripande vägledande målet för det statligt finansierade arbetet med förorenade områden. För att nå dit finns både ett regelverk och ett antal vägledande dokument. De viktigaste är:

- Miljöbalken (1998:808)
- Förordning (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket
- Förordning (SFS 2004:100) om avhjälpande av föroreningsskador och statligt stöd för sådant avhjälpande ("bidragsförordningen")
- Kvalitetsmanual för användning och hantering av bidrag till efterbehandling och sanering
- Nationell plan för prioritering av ansökningar om statligt stöd för avhjälpande av föroreningskador (2020)
- Vägledande rättsfall från till exempel mark- och miljööverdomstolen (se även rättsfallssamling på EBH-portalen (www.ebhportalen.se), samt Naturvårdsverkets rapport "Efterbehandlingsansvar – en vägledning om miljöbalkens regler och rättslig praxis" Rapport nr 6501)
- Naturvårdsverkets utgångspunkter för efterbehandling av förorenade områden

Kvalitetsmanualen omfattar all bidragsfinansierad efterbehandlingsverksamhet, från initiering till genomförande och uppföljning av enskilda projekt. Som stöd inom de olika momenten har Naturvårdsverket tagit fram ett antal vägledande rapporter. Följande rapporter från Naturvårdsverket ska när det är relevant användas i det statligt finansierade efterbehandlingsarbetet:

- Metodik för inventering av förorenade områden. Rapport 4918 (1999a).
- Att välja efterbehandlingsåtgärd. Rapport 5978 (2009a).
- Riskbedömning av förorenade områden. Rapport 5977 (2009b).
- Riktvärden för förorenad mark. Rapport 5976 (2009c). Notera att beräkningsverktyget reviderades den 1 juli 2016, samt att det då också tillkom nya riktvärden för några ämnen: www.naturvardsverket.se
- Efterbehandlingsansvar. Rapport 6501 (2012).

I kvalitetsmanualen hänvisas även till andra rapporter utgivna av både Naturvårdsverket och andra aktörer. Många berör det konkreta genomförandet av utredningar och åtgärder och bör användas på det sätt som är beskrivet.

Se kap. 9 för fullständiga referenser till samtliga dokument som anges i kvalitetsmanualen samt för sökvägar.

5.2 Miljökvalitetsmål

”Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser” (Generationsmålet”, beslutat av riksdagen våren 2010).

Riksdagen har också antagit mål för miljökvaliteten inom 16 områden som anger det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till.

Förorenade områden och åtgärderna för att hantera dem påverkar i förlängningen flera miljökvalitetsmål. Ett miljökvalitetsmål som är av särskild betydelse för förorenade områden är Giftfri miljö. I uppföljningssystemet redovisas arbetet under miljökvalitetsmålet Giftfri miljö med Kemikalieinspektionen som ansvarig myndighet.

Miljömålet Giftfri miljö: ”Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrundsnivåerna” (Riksdagens definition av miljökvalitetsmålet).

Följande precisering av miljökvalitetsmålet Giftfri miljö gäller för förorenade områden:

”Förorenade områden är åtgärdade i så stor utsträckning att de inte utgör något hot mot människors hälsa eller miljön.” (Beslutad av regeringen 26 april 2012).

Regeringen ska fortlöpande besluta om etappmål, som anger steg på vägen till miljökvalitetsmålen och generationsmålet och är vägledande för statliga och andra samhällsaktörers åtgärder på miljöområdet. Det finns när denna reviderade upplaga av vägledning ges ut inte några beslutade etappmål för arbetet med förorenade områden.

Miljömålets precisering är tydligt styrande. För att uppnå målsättningen med efterbehandlingen krävs att åtgärder sker i högre takt än i dag, både med avseende på förorenade områden där det finns någon som ansvarar för föroreningen och där det inte gör det.

Aktuell information om miljömålen finns på webbplatsen om svenskt miljöarbete (www.sverigesmiljomal.se).

5.3 Miljöbalken

Efterbehandlingsansvaret grundar sig i 2 kap. 8 § och ansvaret regleras sedan i 10 kap. miljöbalken (MB). Det berör indirekt det statligt finansierade arbetet med förorenade områden, då staten kan vara aktuell som finansiär för de delar där ansvar inte kan utkrävas. Den 1 augusti 2007 genomfördes förändringar i miljöbalkens 10 kapitel. Dessa innebar bland annat att terminologin förändrades och termen avhjälpande infördes. På grund av övergångsbestämmelserna till 10 kap. MB är det dock huvudsakligen kapitlets äldre lydelse som kommer att tillämpas i praktiken under en lång tid framöver. Därför används generellt benämningen efterbehandling framför avhjälpande i kvalitetsmanualen. Begreppet avhjälpande och föroreningsskador används dock vid hänvisningar till vägledningar och lagrum där begreppen förekommer.

5.4 Förordning (SFS 2004:100) om avhjälpande av föroreningsskador och statligt stöd för sådant avhjälpande

I bidragsförordningen återfinns bestämmelserna om bidrag till efterbehandling av förorenade områden. Förordningen anger vad bidrag kan beviljas för, vem som gör ansökan, vad ansökan och beslut ska innehålla samt hur utbetalning, vidareförmedling och eventuell återbetalning ska ske. Enligt förordningen går inte Naturvårdsverkets beslut att överklaga, med undantag av beslut enligt 10 b §. Undantaget gäller beslut om att bidrag inte får betalas ut till någon som är föremål för betalningskrav på grund av ett beslut av Europeiska kommissionen, som förklarar ett stöd olagligt och oförenligt med den inre marknaden.

5.5 Naturvårdsverkets instruktion (SFS 2012:989)

I Naturvårdsverkets instruktion (SFS 2012:989) 3 § punkten 13 framgår att Naturvårdsverket särskilt ska ansvara för administration, uppföljning och utvärdering av de statliga bidrag som omfattas av bidragsförordningen. Vidare framgår det i 3 § punkten 12 att Naturvårdsverket särskilt ska ansvara för nationell samordning och prioritering när det gäller avhjälpande av sådana föroreningsskador och allvarliga miljöskador som avses i 10 kap. MB.

5.6 Naturvårdsverkets regleringsbrev

Regeringens regleringsbrev för Naturvårdsverket anger för vilka ändamål, anslag 1:4 (Sanering och återställning av förorenade områden) får användas, där anslagspost 1 (sanering och efterbehandling av förorenade områden) disponeras av Naturvårdsverket. I regleringsbrevet som kommer i slutet av december, fastställs storlek på och villkor för anslag inför nästkommande budgetår. Här anges också beloppen och slutår för bemyndiganderamen.

5.7 Naturvårdsverket utgångspunkter för efterbehandling av förorenade områden

Det övergripande syftet med efterbehandling av förorenade områden är att långsiktigt minska risken för skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön samt att minska mängderna och halterna av metaller och naturfrämmande ämnen i miljön.

Utifrån långsiktighet och hållbarhet har Naturvårdsverket formulerat viktiga utgångspunkter för efterbehandlingsarbetet i Sverige. Syftet är att skydda hälsa, miljö och naturresurser nu och i framtiden. Utgångspunkterna, som bör vara vägledande i arbetet med efterbehandling av förorenade områden, finns vid tidpunkten för denna revidering i kap. 1 i varje av Naturvårdsverkets rapporter 5976–5978 (Naturvårdsverket, 2009a–2009c). De listas kortfattat nedan. Om nya utgångspunkter tas fram kommer det att vara de som arbetet ska utgå ifrån.

Utgångspunkter för efterbehandling (2009)

- Bedömning av miljö- och hälsorisker vid förorenade områden bör göras i såväl ett kort som långt tidsperspektiv.
- Grund- och ytvatten är naturresurser som i princip alltid är skyddsvärda.
- Spridning av föroreningar från ett förorenat område bör inte innebära vare sig en höjning av bakgrundshalter eller utsläppsmängder som långsiktigt riskerar att försämra kvaliteten på ytvatten- och grundvattenresurser.
- Sediment- och vattenmiljöer bör skyddas så att inga störningar uppkommer på det akvatiska ekosystemet och så att särskilt skyddsvärda och värdefulla arter värnas.
- Markmiljön bör skyddas så att ekosystemets funktioner kan upprätthållas i den omfattning som behövs för den planerade markanvändningen.
- Lika skyddsnivåer bör eftersträvas inom ett område som totalt sett har samma typ av markanvändning, exempelvis ett bostadsområde.
- Exponeringen från ett förorenat område bör inte ensam stå för hela den exponering som är tolerabel för en människa.

5.8 Vägledande rapporter

5.8.1 Inventering

Inventeringar av förorenade områden bör utföras enligt Naturvårdsverkets rapport 4918 (Naturvårdsverket, 1999a). Det statligt bidragsfinansierade inventeringsarbetet har dock upphört vid årsskiftet 2015/2016. Generella råd kring analyser i rapport 4918 gäller fortfarande, medan lämpligheten i föreslagna bas- och tilläggsprogram för kemisk/fysikalisk karakterisering och biologiska tester ska utvärderas i varje enskilt fall. Indelning av tillstånd i bilaga 4 och indelning av avvikelser från jämförvärde i bilaga 5 utgår från data som delvis blivit inaktuella. För de ämnen eller ämnesgrupper där reviderade data finns att tillgå, och där indelningen i olika klasser är gjord på ett tydligt och transparent sätt, kan

indelningen uppdateras med nya data istället för att använda de inaktuella värden som återfinns i bilagorna. För till exempel indelning av tillstånd för förorening i jord finns ett beräkningssystem som bygger på multiplar av de generella riktvärdena (tabell 4 i rapport 4918). Med multiplar avses ett utgångsvärde som multipliceras med en faktor för att skapa en tillståndsklass. Eftersom de generella riktvärdena har reviderats 2016 (se revideringen 2016 på Naturvårdsverkets webb samt rapport 5976 - Riktvärden för förorenad mark), är det som utgångspunkt lämpligt att utifrån systemet med multiplar beräkna nya värden vid indelning av tillståndsklasser för de ämnen där riktvärdet ändrats.

5.8.2 Utredningar inför val av efterbehandlingsåtgärd

Utredningar av förorenade områden som finansieras med statliga bidrag ska utföras enligt Naturvårdsverkets vägledning om hur man går till väga för att välja efterbehandlingsåtgärd. Vägledningen omfattar vid den här revideringen av tre rapporter:

- Rapport 5977 - Riskbedömning av förorenade områden. En vägledning från förenklad till fördjupad riskbedömning - Naturvårdsverkets vägledning i att bedöma miljö- och hälsorisker.
- Rapport 5976 - Riktvärden för förorenad mark. Modellbeskrivning och vägledning. Vägledning till Naturvårdsverkets riktvärdesmodell och generella riktvärden för förorenad mark. Notera att beräkningsverktyget reviderades den 1 juli 2016 samt att det då också tillkom nya riktvärden för några ämnen: www.naturvardsverket.se
- Rapport 5978 - Att välja efterbehandlingsåtgärd. En vägledning från övergripande till mätbara åtgärds mål. En övergripande rapport som beskriver utredningsprocessen fram till åtgärd.

Om Naturvårdsverket reviderar vägledningen som anges i rapporterna är det de senaste versionerna som ska tillämpas.

5.8.3 Ansvarsutredningar

Naturvårdsverket vägleder om efterbehandlingsansvar i rapport 6501 (Naturvårdsverket, 2012). Observera att Bilaga 2 i rapport 6501 inte ska användas som mall för ansvarsutredning vid ansökan om bidrag då den inte innehåller alla fakta som behöver ingå vid ansökan om bidrag. För utförliga ansvarsutredningar i samband med ansökan om bidrag för huvudstudier, åtgärdsförberedelser och åtgärder, ska istället mallen i Bilaga 2 i kvalitetsmanualen användas. Notera också att en ansvarsutredning är ett levande dokument som ska uppdateras utifrån regeländringar, nytillkommen praxis och ändring av faktiska förhållanden. Det är av stor vikt att ansvarsutredningen är aktuell.

5.9 Ansvarsutredningsrutin

Den 1 juli 2018 trädde den nya förvaltningslagen (2017:900), FL, i kraft. I bestämmelser om handläggning görs tydligare att myndigheten har ett

utredningsansvar och ska se till att ärendet blir utrett i den omfattning som krävs. Vidare står det i 5 § FL att en myndighet endast får vidta åtgärder som har stöd i rättsordningen innebärande att handläggningen ska präglas av legalitet, objektivitet och proportionalitet.

Enligt de nya rutinerna från 1 januari 2019 så måste en ny eller uppdaterad ansvarsutredning göras för varje ny ansökan om bidrag enligt förordningen. Detta gäller både vid ansökan om bidrag för utredning eller åtgärd. Naturvårdsverkets jurister kommer endast att granska ansvarsutredningar när det finns en tillhörande ansökan. Ansvarsutredningen får inte heller vara äldre än tolv månader. Skulle ansvarsutredningen vara äldre än tolv månader behöver underlaget först genomgå en översyn och uppdatering eller komplettering. Om Naturvårdsverkets jurist instämmer i bedömningen av ansvaret för aktuellt ärende kommer detta att meddelas den sökande genom ansvarig handläggare. Detta instämmande gäller i högst tolv månader. Har det gått mer än 12 månader sedan Naturvårdsverket lämnade sitt instämmande behöver ansvarsutredningen ses över på nytt i samband med att en ny ansökan lämnas in.

Är det frågan om ett äldre ärende som inkommit före den 1 januari 2019 där ansvarsutredning redan har granskats och godtagits utan att det har inkommit en ansökan om bidrag, kommer Naturvårdsverkets tidigare inställning fortfarande gälla. Dock behöver den sökande gå igenom ansvarsutredningen och säkerställa att inga omständigheter har förändrats och att den fortfarande är aktuell. Den uppdaterade ansvarsutredningen ska dateras i nära anslutning till uppdateringen.

5.10 Fastighetsvärdering och värdeökning

I ansvarsutredningen ingår en bedömning av fastigheten/-ernas värdeökning till följd av den statligt finansierade efterbehandlingen, enligt 10 kap. 5 § MB (i dess lydelse före 1 augusti 2007).

Bedömningen av värdeökningen ska ske för alla projekt där statligt bidrag söks för åtgärder. Huvudmannen ansvarar för att värdering ingår som underlag i ansökan.

Värderingen och bedömningen av värdeökningen inför åtgärd ska utföras av en värderingsman som är av Samhällsbyggarna auktoriserad fastighetsvärderare med generell auktorisation. Den dokumenterade värderingserfarenheten ska avse värdering inom samma ort eller region som det aktuella värderingsobjektet, dvs. den eller de förorenade fastigheter som är föremål för en bidragsansökan. I andra hand godtas även motsvarande värderingserfarenhet inom delmarknader som har marknadsförutsättningar som är jämförbara med värderingsobjektets.

Värderingsuppdraget ska genomföras med beaktande av god värderarsed och värderingsrapporten ska utformas enligt normal branschstandard med avseende på den aktuella typen av värderingsobjekt och värderingens syfte.

Värderingsmannen ska också bedöma om fastigheter köpts till marknadsmässigt pris eller om priset justerats med avseende på föreningen. Bedöms fastigheten har köpts till reducerat pris, anses att fastighetsägaren gör en obehörig vinst genom den bidragsfinansierade åtgärden som höjer fastighetens värde. Fastighetsägare behöver då bekosta värdeökningen som också dras av från det bidragsbelopp som utbetalas. Har fastigheten inte köpts till reducerat pris med anledning av föreningen ska en bedömning av tillsynsmyndighet och länsstyrelsen ske om det är skäligt att fastighetsägaren ska bekosta värdeökningen utifrån 10 kap. 5 § MB (i dess lydelse före 1 augusti 2007). Utom i undantagsfall bör den bedömningen resultera i att det inte bedöms skäligt att fastighetsägaren ska belastas med den kostnaden.

Även vid ansökan om undersökningar kan fastighetsägare bli skyldig att svara för kostnader för undersökning enligt 10 kap. 8 § MB (i dess lydelse före 1 augusti 2007). Detta ska beaktas vid ansökan och inför huvudstudier och åtgärder ska det framgå i ansvarsutredningen.

5.11 Prioritering av förorenade områden

Naturvårdsverket ansvarar för nationell samordning och prioritering när det gäller åtgärder av förorenade områden som avses i miljöbalkens kap. 10. Som underlag till prioriteringen har landets länsstyrelser identifierat och klassat de misstänkt förorenade områdena i landet utifrån bransch (så kallade ”branschklassning” eller ”BKL”). Branschklassningen är en grupperingsklassning som baseras på generella bedömningar utifrån vilken verksamhet/bransch som funnits på platsen. Vilka branscher som skulle inventeras framgår av den så kallade Branschlistan (se www.naturvardsverket.se). Branscher och objekt kan fortfarande identifieras och inventeras, men utan särskild statlig finansiering. Branschlistan kan fortfarande utgöra ett underlag för bedömning av vilka branscher som ska identifieras och inventeras.

Utifrån insamlade uppgifter i en inventering görs en riskklassning, en första form av riskbedömning, av det förorenade området. Detta utifrån vilken risk, området bedöms kunna utgöra för:

- Riskklass 1: mycket stor risk
- Riskklass 2: stor risk
- Riskklass 3: måttlig risk och
- Riskklass 4: liten risk

Mer om detta finns i Naturvårdsverkets rapport 4918 (Naturvårdsverket, 1999a), Metodik för inventering av förorenade områden.

Prioritering av områden för fortsatta undersökningar ska i första hand ske ur ett riskperspektiv. Områden med riskklass 1 ska prioriteras för fortsatta

undersökningar och utredningar, och i andra hand prioriteras områden med riskklass 2. Syftet med riskklassningen är att bestämma riskens omfattning samt om och hur den behöver minskas genom efterbehandlingsåtgärd.

Tusentals förorenade områden kan komma att behöva åtgärdas och kostnaderna för efterbehandlingsåtgärder är ofta höga. Prioriteringar behövs så att de mest angelägna områdena tas först och största möjliga riskreduktion uppnås i förhållande till nedlagda kostnader. Då staten avsätter ett begränsat bidragsbelopp per år för åtgärderna, kan det även behöva tas hänsyn till andra kriterier än riskreduktion för människors hälsa och miljön för prioritering mellan de mest angelägna områdena.

Urvalskriterier och hur den nationella prövningen görs av åtgärdsansökningar som uppfyller grundförutsättningarna för bidrag framgår av den nationella planen för prioritering av ansökningar om statligt stöd för åtgärder av förorenade områden (Naturvårdsverket, 2020). En del av bidraget används för att åtgärda mark inför bostadsbyggande, dels för att underlätta bostadsbyggande och dels för att bidra till möjligheten att miljömålet Giftfri miljö nås. Bidrag till åtgärd av mark inför bostadsbyggande faller inom ramen för Naturvårdsverkets 1:4-anslag, anslagspost 1.

5.11.1 Den nationella planen

Naturvårdsverket har tagit fram den nationella planen som stöd för att statligt finansierade åtgärder genomförs vid de mest prioriterade förorenade områdena i landet. Den är styrande för hur Naturvårdsverket beslutar om bidrag och vägledande för länsstyrelser som söker bidrag.

Naturvårdsverkets målsättning är att den nationella planen ska ge förståelse för och transparens i hur Naturvårdsverket prioriterar vid fördelning av åtgärdsbidrag, översikt över fördelade åtgärdsbidrag över tid, och förutsättningar för tydlig dialog mellan Naturvårdsverket och länsstyrelserna.

Det statliga bidraget ska gå till åtgärdsobjekt som ger mest hälso- och miljönytta, och de urvalskriterier som används som ett verktyg vid fördelningstillfällena syftar sammantaget till:

- Åtgärda akuta och allvarliga risker för miljö och människors hälsa för att undvika att människor utsätts för akuta hälsorisker på grund av förorenade områden eller att förorenade områden skadar vattenförsörjningen eller skadar värdefulla naturvärden.
- Färdigställa pågående och initierade projekt möjliggör ett långsiktigt arbete där beslutade åtgärder ska kunna prioriteras och genomföras.
- Tillsynsdriven åtgärd av förorenade områden vilket har stor betydelse för att höja åtgärdstakten genom att öka andelen privatfinansierade åtgärder. Den här kategorin är också avgörande för att säkerställa syftet med MB och att utveckla praxis på området.

- Innovation och utveckling av tekniker, metoder och arbetssätt har betydelse för att öka åtgärdstakten och till exempel minska behovet av att deponera massor.
- Hänsyn till klimatrelaterade risker tas för att minska de risker för förorenings-spridning som ett förändrat klimat kan leda till.
- Effektiv anslagshantering ska se till att bedöma olika ekonomiska aspekter som är betydelsefulla vid fördelningen av bidraget så att anslaget kan utnyttjas i så stor utsträckning som möjligt.
- Minskning av den totala belastningen på recipienterna genom att prioritera objekt för åtgärd där den totala belastningen på skyddsobjektet, inklusive samtliga föroreningskällor, bedöms kunna ge en betydande påverkan.
- Ökat bostadsbyggande genom att avhjälpa föroreningskador på områden som då kan återanvändas och bebyggas med bostäder. Det innebär också att trycket på oexploaterade grönytor minskar, vilket leder till en bra livsmiljö och bevarar ekosystemtjänster som till exempel rekreationsmöjligheter och friluftsliv.

5.12 Ärendegång för bidragsfinansierad åtgärd

Länsstyrelsen prövar ansökan från huvudmannen för projektet och Naturvårdsverket prövar i sin tur ansökan från länsstyrelsen. Efter bidragsbeslutet kan huvudmannen lämna in anmälan enligt förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd 28 § till tillsynsmyndigheten. När verksamheten fått alla nödvändiga tillstånd, upphandlas entreprenörer och konsulter av huvudmannen för den del av projektet som finansieras med statliga medel, enligt LOU. Under genomförandet av saneringsåtgärderna ska en ekonomisk redovisning av projektet lämnas till Naturvårdsverket senast den 31 januari varje år enligt en mall som Naturvårdsverket i början av varje år skickar ut till länsstyrelserna.

När saneringsåtgärderna är utförda ska projektet redovisas av huvudmannen till länsstyrelsen som i sin tur redovisar till Naturvårdsverket som i sin tur redovisar till Regeringen. Redovisningen omfattar både en ekonomisk redovisning och en redovisning av resultatet av saneringsåtgärden i form av bl.a. vilka resthalter av föroreningar som kan finnas kvar (se Bilaga 5, Mall för huvudmannens slutrapport av åtgärdsobjekt och Bilaga 6, Mall för länsstyrelsens slutredovisning av åtgärdsobjekt).

5.13 Regionalt program förorenade områden

Det regionala programmet för förorenade områden är en beskrivning av det aktuella läget avseende förorenade områden i respektive län och planen för det fortsatta efterbehandlingsarbetet. Detta är framförallt en länsstyrelseprodukt med ett informationssyfte, och varje länsstyrelse tar fram programmet för sitt län. Programmet kan vara antingen en skriftlig handling, eller ett webbaserat dokument på länsstyrelsens webbplats. Det ska vara lättläst och begripligt för allmänheten.

Det regionala programmet uppdateras minst vart tredje år, men länsstyrelsen kan välja att uppdatera programmet oftare.

Det regionala programmet ska, som en fristående handling alternativt som en hänvisning till en webbplats, lämnas in till Naturvårdsverket i samband med länsstyrelsens ansökan om årligt utredningsbidrag, senast den 31 oktober innevarande år. Om ingen uppdatering har skett, ska en hänvisning göras till det senast uppdaterade regionala programmet. En uppdaterad prioriteringslista över de mest förorenade områdena i länet ska dock alltid skickas in till Naturvårdsverket senast den 31 oktober innevarande år (excelmall finns på www.naturvardsverket.se på webbsida Kvalitetsmanualen-Att söka bidrag)

Länsstyrelserna och Naturvårdsverket har tillsammans arbetat fram en mall för hur programmet bör läggas upp. Mallen är inte tvingande, med undantag för prioriteringslistan, som är obligatorisk för alla. Programmet ska minst innehålla angivna rubriker, men det står varje länsstyrelse fritt att utöka informationen.

Det regionala programmet består av tre delar:

- mål och bakgrund
- läget i länet
- program för inventering, utredningar och åtgärder tre år framåt, samt en bilaga med prioriteringslista över de mest förorenade områdena i länet.

Mallen för det regionala programmet finns som bilaga 2 och finns också att hämta för länsstyrelserna på EBH-portalen (se www.ebhportalen.se). I mallen finns under varje föreslagen rubrik, vägledning till innehåll. Tillsammans med mallen finns ett dokument med exempeltexter på några av de allmänna styckena som finns i mallen. Exempeltexterna kan byggas ut allteftersom av länsstyrelseanvändarna, med sådant som är allmängiltigt och kan vara av nytta för andra.

Texterna i regionala programmet kan gärna vara kortfattade, men det bör framgå vilka viktigare insatser som gjorts, eventuella förändringar i strategi och motiv för detta samt övriga förändringar av betydelse jämfört med tidigare regionalt program.

5.14 Särskilda medel för länsstyrelsernas styrning och administration

Det finns en överenskommelse mellan Naturvårdsverket och länsstyrelserna daterad 21 december 2000, som är gemensam för många sakanslag på miljösidan. Grunden till överenskommelsen var bland annat regeringens budgetproposition 2001 och MARS-projektet (Miljöarbete i regional samverkan) på Naturvårdsverket.

Särskilda medel för länsstyrelsernas styrning och administration av respektive sakverksamhet fördelades efter överenskommelsen centralt från Naturvårdsverket sedan 2001, och det bestämdes då att sakanslagen endast skulle belastas med direkta kostnader.

Regeringen flyttade senare i budgetpropositionen för 2002 (prop. 2001/02:1) över dessa särskilda medel (20 miljoner kronor för efterbehandling) för administration m.m. från dåvarande sakanslag 34:4 (numera 1:4) direkt till länsstyrelsernas förvaltningsanslag 32:1 (numera 5:1). Det motiv som angavs var ”för att underlätta länsstyrelsernas långsiktiga planering av miljöarbetet”. I propositionen hänvisade man också till miljömålspropositionen (2000/01:130) där det redogörs för behovet av sådana medel. Bidragen fördelas fortfarande på länsstyrelsernas förvaltningsanslag utifrån en nyckel framtagen av länens miljövårdsdirektörer.

I samband med ett höjt sakanslag 2021 budgeterades dock för ytterligare högst fem miljoner kronor för visst arbete vid länsstyrelserna med bidragshantering på anslag 1:4, anslagspost 6. Anslagsposten disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län för fördelning till samtliga länsstyrelser 2021.

6 Bidragsansökan och redovisning

Länsstyrelserna kan ansöka om statligt bidrag för utredningar, åtgärdsförberedelser och åtgärder hos Naturvårdsverket. Kommunerna eller någon annan förvaltningsmyndighet, gör först en lokal prioritering av vilka objekt som är mest angelägna att utreda, undersöka eller åtgärda och ansöker om statligt bidrag hos länsstyrelserna. Länsstyrelserna gör därefter en regional prioritering av vilka objekt som ska gå vidare till ansökan hos Naturvårdsverket. Som utgångspunkt för prioriteringarna bör Naturvårdsverkets nationella plan, där det framgår vilka grundförutsättningar och urvalskriterier Naturvårdsverket tillämpar vid den nationella prövningen av länsstyrelsens ansökningar om åtgärdsbidrag.

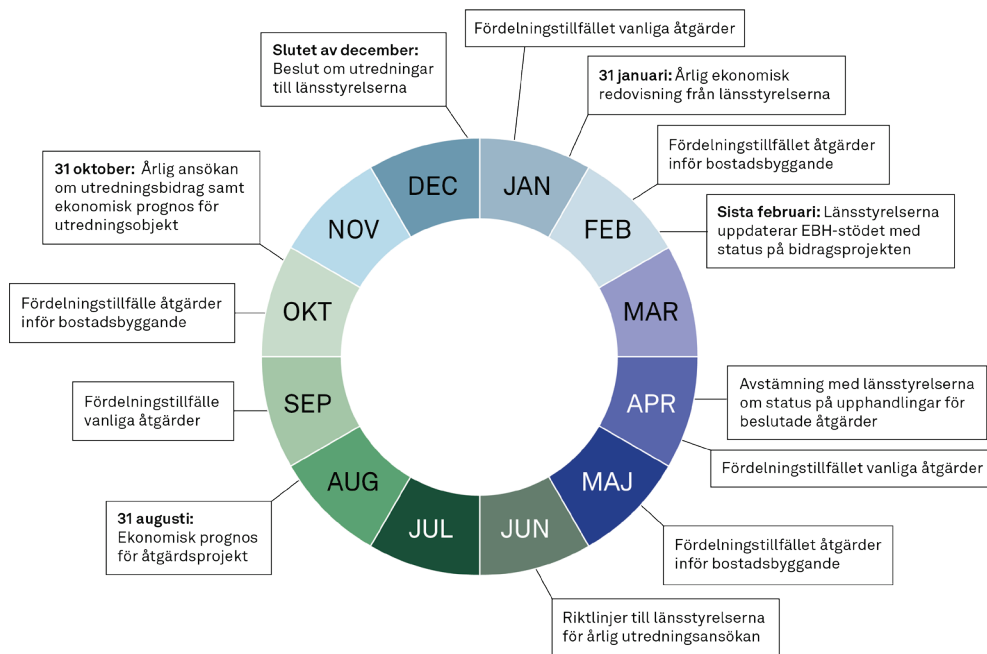
Ansökan om åtgärder kan ske löpande till Naturvårdsverket och samlas ihop vid ett antal fördelningstillfällen då det sker en prioritering av vilka projekt som ska beviljas bidrag. Bidrag för undersökningar söks samlat en gång om året, senast den sista oktober. Naturvårdsverket gör en prioritering av inkomna ansökningar och fattar ett samlingsbeslut i slutet av december om vilka undersökningar som beviljas bidrag. Finns ekonomiskt utrymme kan beslut tas om fler undersökningar vid ett senare tillfälle och då utifrån ansökningarna den sista oktober. Länsstyrelserna har även möjlighet att ansöka om tillsynsprojekt, vilka kan syfta till att förbättra tillsynsvägledningen gentemot tillsynsmyndigheterna på kommunerna.

När bidrag beviljas följer även att användningen av bidraget måste redovisas. Dels är det en ekonomisk redovisning av kostnader i projekt och dels en naturvetenskaplig/teknisk redovisning av hur till exempel åtgärder utförts.

Årlig ekonomisk redovisning av samtliga projekt som beviljats bidrag redovisas av länsstyrelsen i februari. Instruktion och uppdaterad excelmall för den årliga redovisningen skickas ut till länsstyrelsen årligen under februari/mars. Länsstyrelsen lämnar också en ekonomisk prognos av medelsförbrukning i åtgärdsprojekt till Naturvårdsverket den 31 augusti och en ekonomisk prognos för utredningsprojekt den 31 oktober i samband med årliga ansökan om utredningsbidrag. Se fig. 1 för när olika moment sker under ett år.

Bidrag ska användas under det kalenderår som beslutet avser. Bidraget betalas ut av Naturvårdsverket till länsstyrelsens bankgirokonto. Bidrag ska användas under det kalenderår beslutet avser. Utbetalning av bidrag till huvudman ska ske i nära anslutning till att bidragen används. De bidrag som länsstyrelsen beviljats ska sättas in på ett icke räntebärande konto (statsverkets checkräkning) så att statens räntekostnader minimeras.

Om länsstyrelsen bedömer att åtgärden inte hinner genomföras under året ska länsstyrelsen informera Naturvårdsverket så tidigt som möjligt. Naturvårdsverket tar därefter ställning i frågan.

Figur 1. Naturvårdsverkets årscykel, som visar när under året olika moment sker.

6.1 Utredningsbidrag

6.1.1 Bakgrund

Enligt 2 § bidragsförordningen (SFS 2004:100) får bidrag, i den utsträckning det finns medel, användas för att finansiera undersökningar och andra utredningar som krävs som underlag för att genomföra åtgärder. Tilldelat anslag, med belopp i tkr, anges i regleringsbrevet, anslag 1:4 anslagspost 1.

Bidrag kan inte sökas för endast genomgång och uppdatering av äldre material (jmf 2 och 3 §§ bidragsförordningen (SFS 2004:100)).

Nedan anges huvuddragen av omfattning och utformning för utredningsbidrag. Mer detaljerade uppgifter specificeras i Naturvårdsverkets årliga instruktioner inför ansökan av årligt utredningsbidrag i juni varje år, samt inför ekonomisk redovisning.

6.1.2 Bidragsansökan

Länsstyrelserna kan söka bidrag för undersökningar och utredningar hos Naturvårdsverket som oftast bygger på en kommuns eller annan huvudmans ansökan till länsstyrelsen. Generellt gäller att undersökningarna och utredningarna i

projekt som sannolikt kommer att leda till åtgärder bör utföras av den som senare ska vara huvudman för genomförandet. Länsstyrelsen har dock ansvaret för att genomförda undersökningar och utredningar håller god kvalitet.

Utredningsbidragen omfattar undersökningar och utredningar från översiktliga till detaljerade miljötekniska undersökningar samt vid behov upphandlat expert- eller projektledarstöd kopplat till utredningarna. Den enklaste undersökningen ingår i en förstudie och motsvarar en undersökning enligt MIFO fas 2 (se Naturvårdsverkets rapport 4918, Metodik för inventering av förorenade områden) och den mest omfattande en fullständig huvudstudie. Ansökningarna omfattar inte den senare projekterings/åtgärdsförberedelsefasen.

Ansökan om utredningsbidrag kan bara beviljas om inventering enligt MIFO fas 1 är genomförd för det förorenade området och om objektet är prioriterat. Lämplig ambitionsnivå för undersökningar och utredningar kan variera mellan olika områden beroende på tillgängligt underlag och syfte. Generellt bör undersökningar ske stegvis. Det är lämpligt att länsstyrelsen söker utredningsbidrag i två skeden efter utförd MIFO fas 1 enligt nedan:

1. förstudie inklusive översiktlig undersökning (MIFO fas 2 eller liknande)
2. huvudstudie

Såväl en förstudie som en huvudstudie kan innehålla flera undersökningar, vars inriktning och omfattning utformas efterhand. Inom varje skede kan därför bidrag vid behov sökas i omgångar. För översiktliga undersökning i förstudien bör objektet vara klassat till riskklass 1 eller 2 enligt MIFO fas 1. Utifrån resultaten av de översiktliga undersökningarna bör objektet vara klassat till riskklass 1, för att objektet ska prioriteras för eventuella fortsatta undersökningar. Förstudier och huvudstudier beskrivs närmare under egna avsnitt i denna manual.

Ansökan ska senast den 31 oktober innevarande år skickas digitalt till registrator på Naturvårdsverket och avse utredningar för nästkommande år. Eventuella kvarvarande utredningsbidrag per den 31 december, som inte är in-tecknade för några specifika undersökningar eller utredningar, ska redovisas i ansökan. Vad ansökan ska innehålla framgår av de instruktioner som Naturvårdsverket skickar ut till länsstyrelserna i juni varje år. För att få till ett jämnt flöde av åtgärder prioriteras både utredningar som leder till större och mer kostsamma åtgärdsprojekt och sådana som leder till mindre åtgärder. Bidrag tilldelas i första hand de objekt som länsstyrelserna rangordnat högst för de respektive länen. Detta i den mån det varit möjligt med hänsyn till befintlig budget och att objekten ifråga är nationellt prioriterade samt i enlighet med vad som angivits i instruktionerna för bidragsansökan. Färdigställande av redan pågående utredningar prioriteras före nya utredningar. Vid beslut om tilldelning av bidrag beaktas också hur många pågående utredningar som finns på respektive länsstyrelse, då kapacitet behöver finnas för att projekt ska kunna slutföras under beslutat år.

Arbetet med att ta fram ansvarsutredningar kan endast beviljas utredningsbidrag om särskilda skäl finns, enligt 3 § i bidragsförordningen (SFS 2004:100). Ett exempel på särskilda skäl kan vara ett förorenat område över vilket kommunen är tillsynsmyndighet, samtidigt som kommunen har ett efterbehandlingsansvar och då ett jävsförhållande kan uppstå för den handläggare eller kommunjurist som i normala fall bistår miljöförvaltningen vid arbete med ansvarsutredning och skälighetsbedömning. Särskilda skäl kan även i specifika fall avse små kommuner med många förorenade områden i högre riskklasser. För ansvarsutredningar som avser länsstyrelsernas tillsynsobjekt kan länsstyrelsernas egna tillsynsbidrag på anslagspost 6, användas. Detta gäller oavsett om det finns ett efterbehandlingsansvar eller inte.

Vid ansökan om undersökningar i förstudie såsom MIFO fas 2 undersökningar görs en enklare ansvarsbedömning, det vill säga en enklare kontroll av om det kan finnas någon ansvarig, medan det vid ansökan om huvudstudier krävs en utförligare bedömning av ansvaret i en ansvarsutredning. Mall för ansvarsutredningar finns i Bilaga 2. Observera att det endast är möjligt att söka om bidrag för utredningsmedel om det inte finns någon som är ansvarig verksamhetsutövare (se MÖD 2014:2 och Mark- och miljööverdomstolens avgörande den 11 december 2017 mål nr M 682-17 och 683-17). För de fall där ansvarig verksamhetsutövare finns ska denne stå för utredningskostnaderna. När projektet framöver kommer in i åtgärdsfas kan denna kostnad avräknas från totalbeloppet. Kostnader för juridiskt stöd exempelvis vid överklagande av beslut och liknande, avräknas däremot inte.

Till bidragsansökan ska länsstyrelsen, som en fristående handling, bifoga det regionala programmet avseende förorenade områden alternativt hänvisa till tidigare inskickat regionalt program.

I vissa fall kan behov av kompletteringar av ansökan göra att Naturvårdsverket skjuter på beslutet för ett enstaka objekt. Detta beslut kan då fattas vid ett senare tillfälle.

Bidrag för utredningar kan inte sökas som en allmän förstärkning, utan ansökan inklusive kostnadsuppskattning samt motiv till förstärkningen görs på objektsnivå.

6.1.3 Bidragshantering

Om länsstyrelsen under innevarande budgetår behöver justera bidragsbehovet mellan de undersökningar eller utredningar som beviljats bidrag eller till nya utredningar ska länsstyrelsen kommunicera förändringarna med Naturvårdsverket. Länsstyrelsen meddelar vilka bidrag som behöver omfördelas och vilka undersökningar eller utredningar detta avser (från vad till vad). Om omfördelning är möjligt godkänner Naturvårdsverket omfördelningen av bidrag där det framgår mellan vilka objekt bidragen ska omfördelas. Godkännandet görs skriftligt från Naturvårdsverket.

Om länsstyrelsen bedömer att undersökningen eller utredningen inte hinner genomföras under året ska länsstyrelsen informera Naturvårdsverket så tidigt som möjligt. Naturvårdsverket tar därefter ställning till om bidraget kan omfördelas eller ska återbetalas.

6.1.4 Utförande och redovisning

Undersökningar utförs i tillämplig omfattning enligt kap. 7 i denna manual. Erhållna bidrag för undersökningar får användas enligt de villkor som ställs i Naturvårdsverkets bidragsbeslut. Uppföljning av genomförda undersökningar redovisas enligt nedan.

Objektens status och ekonomisk redovisning avseende undersökningar i länet redovisas till Naturvårdsverket i samband med den årliga ansökan om utredningsbidrag den 31 oktober samt i den årliga ekonomiska redovisningen den 31 januari. Uppgifter om objekt som fått bidrag till undersökningar ska också vara uppdaterade i länsstyrelsernas databas över förorenade områden (EBH-stödet) senast den sista februari varje år, enligt villkor i bidragsbeslutet. Se även årscykeln i figur 1.

Om ett utredningsprojekt (huvudstudie) inte drivs vidare till åtgärd ska det skriftligen redovisas till Naturvårdsverket i samband med att utredningen färdigställs. Den redovisningen ska innehålla:

- Ekonomisk slutredovisning,
- Kort motivering till varför projektet inte drivs vidare.

6.2 Åtgärdsbidrag

6.2.1 Bakgrund

Enligt 2 § bidragsförordningen får bidrag, i den utsträckning det finns medel, användas för att finansiera åtgärder som på grund av föroreningar behövs för att avhjälpa skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön eller för att förebygga, hindra eller motverka att sådan skada eller olägenhet uppstår. Bidraget kan också användas för att följa upp och utvärdera efterbehandlingsåtgärder. Tilldelat anslag, med belopp i tkr, anges i regleringsbrevet, anslag 1:4 anslagspost 1.

6.2.2 Bidragsansökan

Länsstyrelserna kan söka bidrag till efterbehandlingsåtgärder hos Naturvårdsverket. Naturvårdsverket har för avsikt att i första hand fatta beslut om bidrag till åtgärder på bemyndigande. Ansökningarna prövas nationellt med hjälp av grundförutsättningarna och urvalskriterierna i Naturvårdsverkets nationella plan. Naturvårdsverket tar emot ansökningar löpande under hela året, men har fördelningstillfällen tre gånger per år. I januari, april och september är fördelningstillfällena för vanliga åtgärder och i februari, maj och oktober för åtgärder av mark inför bostadsbyggande. Samtliga inkomna ansökningar om bidrag

prövas vid fördelningstillfällena. Önskvärt är att länsstyrelserna skickar in sina ansökningar med god framförhållning innan fördelningstillfällena, så att eventuella kompletteringar hinner bli klara inför Naturvårdsverkets fördelningstillfällen. Sista ansökningssdag anges på Naturvårdsverkets webbsida om nationell plan för prioritering av ansökningar om statligt stöd för åtgärd av förorenade områden (www.naturvardsverket.se).

Naturvårdsverket kan fatta beslut om hela åtgärden eller delar av den. Om Naturvårdsverket tar beslut om bidrag till förberedelser eller endast delar av åtgärderna kan beslut fattas om fortsatt bidrag utifrån en ny eller kompletterande ansökan.

Ansökan kan omfatta förberedelser till efterbehandlingsåtgärder, genomförande av efterbehandlingsåtgärder eller båda projektskedena gemensamt (se även avsnitt i kap. 6). Det kan vara lämpligt att vid kostsamma och komplicerade projekt dela in projektet och ansökan i etapper. I vissa fall kan det även vara aktuellt att ange flera olika alternativ på etappindelning i ansökan. Om det finns stora osäkerheter vad gäller åtgärdsmetod, kostnader och/eller andra osäkerheter bör endast bidrag för förberedelser till efterbehandlingsåtgärder sökas i ett första skede. En ansökan kan även omfatta en projektreserv. En sådan ska vara baserad på och motiverad av resultat från analys av osäkerheter och projektrisker. Innan ansökan tas fram ska huvudstudien för projektet ha slutförts och vid behov ha kommunicerats med Naturvårdsverket. I huvudstudien ska det ingå en ansvarsutredning avseende bidragsfinansierade efterbehandlingsåtgärder (se Bilaga 2 Mall för vad som bör ingå i en ansvarsutredning vid ansökan om bidrag).

En kommun eller annan huvudman (till exempel Sveriges geologiska undersökning, SGU, se avsnitt 7.9.2) ansöker om åtgärdsbidrag hos länsstyrelsen. Länsstyrelsen granskar underlaget och tar ställning till underlaget och ansvarsutredningen (om någon annan än länsstyrelsen utfört den) och begär eventuella kompletteringar eller revideringar av huvudmannen. När länsstyrelsen anser att underlaget är komplett skickar länsstyrelsen en ansökan till Naturvårdsverket. Ansökan ska skickas digitalt till registrator på Naturvårdsverket.

Vad en ansökan om bidrag för efterbehandlingsåtgärder minst ska innehålla framgår av mallen i Bilaga 3 Mall för ansökan om bidrag till åtgärdsförberedelser och åtgärder.

Ansökans olika delar kan redovisas som ett samlat eller flera separata dokument.

Om åtgärden delvis finansieras av en ansvarig verksamhetsutövare eller fastighetsägare ska det myndighetsbeslut som bekräftar fördelningen bifogas ansökan. Delfinansieringen kan baseras på frivilliga överenskommelser eller föreläggande/dom. I det fall ett myndighetsbeslut blivit överklagat är

utgångspunkten att beslutet ska ha vunnit laga kraft innan statlig finansiering kan bli aktuell. Se även avsnitt 7.11 om statlig finansiering vid begränsat ansvar.

Det bör vidare tilläggas att Naturvårdsverket inte beviljar bidrag för de delar det finns ett efterbehandlingsansvar enligt 10 kap. MB. Om det sker en förändring avseende efterbehandlingsansvaret under pågående åtgärd, ska detta omgående kommuniceras med Naturvårdsverket. Det kan till exempel handla om ett fastighetsköp.

Bidrag för åtgärd kan inte sökas som en allmän förstärkning, utan ansökan görs enbart på objektsnivå. Naturvårdsverket beviljar därutöver inte bidrag för efterbehandlingsåtgärder retroaktivt, det följer av 1 d § bidragsförordningen (med hänvisning till Kommissionens förordning nr 651/2014 av den 17 juni 2014) att något efterbehandlingsarbete inte får ha påbörjats avseende det ansökta projektet. Vid mer brådskande eller akuta fall kan det under särskilda förutsättningar vara möjligt att få bidrag för verkställighet eller rättelse.

6.2.3 Bidragshantering

Kostnadsberäkningen i ansökan bör revideras efter momenten projektering och upphandling samt löpande under genomförandet. Om ett åtgärdsprojekt fördyras jämfört med den kalkyl som gällde när projektet beviljades åtgärdsbidrag eller den av Naturvårdsverket senast godkända kalkylen, ska länsstyrelsen genast meddela Naturvårdsverket detta. Detta förutsätter i sin tur att huvudmannen håller länsstyrelsen informerad om budgetavvikelser. Länsstyrelsen gör en bedömning i varje enskilt fall hur en fördyring ska hanteras. Det kan bli fråga om att till exempel ändra åtgärdens omfattning, ambitionsnivå i åtgärden, eller revideringar i tidsplaner. Naturvårdsverket tar sedan ställning till förslag från länsstyrelsen. I de fall det är aktuellt med ytterligare bidrag, ska länsstyrelsen komma in med en tilläggsansökan om förstärkning av bidraget där orsakerna till fördyringen redovisas och motiveras.

Andra ändringar avseende åtgärdsbidrag som länsstyrelsen vill göra ska godkännas av Naturvårdsverket. Det gäller exempelvis omfördelning av beslutade åtgärdsbidrag till ett annat pågående efterbehandlingsprojekt inom länsstyrelsen, eller omfördelning av beslutade åtgärdsbidrag från ett år till ett annat på grund av till exempel försening i projektet. Det behövs en formell ansökan och ett särskilt beslut av Naturvårdsverket för detta.

6.2.4 Utförande och redovisning

Åtgärden utförs enligt denna kvalitetsmanual (se vidare avsnitt i kap. 7). Erhållna bidrag för efterbehandlingsåtgärder får användas enligt de villkor som ställs i Naturvårdsverkets bidragsbeslut. Uppföljning av genomförd efterbehandlingsåtgärd redovisas enligt nedan.

Ekonomiska redovisningar av aktuella projekt görs till Naturvårdsverket i prognosen den 31 augusti samt vid den årliga redovisningen den 31 januari. Länsstyrelsen ska också meddela Naturvårdsverket om förändringar och avvikelser av betydelse för projektets genomförande eller omfattning. Det kan till exempel vara ändringar i tidplan eller uppfyllelse av mål. Indikationer på fördyringar ska omedelbart meddelas Naturvårdsverket. Därutöver ska objektens status (dvs. hur långt man kommit) redovisas årligen genom att senast den sista februari uppdatera detta i EBH-stödet, enligt villkor i bidragsbesluten. Mer detaljerade uppgifter specificeras i Naturvårdsverkets villkor i besluten. Se även årscykeln i figur 1.

Då ett efterbehandlingsprojekt avslutats ska det slutredovisas. Huvudmannen ansvarar för slutrapporteringen till länsstyrelsen. Länsstyrelsen ska sedan lämna in slutrapporten digitalt som en del av slutredovisning till Naturvårdsverket senast sex månader efter slutbesiktningen. Vad en slutrapport från huvudmannen och vad en slutredovisning från länsstyrelsen ska innehålla framgår av mallarna i Bilaga 4 och 5.

6.3 Bidrag för tillsynsprojekt

6.3.1 Bakgrund

Enligt 2 § bidragsförordningen kan även tillsynsprojekt få bidrag. Tillsynsprojekten syftar till att ta fram ny information om ett specifikt ämnesområde och sprida kunskapen inom efterbehandlingsområdet samt till olika tillsynsvägläggande aktiviteter mot kommunerna. Tillsynsprojekten bidrar till att öka antalet privatfinansierade åtgärder samt att säkerställa prioriteringsunderlag så att arbetet inriktas på de nationellt mest prioriterade förorenade områdena.

6.3.2 Bidragsansökan

Ansökningar om bidrag för tillsynsprojekt skickas till länsstyrelsernas tillsynssamordnare där all beredning sker, innan ansökan skickas till Naturvårdsverket.

Beslutet för utbetalning fattas av Naturvårdsverket, då detta bidrag kommer från 1:4-anlagets anslagspost 1. Tillsynsprojekten bör kunna främja arbetet även i andra län och kan många gånger lämpligen utföras i samverkan mellan flera län. Projekten ska vara avgränsade i tid. Exempel på projekt kan vara tillsynsvägläggande utbildningsinsatser, framtagande av informationsfolder till olika grupper av mottagare och metodutveckling. Ett annat exempel är tillsynsinsatser och expertstöd i samband med ärenden som kan leda fram till ytterligare praxis och där man har ett stort behov av expertstöd. I vissa fall kan projekt sökas för fler år om det bedöms lämpligt.

6.3.3 Redovisning

Ekonomisk redovisning av tillsynsprojekten görs i den årliga redovisningen som länsstyrelserna skickar in till Naturvårdsverket den 31 januari. Bidragsprojekten

ska vara uppdaterade i EBH-stödet senast den sista februari varje år enligt villkor i bidragsbesluten, se även årscykeln i figur 1.

6.4 Bidrag för verkställighet, rättelse på felandes bekostnad eller särskilt kritiska objekt

6.4.1 Bakgrund verkställighet eller rättelse på felandes bekostnad

I syfte att åtgärda eller förebygga en förorening kan en tillsynsmyndighet begära verkställighet enligt 26 kap. 17 § MB eller meddela beslut om rättelse på felandes bekostnad enligt 26 kap. 18 § MB. Om tillsynsmyndigheten har meddelat ett föreläggande eller förbud som inte följs ska Kronofogden efter begäran från tillsynsmyndigheten verkställa dess beslut. Som alternativ till att begära verkställighet kan tillsynsmyndigheten besluta om att rättelse ska vidtas på den felandes bekostnad.

Rättelse på felandes bekostnad kan vara aktuellt om det finns skäl att anta att ett föreläggande eller förbud inte skulle följas, eller att det inte tillräckligt snabbt eller effektivt skulle leda till det önskade resultatet. Till exempel kan rättelse på felandes bekostnad komma ifråga då det är nödvändigt med ett skyndsamt agerande för att undanröja en hälso- eller miljörisk. Beslut om rättelse på den felandes bekostnad får meddelas utan föregående föreläggande eller förbud, om tillsynsmyndigheten med hänsyn till risken för allvarliga skador finner att rättelse bör göras genast eller det finns andra särskilda skäl. En förutsättning för att kunna verkställa eller utföra rättelse på felandes bekostnad för ett överklagat beslut är att beslutet förenats med ett verkställighetsförordnande. Annars måste ett lagakraftvunnet beslut avvaktas. Om det finns anledning att misstänka att det kan bli problem med delgivningen kan beslut även i dessa fall behöva förenas med verkställighetsförordnande.

Mer uppgifter om verkställighet och rättelse på felandes bekostnad finns i Naturvårdsverkets allmänna råd om tillsyn (NFS 2001:3) angående 26:17 MB, Naturvårdsverkets handbok om tillsyn (2001:4), författningskommentarerna till 26:17 och 26:18 i miljöbalkspropositionen samt Naturvårdsverkets vägledning om efterbehandlingsansvar rapport 6501 (Naturvårdsverket, 2012).

6.4.2 Samråd

Aktuell tillsynsmyndighet ska ha samråd med Naturvårdsverket enligt 29 § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, innan miljöbalkens 26 kap. 17 § eller 18 § tillämpas. Då dessa ärenden brådskar skickar tillsynsmyndigheten lämpligen ett e-postmeddelande till Naturvårdsverket, med beskrivning av ärendet och tänkt tillsynsåtgärd. Relevanta förelägganden bör bifogas. Naturvårdsverket lämnar därefter besked huruvida det finns förutsättningar att handlägga en ansökan om bidrag för verkställighet, rättelse på felandes bekostnad eller särskilt kritiska objekt i det aktuella fallet. I undantagsfall, då

risken för negativa konsekvenser är så överhängande att samråd inte hinner ske innan åtgärd måste vidtas, får dock tillsynsmyndigheten fatta beslut utan samråd.

6.4.3 Bakgrund särskilt kritiska objekt

Naturvårdsverket har även möjlighet att i vissa fall ge bidrag till särskilt angelägna kritiska objekt där beslut om verkställighet enligt 26 kap. 17 § MB eller beslut om rättelse på felandes bekostnad enligt 26 kap. 18 § MB inte är möjligt.

Enligt Naturvårdsverkets regleringsbrev med villkor för anslag 1:4 (anslagspost 1) får anslagsposten användas till att åtgärda förorening som är särskilt angelägen från risksynpunkt och till akuta insatser. Dessa objekt utgörs främst av objekt utan en utpekad verksamhetsutövare, och bedöms som särskilt brådskande eller kritiska.

6.4.4 Bidragsansökan

Länsstyrelsen kan söka bidrag för verkställighetskostnader och kostnader med anledning av beslut om rättelse på den felandes bekostnad samt till särskilt kritiska objekt. Förutsättningarna för bidraget framgår av 1 d § bidragsförordningen. Om kommunen är huvudman för åtgärden söker de bidraget hos länsstyrelsen som i sin tur söker hos Naturvårdsverket.

Naturvårdsverket prioriterar att i första hand bevilja bidrag för förebyggande åtgärder med syftet att förhindra en akut risk för förorening. Det kan till exempel handla om att omhänderta farliga kemikalier, förhindra att ledningar fryser sönder eller övertäckning av särskilt riskfyllda massor på speciellt olämpliga platser. Skadan kan också redan ha skett, till exempel genom en olycka såsom ett oljeläckage och där beslut om rättelse på felandes bekostnad för att förebygga vidare spridning (efter Räddningstjänstens första insats) kan komma att bli nödvändigt. Åtgärderna genomförs för att förhindra/stoppa den akuta risken och ska inte ses som en fullständig åtgärd. Efter att de första akuta riskerna är åtgärdade ska objekt hanteras enligt den ordinarie bidragsprocessen.

Bidraget avser endast åtgärder, men ett visst mått av efterföljande provtagning kan ingå som en naturlig del för att verifiera kvalitén av genomförd åtgärd. Provtagningen ska dock vara av begränsad karaktär och inte utgöra en huvudsaklig kostnad i ansökan. En bedömning av vad som anses skäligt görs i varje enskilt fall.

Bidrag för åtgärder av föroreningar i mark, grundvatten, ytvatten, sediment, byggnader och anläggningar som inte är av samma brådskande karaktär bör hanteras inom ramen för utrednings- och åtgärdsbidrag. I fall då det är aktuellt med verkställighet, bör Kronofogdens arbete med att söka efter utmättningsbara tillgångar avvaktas innan beslut om bidrag kan fattas. Även bidrag för rättelse på felandes bekostnad i de fall där det finns flera ansvariga har låg prioritet.

I bidragsansökan ska det tydligt framgå vilken av de tre olika omständigheterna som ansökan avser:

1. Verkställighet,
2. Rättelse på felandes bekostnad, eller
3. Särskilt kritiskt objekt.

Ansökan för särskilt kritiska objekt kan endast göras om omständighet 1 och 2 inte är tillämpliga för objektet. Notera att bidrag för särskilt kritiska objekt söks enligt 6 § bidragsförordningen.

Enligt 6 a § bidragsförordningen ska ansökan innehålla:

- samtliga förelägganden som meddelats verksamhetsutövaren avseende den aktuella föroreningsskadan,
- uppgift om huruvida avhjälpandet brådskar och de omständigheter som i så fall gör att avhjälpandet brådskar,
- en beskrivning av vilka hälso- och miljörisker som föroreningsskadan kan innebära,
- en beskrivning av de avhjälpandeåtgärder som vidtagits eller avses att vidtas,
- en kostnads kalkyl,
- en beskrivning av hur uppföljning och utvärdering av åtgärderna avses att genomföras samt en redogörelse för vilka fortsatta insatser som kan komma att behövas.

Om aktuellt bör ansökan också innehålla:

- uppgift som styrker att bolaget/konkursboet saknar tillgångar (t.ex. redovisning från konkursförvaltaren),
- kopia på tillsynsmyndighetens ansökan om verkställighet till kronofogden samt uppgift om kronofogdemyndighetens ärendenummer (om 26 kap. 17 § MB avses).

6.4.5 När är det möjligt att ansöka om bidrag för verkställighet, rättelse på felandes bekostnad eller för särskilt kritiska objekt?

Eftersom bidrag för verkställighet, rättelse på felandes bekostnad eller kritiska objekt, inte prioriteras inom den ordinarie prövningen av länsstyrelsens ansökningar om åtgärdsbidrag från det statliga anslaget 1:4 ställs höga krav på hur akuta åtgärderna bedöms vara. Det som menas med akut i detta avseende är där det är så bråttom med kritiska och brådskande objekt att de inte kan vänta på den ordinarie fördelningsprocessen, och att de behöver åtgärdas inom högst ett år. Åtgärderna genomförs för att förhindra eller stoppa den akuta risken och ska inte ses som en fullständig åtgärd. Efter att de första akuta riskerna är åtgärdade ska objektet ifråga återgå till den ordinarie bidragsprocessen. Ansökan kan därmed omfatta nedanstående typer av objekt:

- Objekt där en åtgärd bedöms så brådskande att den inte kan hanteras inom ramen för ordinarie bidragsprocessen.

- Objekt i närheten av bebyggelse där vistelse på det förorenade området kan förväntas och där detta innebär akuta risker för allvarliga skador vid direktexponering av föroreningar,
- Objekt som nu eller på kort sikt (inom ett till tre år) innebär risk för allvarliga skador på vattenförekomster (och kan äventyra god status enligt miljökvalitetsnormerna) eller värdefulla vattentäkter (sammantagen vattenförsörjning nu eller i framtiden för mer än 50 personer eller ett dygnsuttag på mer än 10 m³),
- Objekt som nu eller på kort sikt (inom ett till tre år) innebär risk för allvarliga skador på värdefulla naturområden (skyddade områden, riksintresse, Natura 2000-områden). Med allvarliga skador menas att de skyddsvärden som motiverar skyddet eller klassningen helt eller i betydande omfattning förstörs, till exempel att arter eller biotoper försvinner.
- Objekt med pågående föroreningsspridning där spridningsproblematiken riskerar att förvärra situationen inom ett större påverkansområde, eller där risk för permanent skada föreligger.

Inom detta bidragsområde ingår däremot inte:

- kostnader för långsiktiga kontinuerliga åtgärder så som skyddspumpning m.m. Åtgärder av sådan karaktär ansöks inom ramen för ordinarie anslag.
- kostnader för mindre åtgärdslösningar så som staket, varningsskyltar m.m.

6.5 Förenklat ansökningsförfarande

6.5.1 Bakgrund

Det finns ett stort antal objekt som bedöms motsvara riskklass 2 enligt MIFO, men där föroreningens omfattning ändå är begränsad. Det finns således ett åtgärdsbehov för att åtgärda en risk som överensstämmer med grundförutsättningarna för prioritering, men dessa objekt riskerar ändå att inte bli åtgärdade då de är lägre prioriterade än större riskklass 2-objekt eller riskklass 1-objekt. Eftersom Naturvårdsverket som regel ställer långtgående krav på utredningarnas omfattning finns en påtaglig risk för att kostnaderna för utredningsarbetet kan komma att överstiga kostnaderna för själva åtgärden vid denna typ av objekt. Vidare riskerar de omfattande kraven på utredningar att göra hanteringen av denna typ av objekt mer tidskrävande än nödvändigt. Det bedöms därmed inte alltid vara motiverat med samma krav vid denna typ av objekt. En bedömning av detta behöver dock göras i det enskilda fallet utifrån den förväntade nyttan av utredningarna för att hantera riskerna på objektet relaterat till åtgärdskostnader och projektrisker.

Det förenklade ansökningsförfarandet ska göra det möjligt för den sökande att ansöka om åtgärdsbidrag från anslagspost 1 för mindre projekt i riskklass 1 och 2, där Naturvårdsverket kan besluta om åtgärdsbidrag om högst 1,5 mnkr, baserat på ett mindre omfattande utredningsunderlag.

Under beredning av ett projekt, och i god tid innan länsstyrelsen inkommer med en ansökan, bör samråd ske mellan länsstyrelsen och Naturvårdsverket, för att säkerställa att det finns förutsättningar för att projektet kan bli beviljat åtgärdsbidrag enligt modellen för förenklat ansökningsförfarande.

6.5.2 Bidragsansökan

Samma regelverk gäller för förenklat ansökningsförfarande som för ansökningar i övrigt det vill säga det som står angivet i 6 § punkt 1–11 bidragsförordningen. Undantaget är att det vid ansökan av bidrag genom förenklat ansökningsförfarande inte ställs fullt lika långtgående krav på utredningsmaterialets omfattning.

Krav på utredningsunderlag:

- En uppdaterad ansvarsutredning, som bifogas med ansökan.
- En utredning av objektet som motsvarar minst en komplett MIFO 2.
- En förenklad riskbedömning.

För att säkerställa att de bidrag som betalas ut via Naturvårdsverkets 1:4-anslag går till att bekosta de mest prioriterade projekten och för att säkerställa att bidragen leder till störst miljönytta prioriteras varje tilltänkt åtgärdsprojekt på en nationell nivå. Riktlinjerna för hur detta går till beskrivs i Naturvårdsverkets nationella plan för prioritering av ansökningar om statligt stöd för avhjälpande av föroreningskador (Naturvårdsverket, 2020). Projekt där bidrag söks genom förenklat ansökningsförfarande ingår i den nationella prioriteringen och särbehandlas inte i detta avseende. De objekt som finansieras på detta sätt måste fortsatt leva upp till de miljö- och hälsomässiga grundförutsättningarna och prövas utifrån de urvalskriterier som finns i den nationella planen.

6.5.3 Bidragshantering, utförande och redovisning

Samma regelverk gäller för åtgärder som beviljats åtgärdsbidrag genom förenklat ansökningsförfarande som för bidragsfinansierade åtgärder i övrigt.

6.6 Herrelösa fastigheter

En herrelös fastighet saknar företrädare med rättshandlingsförmåga. Oftast är det frågan om en fastighet som ingått i ett aktiebolags konkursbo. Fastigheten kan ha abandonerats under själva konkursen eller lämnats osåld i densamma. Då återgår fastigheten till konkursgäldenären, dvs det upplösta aktiebolaget.

6.6.1 Bidrag för undersökning och åtgärd

Naturvårdsverket anser att det är möjligt att bevilja medel för undersökningar efter en bedömning i varje enskilt fall då utredningar och undersökningar inte bidrar till en värdeökning av fastigheten. Det skulle också vara möjligt att bevilja statligt bidrag för akuta åtgärder efter en bedömning i varje enskilt fall då syftet med åtgärden inte är att öka värdet på fastigheten utan att förhindra att en pågående föroreningsituation förvärras. Naturvårdsverket beviljar dock som utgångspunkt inte bidrag till objekt i åtgärdsfas där ägarskapet inte är fastställt. I denna situation finns det en risk för att fastigheten som åtgärdats med statligt bidrag återfår ett värde och om konkursen återupptas och fastigheten säljs så är inte staten garanterad att få tillbaka bidraget.

6.6.2 Vad innebär expropriation av en herrelös fastighet?

Om objektet är klart för att slutligt efterbehandlas, dvs är i åtgärdsfas, finns det en möjlighet för kommuner att överta ägandet av den herrelösa fastigheten genom expropriation. Enligt 3 kap. 2 a § expropriationslagen (1972:719) är det möjligt att förordna en god man att företräda den upplösta juridiska personen vid expropriation och inlösen enligt plan- och bygglagen (2010:900). Med stöd av 2 kap. 7 § expropriationslagen kan kommuner ansöka om tillstånd till expropriation av fastigheten, som då företräds av den gode mannen. Naturvårdsverket gör bedömningen att detta inte är ett ansvarsgrundande förvärv enligt 10 kap. 3 § MB.

6.6.3 Vad innebär köp av en fastighet som riskerar att bli herrelös?

I vissa fall kan en kommun vara intresserad av att köpa en fastighet som riskerar att bli herrelös under en pågående konkurs. Notera att kommunen då övertar ett ansvar för efterbehandling enligt 10 kap. 3 § MB. Men ansvaret är subsidiärt och om den förorenande verksamheten upphörde före den 1 juli 1969 går det inte att ålägga en köpare något ansvar alls. Föreligger det ett begränsat ansvar för den som förvärvat fastigheten som inte täcker hela kostnaden för efterbehandlingsåtgärden, kan statlig medfinansiering vara aktuell. I undantagsfall kan Naturvårdsverket bevilja medel trots ansvar med stöd av synnerliga skäl om köpet skett i avsikt att möjliggöra en efterbehandlingsåtgärd. Det sker en bedömning i varje enskilt fall där Naturvårdsverket särskilt beaktar att köpet skett i syfte att möjliggöra en efterbehandling, föroreningsgraden, typ av fastighet, ägarförhållanden och brukningsätt samt andra beaktansvärda omständigheter som medför att kommunen frångått huvudregeln att expropriera fastigheten.

6.7 Bidrag för åtgärd av mark inför bostadsbyggande

6.7.1 Allmän information och bakgrund

Regeringen beslutade 2015 att utöka statsstödet för sanering av förorenad mark. Från och med 2016 får en del av anslaget användas specifikt till efterbehandling för att möjliggöra bostadsbyggande. Syftet är att underlätta bostadsbyggandet på

förorenade områden och bidra till ökat bostadsbyggande. Anslaget ska användas för efterbehandling (sanering) av förorenade områden och omfattar alltså inte själva bostadsuppförandet eller annan infrastruktur.

Vad gäller utredning omfattar den del som avser finansiering för bostadsbyggande begränsad finansiering av utredning. Möjligheterna till finansiering är begränsade till ansvarsutredning i undantagsfall och utredningar i projekteringsfasen. Det förutsätts att de utredningar som behövs för att översiktligt bedöma vilka efterbehandlingsåtgärder och efterbehandlingskostnader som det kan handla om är utförda i och med planarbetet. Då detta är ett uttalat åtgärdsbidrag skall det finnas en färdig huvudstudie. Den riskvärdering som ska ingå i huvudstudiens bedöms dock inte behöva vara lika omfattande för bidraget för åtgärd av förorenad mark inför bostadsbyggande som för den ursprungliga delen av anslaget då val av åtgärdsmetod i realiteten är begränsad.

Användningen av bidraget för åtgärd av mark inför bostadsbyggande styrs av förordning (2004:100) om avhjälpande av föroreningssskador och statligt stöd för sådant avhjälpande och MB. Man behöver dock beakta och förhålla sig till annan lagstiftning däribland plan- och bygglagen (2010:900). Vidare behöver en exploatör som vill bebygga ett område som är förorenat säkerställa att marken kan användas för ändamålet.

Vid ansökan om bidrag för åtgärd av mark inför bostadsbyggande, ska en bedömning av fastighetens värdeökning göras med avseende på den markanvändning som den bidragsfinansierade delen av efterbehandlingen avser (se avsnitt 5.10). Bilaga A ska även fyllas i. Bilagan finns på Naturvårdsverkets webbsida som ett pdf-dokument som går att fylla i (se webbsidan Kvalitetsmanualen - Att söka bidrag på www.naturvardsverket.se).

Bidraget omfattar endast nybyggnation av bostäder och således inte renovering, omvandling av befintliga byggnader för bostadsändamål eller liknande.

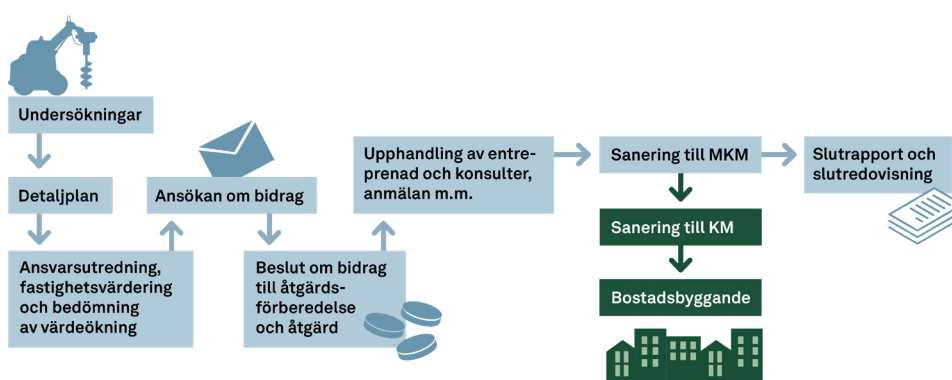
Naturvårdsverket avslutar bidragsärendet när saneringsåtgärden slutredovisats av länsstyrelsen och godkänts. Naturvårdsverket kan komma att följa upp utfallet och antalet bostäder av den efterföljande exploateringen.

6.7.2 Mindre känslig markanvändning

Genom att bidraget från och med januari 2021 begränsas till att endast åtgärda marken till en nivå som motsvarar mindre känslig markanvändning aktualiseras inte frågan om värdeökningen som kommer av byggrätterna. Någon lönsamhetsberäkning för planerade byggrätter behöver således inte bifogas den ansökan som lämnas till Naturvårdsverket.

När beslut tagits på kommunen om att påbörja detaljplanearbete för bostadsändamål kan statsstöd sökas för saneringen. Bidraget kan komma att täcka hela eller delar av efterbehandlingskostnaderna i projektet.

Bidrag för åtgärd av förorenad mark inför bostadsbyggande är ett uttalat åtgärdsbidrag som kan lämnas för att återställa förorenad mark. Mätbara åtgärdsområde anpassas till en oförändrad markanvändning, sannolikt utifrån scenariot för mindre känslig markanvändning. Även annan markanvändning kan vara aktuell på platsen och beaktas då. Kostnaden för förädlingen av marken, så att nybyggnation av bostäder möjliggörs, får bäras av exploatören.

Figur 2. Generell och teoretisk processbeskrivning. En del steg kan ske parallellt. Fastighetsvärderingen och bedömningen av värdeökningen görs av auktoriserad fastighetsvärderare med generell auktorisation.

Oftast behöver platsspecifika riktvärden tas fram för att bedöma de faktiska riskerna utifrån förutsättningarna på den enskilda platsen. Läs mer om riskbedömning i Naturvårdsverkets rapport nr 5977 Riskbedömning av förorenade områden - En vägledning från förenklad till fördjupad riskbedömning och rapport nr 5976 Riktvärden för förorenad mark – Modellbeskrivning och vägledning (www.naturvardsverket.se).

Uppgifter om eventuell verksamhetsutövar- eller fastighetsägaransvar enligt Miljöbalken lämnas i Bilaga A på raderna A15 och A16.

Uppgifter om värdeökning enligt miljöbalken lämnas i Bilaga A på rad A17.

6.7.3 Grundkriterier

Följande grundkriterier måste uppfyllas för att det ska kunna bli aktuellt att bifalla en ansökan om bidrag för åtgärd av mark inför bostadsbyggande:

Det måste finnas ett behov av bostäder:

- Har området för planerad bebyggelse befolkningstillväxt och bostadsbrist?
- Annars brist på bostäder?

Länsstyrelsen ska dels göra en självständig bedömning och dels kan referenser hämtas från SCB:s statistik om befolkningsmängd/-tillväxt och Boverkets Bostadsmarknadsenkät. Underlaget finns på SCB:s respektive Boverkets websidor.

Uppgift om behovet av nya bostäder lämnas i Bilaga A på rad A13.

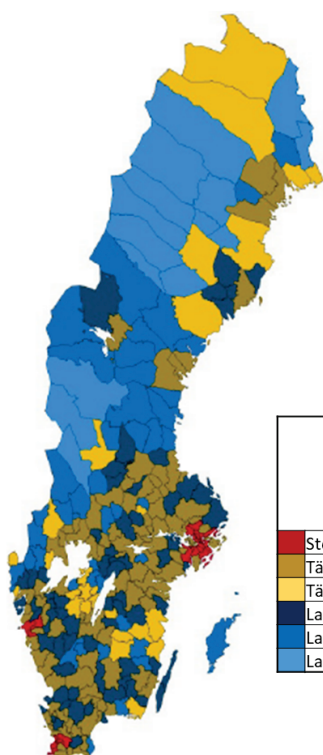
- Värdeökningen ska vara bedömd.
- Kommunen ska som minst ha beslutat om att påbörja detaljplaneläggning för bostadsändamål. Detta gäller även när markanvisning tillämpas.

Uppgifter om detaljplan lämnas i Bilaga A på raderna A9 och A10.

- Det ska finnas en huvudman för efterbehandlingsåtgärden.
- Ansvarsutredningen - Naturvårdsverkets jurister ska instämma i bedömningen.
- Området ska vara förorenat och tillhöra riskklass 1–3 eller motsvarande.
- Det ska finnas en realistisk tids- och kostnadsplan för respektive år som åtgärdsförberedelser, sanering och bostadsbyggande beräknas pågå.

Uppgifter om exploateringen lämnas i Bilaga A på rad A11.

- För att kunna ansöka om detta bidrag finns en lägsta gräns för hur många nya bostäder som projektet ska ge upphov till. Hur många nya bostäder som krävs beror på vilken kommuntyp som ansökan avser (se figur 3 nedan, samt Bilaga 6).

Kommuntyp	Lägst antal nya bostäder (st)	Högsta andel av saneringskostnaden (bidragsberättigad) som kan sökas i bidrag (%)	Högsta bidragsbelopp som kan utgå (mnkr)
Storstadskommun	0	0	0
Tät kommun nära en större stad	20	75	50
Tät kommun avlägset belägen	20	85	50
Landsbygdskommun nära större stad	10	100	50
Landsbygdskommun avlägset belägen	10	100	50
Landsbygdskommun mycket avlägset belägen	10	100	50

Figur 3. Regionindelning (från Tillväxtanalys) och övriga gränsvivær.

6.7.4 Indelning i kommuntyper

För att säkerställa att bidraget främst fördelas till de projekt som är i störst behov av bidrag, dvs i mindre städer och glesbygd, kommer Naturvårdsverket att fästa stor vikt vid vilken typ av kommun som ansökan avser. Indelningen i olika kommuntyper motsvarar den som tagits fram av Tillväxtanalys, rapport 2014:4, Bättre statistik för bättre regional- och landsbygdsolitik (2014). Den föreslagna indelningen har en hierarkisk struktur och uppbyggnad som kopplar ihop en fysisk landsbygdsavgränsning med aspekter av befolkningsstorlek och tillgänglighet, viktiga i beskrivningen av agglomerationsekonomier (www.tillvaxtanalys.se). Val av indelning har skett i samråd med Tillväxtverket.

Kommunerna delas in enligt följande sex kategorier:

- **Storstadskommuner:** Kommuner med hela befolkningen i rurala områden och en i genomsnitt längre restid än 90 minuter till en agglomeration med minst 50 000 invånare.
- **Täta kommuner nära en större stad:** Kommuner med minst 50 procent av befolkningen i rurala områden och mindre än 50 procent av befolkningen med mindre än 45 minuters resväg till en agglomeration med minst 50 000 invånare.
- **Täta kommuner avlägset belägna:** Kommuner med minst 50 procent av befolkningen i rurala områden och minst 50 procent av befolkningen med

mindre än 45 minuters resväg till en agglomeration med minst 50 000 invånare.

- **Landsbygdskommuner nära en större stad:** Övriga kommuner med mindre än 50 procent av befolkningen i rurala områden och mindre än 50 procent av befolkningen med mindre än 45 minuters resväg till en agglomeration med minst 50 000 invånare.
- **Landsbygdskommuner avlägset belägna:** Övriga kommuner med mindre än 50 procent av befolkningen i rurala områden och minst 50 procent av befolkningen med mindre än 45 minuters resväg till en agglomeration med minst 50 000 invånare.
- **Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna:** Kommuner med mindre än 20 procent av befolkningen i rurala områden och en samlad folkmängd på minst 50 000 innevånare.

Vilken kategori/kommuntyp landets olika kommuner tillhör framgår av Bilaga 6.

Uppgift om vilken kommuntyp som ansökan avser lämnas i Bilaga A på rad A5.

6.7.5 Prioriteringsgrunder

Vid prioritering av objekt för bidrag med anslaget för bostadsbyggande så är, förutom föreningssituationen, antalet nya bostäder som ska uppföras på området betydelsefullt. Hur nära förestående ett antagande av detaljplan för bostadsändamål är kommer också att tillmätas betydelse för om projekt som saneras inför bostadsbyggande går att genomföra. Det är därmed också en viktig faktor vid prioriteringen för bidrag. I den nationella planen anges hur prioriteringen görs på nationell nivå (www.naturvardsverket.se). Kriterierna omfattar både den del av anslaget för sanering av förorenade områden samt anslaget som avser bostadsbyggande.

Kortfattad och sammanvägd bedömning av kriterier specifikt för bidraget till återställande av förorenad mark inför bostadsbyggande:

- Ju fler bostäder desto mer prioriterat för bidrag.
- Ju större risk området utgör, för människors hälsa eller miljön, desto mer prioriterat för bidrag.
- Om detaljplan inte vunnit laga kraft är de objekt med bäst förutsättningar för att detaljplanen ska antas de som prioriteras.
- När ovanstående urval gjorts följer samma urvalsprinciper enligt nationella planen som för den ursprungliga delen av anslaget.

6.7.6 Bidragsbegränsning

Det är stora skillnader i lönsamhet i exploateringsprojekt mellan Sveriges olika kommuner. Till största delen kommer detta av byggrätternas värde som i storstadskommunerna är många gånger högre än vad de är i glesbygd. För att kompensera för detta kommer Naturvårdsverket för ett antal kommunkategorier att begränsa andelen av de bidragsberättigade efterbehandlingskostnaderna som den

sökande kan söka bidrag för. Kommuner i kategorin Storstadskommuner kommer inte att kunna erhålla något bidrag då det i dessa kommuner finns bättre kostnadstäckning för efterbehandlingsåtgärder. Kommuner i kategorin Tätorter kommer att få en stor del av de kostnader som krävs för efterbehandlingsåtgärder men även i dessa kommuner finns relativt god kostnadstäckning för efterbehandling varför bidraget reduceras. Slutligen i kategorierna Landsbygdskommuner kommer hela efterbehandlingskostnaden att kunna finansieras av bidrag, förutsatt att kostnaden inte överstiger 50 miljoner kronor. För att inte ett projekt ska ta alltför stor del av Naturvårdsverkets årliga budget i anspråk, har ett bidragstak satts på 50 miljoner kronor per projekt och detaljplaneområde. Enligt Naturvårdsverkets erfarenhet av projekt vid åtgärd av förorenad mark inför bostadsbyggande, är belopp över denna gräns även mindre vanlig.

6.7.7 Aktörer och ansvarsfördelning

Huvudmannen och byggherren har en viktig roll i projekt som ska efterbehandlas och bebyggas. Ansvaret för utförandet fördelas mellan huvudmannen för den del av projektet som finansieras av det statliga stödet respektive byggherren som ansvarar för den övriga delen av projektet som finansieras på annat sätt (se även avsnitt om huvudman i avsnitt 7.9).

6.7.8 Återbetalning av bidrag

Om det sker förändringar av arbetet med projektets genomförande kan det utgöra skäl för återbetalning, beroende på hur stor avvikelsen är och orsaken till denna. Likaså om bebyggelse inte uppförs i enlighet med vad sökanden har angett i ansökan eller om andra villkor inte uppfylls. Genom att huvudmannen för en dialog om eventuella avvikelser gentemot ansökan med länsstyrelsen, och länsstyrelsen med Naturvårdsverket, under projektets gång kan krav på återbetalning av bidrag ofta undvikas. Naturvårdsverket avslutar ärendet när själva saneringsåtgärden är utförd och länsstyrelsens slutredovisning har godkänts.

6.8 Utgångspunkter vid bidragsfinansierade åtgärder

- Efterbehandlingsåtgärderna bör reducera miljö- och hälsoriskerna så långt det är tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt.
- Åtgärderna bör vara av engångskaraktär, det vill säga återkommande åtgärder ska inte behövas utifrån den markanvändning som området efterbehandlades till.
- Åtgärderna bör genomföras så att området inte återförorenas på grund av spridning från delar där åtgärder ännu inte genomförts.
- Andra åtgärdsmetoder än schakt och deponi ska beaktas.
- Skador som kan uppstå under genomförandet ska vara mindre än de skador som totalt kan komma att orsakas av det förorenade området.
- Åtgärder bör utformas på ett sätt som minimerar behov av resursförbrukning, så som fossildrivna arbetsmaskiner och transporter, återfyllningsmaterial, deponiutrymme etc.
- Energisnål teknik bör väljas så långt det är möjligt.
- De avslutade åtgärderna bör inte annat än under en övergångsperiod vara i behov av underhåll och skötsel. Viss långsiktig övervakning av skyddsåtgärder vid deponier, inneslutningar, barriärer, naturlig självrening och åtgärder med obeprövad teknik kan dock behövas.
- Efterbehandlingsåtgärder bör utföras så att den tänkta markanvändningen begränsas så lite som möjligt.
- Efterbehandling bör om möjligt genomföras innan spridning av föroreningar leder till behov av mer kostsamma åtgärder och innan akuta situationer uppstår.
- Åtgärder bör väljas och genomföras så att intrånget i andra intressen blir så litet som möjligt, till exempel vad gäller kulturminnesvården.
- Bästa tillgängliga teknik (Best Available Technology, BAT) bör användas, om det inte medför orimliga kostnader.
- Om föroreningar lämnas kvar bör inte ytterligare efterbehandling eller utförande av skyddsåtgärder omöjliggöras, till exempel genom att ny bebyggelse uppförs på det förorenade området, utan att konsekvenserna har utretts ordentligt.
- Kvarlämnas föroreningar i fast fas bör skyddsåtgärder eftersträvas som reducerar riskerna i motsvarande mån eller som har motsvarande skyddseffekt som om massorna hade omhändertagits på deponi.

Se även avsnitt 5.2 i Naturvårdsverkets rapport 5978.

I riskvärderingen (se kap. 6 i Naturvårdsverkets rapport 5978) vägs sedan behovet av riskreduktion mot tekniska och ekonomiska aspekter samt allmänna och enskilda intressen. Hänsyn ska också tas till osäkerheter och tidsaspekter samt "mjuka" parametrar som estetiska och psykologiska faktorer. Minst ska noll-, max- och bästa tillgängliga teknikalternativet ingå, men normalt även ytterligare någon

eller några ambitionsnivåer. Vilka aspekter som ingår i riskvärderingen avgörs från fall till fall. I slutet av riskvärderingen bör ett bästa åtgärdsalternativ ha utkristalliserats, och detta alternativ ska motiveras.

Valet av efterbehandlingsåtgärd är en process i sig som utförs stegvis och med en ökad grad av upplösning, komplexitet, omfattning och konkretisering. Varje steg eller aktivitet ger underlag för nästa fas. Processen innehåller ett stort antal återkopplingar och ofta pågår flera moment mer eller mindre parallellt. Återkopplingar och ibland även omtag av vissa moment kan bli nödvändiga då ny kunskap efterhand tillkommer.

För valt åtgärdsalternativ omsätts de övergripande åtgärdsmålen i mätbara åtgärds mål, som i sin tur ligger till grund för åtgärds krav i förberedelse- och genomförandeskedet.

Hela processen för att välja efterbehandlingsåtgärd, från övergripande till mätbara åtgärds mål, beskrivs i Naturvårdsverkets rapport 5978. Riskbedömningsprocessen beskrivs mer ingående i Naturvårdsverkets rapport 5977. Båda rapporterna är vägledande för statligt finansierade efterbehandlingsprojekt.

Huvudstudieskedet syftar också till att planera inför förberedelser och genomförande av efterbehandlingsåtgärder, liksom framtagande av den slutgiltiga ansvarsutredningen inför åtgärdsskedet.

7 Arbetsätt och organisation

7.1 Efterbehandlingsprocessen

Efterbehandling av förorenade områden är ofta komplexa projekt som måste genomföras stegvis, se figur 4. Vid varje steg ökar kunskapen om området och om vilken efterbehandlingsåtgärd som är lämplig för platsens specifika förhållanden. Naturvårdsverkets utgångspunkter för efterbehandling (se avsnitt 6.8) är vägledande för hela efterbehandlingsprocessen. Efterbehandlingsprojekt som finansieras med statliga bidrag ska kunna tjäna som förebild för liknande projekt med annan finansiering.

Innehåll och redovisning av de statligt finansierade efterbehandlingsprojekten bör utformas likartat. Det underlättar handläggningen och säkrar kvaliteten. Som regel kan projekten inordnas i projektskedena initiering, förstudie, huvudstudie, förberedelser (åtgärdsförberedelser), genomförande och uppföljning. Projektskedena utgör tillsammans den efterbehandlingsprocess som Naturvårdsverket, länsstyrelserna och kommunerna eller andra huvudmän normalt ska arbeta efter.

Inför varje nytt projektskede är det lämpligt att huvudmannen granskar hela projektet och tar beslut om att avbryta eller gå vidare och söka finansiering för nästa skede. Utredningsbidrag till förstudie inklusive MIFO fas 2 respektive huvudstudie samt förberedelser i vissa fall beskrivs under avsnitten 7.2–7.4. Bidrag för projektskedena förberedelser, genomförande och uppföljning beskrivs under åtgärdsbidrag i avsnitten 7.5–7.7. Ur bidragssynpunkt hanteras skedena genomförande och uppföljning normalt ihop.

Beroende på förutsättningarna i det enskilda projektet kan olika skeden eller aktiviteter slås samman eller utföras parallellt, på samma sätt som det ibland kan krävas en ytterligare uppdelning. Tidigare antaganden och hur och när olika aktiviteter ska utföras ska alltid omprövas utifrån ny information.

En riskbedömning görs inom varje utredningsskede i efterbehandlingsprocessen. Allteftersom underlaget förbättras kan bedömningen av riskerna bli säkrare.

Tabell 1. Beskrivna projektskedan och tillhörande övergripande aktiviteter. (Naturvårdsverkets rapport 4803).

Aktiviteter	Initiering	Förstudie	Huvudstudie	Förberedelser	Genomförande	Uppföljning
Identifiering	X					
Inventering	X	X				
Upphandling		X	X	X	X	X
Undersökning, Utredning		X	X	X		
Anmälan, tillstånd m.m.		X*	X*	X		
Projektering				X	X	
Utförande					X	X
Miljökontroll				X	X	X
Information		X	X	X	X	X

* Om undersökningen bedöms kunna medföra mer än ringa risk för ökad förorenings spridning eller exponering.

Genom hela processen behöver man hantera osäkerheter både vad gäller till exempel risker, metodval, genomförande och kostnader. Inledningsvis, när underlaget är litet, bör man vara försiktig i sina antaganden. När säkerheten i dataunderlaget ökar kan bedömningen göras mer konkret. Vidare bör en strukturerad dokumentation påbörjas tidigt i processen. Alla inblandade och andra intresserade måste kunna förstå och följa beslutsprocessen samt projektets målsättningar, genomförande och resultat. Dokumentationen är inte minst värdefull när erfarenheterna av projektet ska slutrapporteras. Lika viktigt som att dokumentera från start är det att initialt analysera och planera för vilka informations- och kommunikationsinsatser som kan bli aktuella i olika projektskedan.

I följande avsnitt anges syfte med de olika projektskedena samt vad de omfattar. Mer att läsa om osäkerheter och dokumentation i riskbedömningar finns i Naturvårdsverkets rapport 5977 (avsnitt 5.9 respektive kap. 6). Mer om dokumentation av processen att välja efterbehandlingsåtgärd finns i Naturvårdsverkets rapport 5978, kap. 9. Riskkommunikation beskrivs kort i avsnitt 7.4 i rapport 5978, medan konkreta hjälpmedel i form av checklistor finns i rapport 5664, utgiven av Naturvårdsverket inom kunskapsprogrammet Hållbar sanering (Asplund m.fl., 2007).

Figur 4. Illustration över efterbehandlingsprocessen (baserad på Naturvårdsverket 2009a, 1999a och tidigare version av kvalitetsmanualen).

7.1.1 Bedömning av ansvar för utredningar och åtgärder

Syftet med ansvarsutredningen är att klargöra om det finns ett utredningsansvar enligt 2 kap., 10 kap. och/eller 26 kap. 21 och 22 §§ MB eller åtgärdsansvar enligt 2, 9 eller 10 kap. MB. Arbetet med att utreda ansvaret påbörjas redan under initieringsskedet och fortsätter sedan löpande under förstudien. Ansvarsutredningen är ett levande dokument som uppdateras allt eftersom ny information tillkommer.

I förstudieskedet kan en redovisning av ansvaret i en kort text tillsammans med ett utdrag från exempelvis Näringslivsregistret och fastighetsregistret vara en lämplig omfattning. Redovisningen bör även omfatta fastighetsägarens nytta av utredningar, eftersom det många gånger är de första inledande undersökningarna som är till störst nytta för fastighetsägaren. Vidare ska det också göras en bedömning av vem som är tillsynsmyndighet.

Inför en huvudstudie ska en utförligare ansvarsutredning vara klar, både avseende ansvar för utredningar och åtgärder, och bifogas bidragsansökan till Naturvårdsverket. Vid ansökan om förberedelser och åtgärder (genomförandet), ska ansvarsutredningen uppdateras med eventuell ny information och bifogas bidragsansökan.

Observera att bidrag endast kan ges i de fall då det inte finns en ansvarig verksamhetsutövare eller fastighetsägare enligt 10 kap. MB. För de fall det finns en ansvarig verksamhetsutövare ska denne stå för utredningskostnaderna. När projektet framöver kommer in i åtgärdsfas kan denna kostnad avräknas från totalbeloppet.

Ansvarsutredningen är ett levande dokument som ska ses över och uppdateras under processens gång. I Naturvårdsverkets rapport 6501 (Naturvårdsverket, 2012), ges vägledning i bedömningen av ansvaret för utredning och efterbehandling. Senaste gällande lagstiftning och rättspraxis ska dock alltid beaktas. Observera att Bilaga 2 i rapport 6501 inte ska användas som mall för ansvarsutredning vid ansökan om bidrag då den inte innehåller alla fakta som behöver ingå vid ansökan om bidrag. För utförliga ansvarsutredningar i samband med ansökan om bidrag för huvudstudier, åtgärdsförberedelser och åtgärder, ska istället Bilaga 2 i kvalitetsmanualen, Mall för vad som bör ingå i en ansvarsutredning vid ansökan om bidrag, användas.

Naturvårdsverkets handläggning av bidragsansökan sker i enlighet med bestämmelserna i förvaltningslagen (2017:900), FL.

7.1.2 Registrering av data i EBH-stödet

Länsstyrelserna äger och förvaltar gemensamt en databas för förorenade områden, EBH-stödet. I EBH-stödet samlas uppgifter om områden som är eller kan vara förorenade. Ett syfte med EBH-stödet är att informationen ska vara lättillgänglig och kunna utgöra ett underlag för det bidragsfinansierade arbetet med förorenade

områden. Det är även avsett att vara underlag för arbete med annat efterbehandlingsrelaterat arbete såsom tillsynsärenden, tillståndsprövning, fysisk planering och fastighetsöverlåtelse. För att EBH-stödet ska kunna fylla sitt syfte är det viktigt att nya uppgifter och resultat från efterbehandlingsprocessens olika skeden som beskrivits ovan, förs in i EBH-stödet, se vidare i riktlinjerna och rekommendationerna i EBH-stödets manual.

7.2 Initiering

Efterbehandlingsprocessen börjar med information eller misstanke om att ett område är så förorenat att det kan utgöra en oacceptabel risk för människors hälsa eller miljön. Arbetet med identifiering och inventering enligt MIFO fas 1 hör till detta initieringsskede. Syftet med en inventering är att kunna göra en bedömning av om objektet är prioriterat för undersökningar inom ramen för en förstudie. Utifrån insamlat underlag görs en första form av riskbedömning, kallad riskklassning. Inventeringsarbetet utgör även ett viktigt underlag för genomförandet av de fortsatta undersökningarna.

En nationell prioritering av vilka branscher som i första hand endast ska identifieras och vilka som ska inventeras finns redovisad i den så kallade branschlistan. Det bidragsfinansierade identifierings- och inventeringsarbetet (av nedlagda verksamheter) har slutförts vid årsskiftet 2015/2016, men nya objekt eller uppgifter kan tillkomma. För anläggningar där verksamheten är i drift ska inventeringsarbetet drivas inom den ordinarie tillsynen. Detta arbete sker löpande och kommer att fortsätta även framåt i tiden.

7.2.1 Aktiviteter som ska ingå i initieringsskedet

- **Identifiering**

Identifieringen utgår från branschlistan. Ett objekt anses identifierat när uppgifter om objektnamn, bransch, fastighetsbeteckning och koordinater fastställts. Utifrån branschtillhörighet tilldelas sedan objektet en branschklass (BKL 1–4). Om möjligt ska även verksamhetstid, storlek på verksamheten samt verksamhetsutövare anges.

Branschlistan tillsammans med resultatet från identifieringen utgör ett underlag för en första prioritering av vilka områden som ska inventeras. Om det bedöms vara prioriterat att utföra en inventering med riskklassning, går man vidare enligt nedan.

- **Inventering**

I inventeringen sammanställs uppgifter om verksamhetshistorik och påverkande omgivningsfaktorer. Uppgifterna ska kunna utgöra ett underlag för en riskklassning av objektet, planering av en översiktlig undersökning samt för en bedömning av ansvarsfrågan.

- **Preliminär bedömning av föroreningarnas farlighet, föroreningsnivån, spridningsförutsättningar, känslighet och skyddsvärde samt riskklassning enligt MIFO fas 1.**

Underlaget för dessa bedömningar ska motsvara innehållet i MIFO fas 1 i Naturvårdsverkets vägledning för inventering av förorenade områden, rapport 4918 (Naturvårdsverket, 1999a). Se även avsnitt om bedömning av föroreningsnivån. En riskklassning ska göras enligt vägledningen.

Riskklassningen utgör sedan ett beslutsunderlag för vilka objekt som ska prioriteras för fortsatta undersökningar och utredningar. Om objektet inte är prioriterat avbryts bidragsfinansieringen. Är objektet prioriterat går man vidare enligt nedan.

- **Preliminär bedömning av ansvar för undersökningar och utredningar.**

Om objektet är prioriterat för fortsatta undersökningar och utredningar görs en preliminär bedömning av utredningsansvaret (se avsnitt 7.1.1).

- **Förslag till innehåll i och kostnader för en förstudie.**

När det är aktuellt att ansöka om bidrag anges de aktiviteter som ska genomföras under förstudieskedet och kostnaderna för dessa.

MIFO-blanketter och andra relevanta uppgifter och eventuella rapporter ska dokumenteras och sparas i EBH-stödet i enlighet med riktlinjer och rekommendationer i EBH-stödets manual.

7.3 Förstudie

Om riskklassningen efter MIFO fas 1 i initieringsskedet tyder på att området kan innebära stor till mycket stor risk för människors hälsa eller miljön följer förstudieskedet. En förstudie utgår från en MIFO fas 1-inventering och omfattar bland annat översiktliga undersökningar samt en ansvarsutredning med bedömning av ansvar för utredningar. Tidigt i efterbehandlingsprocessen formuleras övergripande åtgärds mål, om möjligt redan i preliminär form i förstudieskedet. De anger vilken användning eller funktion som ett område ska kunna ha efter genomförd åtgärd eller vilken påverkan och störning som är acceptabel eller inte acceptabel i omgivningen.

Bidrag kan vid behov sökas i olika omgångar. I de fall det inte är känt om det förekommer föroreningar vid det aktuella objektet kan det vara lämpligt att utföra förstudien i två etapper. Den första etappen omfattar enbart översiktlig undersökning/-ar och riskklassning, medan den andra etappen omfattar en initial bedömning av eventuellt åtgärdsbehov och beskrivning av vad en huvudstudie ska ge svar på.

Syftet med den första etappen är att ta reda på om området är förorenat eller inte, göra en riskbedömning i form av en riskklassning enligt MIFO fas 2 samt en

bedömning av om det är prioriterat med fortsatta utredningar. I vissa fall kan det inledningsvis vara tillräckligt att göra en enklare form av MIFO fas 2 - undersökning. Ibland kan det vara effektivt att samordna och utföra översiktliga undersökningar vid flera objekt samtidigt.

Syftet med den andra etappen är att bedöma om det finns ett behov av efterbehandlingsåtgärder. Om det bedöms finnas ett potentiellt åtgärdsbehov och det bedöms vara prioriterat att utföra dessa, tas riktlinjer fram för de aktiviteter som ska utföras i huvudstudien. Det vill säga vilka frågeställningar som ska besvaras, vad som ska göras och vad det kostar.

Är det redan från början klarlagt att det förekommer föroreningar och att objektet är prioriterat för fortsatta utredningar, kan den första etappen nedan utgå. Om det under förstudien framkommer att objektet inte är prioriterat eller att det saknas behov av åtgärder, ska bidragsfinansieringen av projektet avbrytas och genomförda utredningar slutredovisas.

7.3.1 Vad som minst bör ingå i förstudiens första etapp

- **Inventering av ytterligare faktauppgifter**

Vid behov förbättras underlaget när det gäller verksamhetshistoriken för att kunna planera undersökningarna bättre och för att bedömningen av ansvarsfrågorna ska bli säkrare.

- **Översiktlig undersökning, provtagning och analys**

Undersökningarna utförs med en ambitionsnivå som minst motsvarar MIFO fas 2. Det är viktigt att resultaten från undersökningarna kan utgöra ett säkert bedömningsunderlag för en riskklassning enligt MIFO fas 2. För att uppnå det, kan det i vissa fall behövas en eller i något enstaka fall flera kompletteringar av undersökningarna. Provtagningar utförs enligt instruktioner i avsnitt 7.8.1.

- **Karakterisering av föroreningarna samt så långt möjligt ett klarläggande av föroreningarnas farlighet, föroreningsnivån, påverkan, spridning, omgivningens känslighet och skyddsvärde samt riskklassning enligt MIFO fas 2.**

Här anges vilka föroreningar som hittats och om analyser, tester och fältnoteringar indikerar ytterligare föroreningar. Bedömningar och riskklassning utförs enligt Naturvårdsverkets rapport 4918 (Naturvårdsverket, 1999a). Riskklassningen utgör ett beslutsunderlag av vilka objekt som ska prioriteras för fortsatta undersökningar och utredningar. Om det inte är prioriterat med fortsatta undersökningar avbryts bidragsfinansieringen av projektet och utredningarna slutredovisas.

7.3.2 Vad som minst bör ingå i förstudiens andra etapp

- **Undersökning, provtagning och analys**

Resultaten från undersökningarna i förstudien ska kunna utgöra ett underlag för en bedömning av om det föreligger ett åtgärdsbehov eller inte. Om underlaget inte bedöms vara tillräckligt, görs ytterligare undersökningar i detta syfte.

Provtagningar utförs enligt instruktioner i avsnitt 7.8.1.

- **Problembeskrivning och konceptuell modell**

Den kunskap som hittills erhållits om föroreningssituationen sammanställs och sammanfattas i en första problembeskrivning inklusive konceptuell modell för området. Se Naturvårdsverkets vägledande rapport 5977 om riskbedömning, bland annat avsnitt 3.3 och bilaga 1.

- **Preliminär formulering av övergripande åtgärds mål**

Redan under förstudien bör övergripande åtgärds mål föreslås. Under huvudstudien preciseras och beslutas såväl övergripande som mätbara åtgärds mål. Läs mer om övergripande åtgärds mål i Naturvårdsverkets rapport 5978, kap. 2.

- **Bedömning av åtgärdsbehov**

I detta steg bedöms risker med att inte vidta någon åtgärd samt en bedömning av områdets utveckling vid ett nollalternativ, det vill säga om inga efterbehandlingsåtgärder vidtas. Baserat på problembeskrivningen, riskklassningen och beskrivningen av nollalternativet bedöms om det finns ett behov av riskreduktion och därmed om det kan finnas ett behov av efterbehandlingsåtgärd. Om det inte bedöms finnas ett efterbehandlingsbehov avbryts bidragsfinansieringen av projektet här och utredningarna redovisas.

- **Bedömning av aktiviteter, resurser och kostnader för fortsatt arbete under huvudstudien**

De aktiviteter som ska utföras under huvudstudien anges. För varje aktivitet görs en kostnadsuppskattning.

- **Bedömning av osäkerheter**

En bedömning av osäkerheterna i hittills framtaget underlag, så långt det är möjligt, görs i detta skede. En mer detaljerad bedömning av osäkerheter och projektrisker görs dels i huvudstudie, dels vidare i förberedelseskedet, se avsnitt i kap. 7.

- **Ansvarsbedömning**

Bedömning av ansvaret för utredningar (se avsnitt 7.1.1).

EBH-stödet ska uppdateras och framtagna rapporter inom förstudien ska sparas i EBH-stödet i enlighet med riktlinjerna och rekommendationerna i EBH-stödets manual.

7.4 Huvudstudie

I de fall resultat och slutsatser i förstudien visar på att det kan finnas ett åtgärdsbehov utreds objektet vidare inom ramen för en huvudstudie. Målet med en huvudstudie är att ta fram ett bra underlag för beslut om bidrag till åtgärdsförberedelser eller åtgärder. Länsstyrelsen ansvarar för att innehållet i genomförd huvudstudie omfattar vad som anges nedan och i ansökan samt att den uppfyller de krav som ställs i bidragsbeslut. Vid behov kan en avstämning kring huvudstudiens innehåll eller vissa specifika frågor göras med Naturvårdsverkets handläggare innan huvudstudiearbetet avslutas. Detta för att eventuella synpunkter ska kunna omhändertas medan huvudstudiearbetet fortfarande pågår och medan huvudmannen har gällande avtal med utförande konsult. Avstämning kan lämpligen ske inom ramen för kontaktskapet mellan länsstyrelsen och Naturvårdsverket.

Syftet med ingående utredningar i en huvudstudie är att komma fram till bästa möjliga efterbehandlingsåtgärd för det förorenade området. Utredningsprocessen för att välja efterbehandlingsåtgärd beskrivs i Naturvårdsverkets rapport 5978 och den ska följas i tillämplig omfattning. Utifrån underlaget från förstudien planeras de fortsatta undersökningarna och utredningarna. Utredningarna bör genomföras stegvis där behovet av att gå vidare övervägs efter varje steg. Om projektet avbryts ska genomförda utredningar slutredovisas. Undersökningsresultaten tillsammans med de övergripande åtgärdsmålen ligger sedan till grund för efterföljande riskbedömning. Om riskbedömningen visar att det finns en oacceptabel risk för människors hälsa eller miljön, behöver olika åtgärdsalternativ utredas i en åtgärdsutredning. Alternativen ska kunna utgöra ett underlag för värdering av olika ambitionsnivåer. Att ha med noll- och maxalternativet är viktigt för att se ramarna och kunna hitta en rimlig ambitionsnivå.

Naturvårdsverkets utgångspunkter för efterbehandling har formulerats utifrån långsiktighet och hållbarhet i syfte att skydda hälsa, miljö och naturresurser nu och i framtiden. Utöver detta finns det fler aspekter som bör vara vägledande i åtgärdsutredningen.

7.4.1 Vad som minst bör ingå i en huvudstudie

Utredningsdelar

- **Allmänna uppgifter om fastigheten**

Administrativa uppgifter såsom storlek, fastighetsbeteckning, kommun, län och tillsynsmyndighet. Fastighetsägare och verksamhetsutövare idag. Hänvisning till tidigare utförda utredningar och efterbehandlingsåtgärder.

- **Områdes- och omgivningsbeskrivning**

Beskrivning av nuvarande och historiska verksamheter, gärna med hjälp av historiska flygfoton och kartor. Nuvarande och planerad markanvändning. Geografiska, hydrogeologiska och geologiska förhållanden. Recipienter och utspädningsförhållanden samt bakgrundshalter.

- **Problembeskrivning och konceptuell modell**

Föroreningssituationen sammanställs och sammanfattas i en utvecklad problembeskrivning inklusive konceptuell modell för området. Se Naturvårdsverkets vägledande rapport 5977 om riskbedömning, bland annat avsnitt 3.3 och bilaga 1.

- **Genomförda undersökningar** (provtagning, analys, försök)

Redovisning av en väl motiverad provtagningsstrategi och utförda undersökningar. För att underlätta ett bidragsbeslut bör föroreningssituationen åskådliggöras både grafiskt och statistiskt. Representativa halter, mängder och volymer av föroreningar ska framgå och följa rekommendationerna i Naturvårdsverkets rapport 5977, bilaga 2. Föroreningsspridningen bör så långt som det är möjligt vara kvantifierad.

Provtagningar utförs enligt instruktioner i avsnitt 7.8.1. Syftet med fältundersökningarna i huvudstudieskedet ska i första hand vara att få fram rätt underlag till fortsatta utredningssteg. Vad som behövs till riskbedömningen, åtgärdsutredningen och riskvärderingen framgår av Naturvårdsverkets rapport 5978 och 5977. I enstaka fall kan det vara motiverat att pröva alternativa och mindre etablerade undersökningsmetoder. Här bör avstämning ske med Naturvårdsverket.

- **Övergripande åtgärds mål**

Övergripande åtgärds mål anger vad man vill uppnå med en efterbehandlingsåtgärd och man bör ta fram dem tidigt i utredningsprocessen. Övergripande åtgärds mål kan utgå från olika miljömål, olika aktörers ståndpunkter och olika platsspecifika förutsättningar. Resultaten av riskbedömningen, åtgärdsutredningen och riskvärderingen visar sedan om man kan uppnå målen. Läs mer om Övergripande åtgärds mål i Naturvårdsverkets rapport 5978, kap. 2.

- **Riskbedömning**

En förenklad eller fördjupad riskbedömning ska ingå i en huvudstudie. Det ska finnas en problembeskrivning, en beskrivning av förorenings spridning och belastning, hälso- och miljörisker och en sammanfattande riskbedömning. Riskbedömningsmetodiken i Naturvårdsverkets rapport 5977 ska följas. I huvudstudieskedet ska riskbedömningen kunna svara på frågorna:

- Vilka risker innebär föroreningssituationen idag och i framtiden?
- Hur mycket behöver riskerna minskas för att undvika skador på hälsa och miljö?

- **Åtgärdsutredning**

Huvudstudiens åtgärdsutredning ska vara systematiskt utförd, transparent och resultera i ett mindre antal alternativ som går vidare till riskvärderingen. Omfattningen anpassas dock utifrån projektets komplexitet och förutsättningar. Kopplingen mellan åtgärdsutredningens och riskbedömningens resultat om behov av riskreduktion ska vara tydlig. Minst ska noll- och ett maxalternativ samt ett alternativ för bästa tillgängliga teknik beskrivas och tas med till riskvärderingen. Max- och nollalternativen bör ses som ytterligheter som inkluderas i riskvärderingen för jämförelsesyfte. Detta med utgångspunkt att de är orealistiska utifrån ett eller flera perspektiven: socialt, ekologiskt eller ekonomiskt hållbart. Vidare bör det finnas minst ett åtgärdsalternativ till bortschaktning och deponering, om det är ett av åtgärdsalternativen. Läs mer om åtgärdsutredning i kap. 5 i Naturvårdsverkets rapport 5978.

För huvudstudier som ligger till grund för en ansökan om bidrag för åtgärd av förorenad mark inför bostadsbyggande accepterar Naturvårdsverket att riskvärderingen inte är fullt lika omfattande. Detta då det finns åtgärdsmetoder som lämpar sig mindre väl i bostadsexploateringsprojekt och då åtgärderna oftast är av mer brådslande karaktär.

- **Riskvärdering**

Riskvärderingsprocessen ska vara systematiskt utförd, transparent och väl dokumenterad i huvudstudien och förankrad med relevanta aktörer.

Måluppfyllelse avseende hälsa och miljö ska ställas mot ekonomisk rimlighet, teknisk genomförbarhet, allmänna och enskilda intressen samt andra relevanta aspekter. Samtliga berörda miljökvalitetsmål bör beaktas med avseende på såväl positiva som negativa effekter. Läs mer om riskvärdering i kap. 6 i Naturvårdsverkets rapport 5978.

- **Mätbara åtgärds mål**

För den valda efterbehandlingsåtgärden behöver man ta fram minst ett och ofta flera mätbara åtgärds mål. Dessa ska ha en tydlig koppling till de övergripande åtgärds målen. Läs mer om mätbara åtgärds mål i kap. 7 i Naturvårdsverkets rapport 5978.

Övriga delar

- **Projekteringsdirektiv**

Krav och regler för hur projekteringen ska genomföras anges, lämpligen uttryckta som preliminära åtgärds krav. Det kan gälla vissa åtgärds krav som redan är bestämda och som projektören inte får avvika från eller särskild hänsyn som utgör en förutsättning för projekteringen.

- **Förberedelser och strategier för anmälningar och tillstånd**

En komplett genomgång av vilka tillstånd, anmälningar m.m. som behövs för att genomföra efterbehandlingsprojektet utförs. De identifieras och läggs in i projektplanen som styrande händelser för det fortsatta arbetet. Möjligheterna till samordning av olika prövningsförfaranden ska ses över och diskuteras med berörda myndigheter.

- **Planering och strategi för uppföljning och utvärdering**

Direktiv för miljökontrollen (tekniska och naturvetenskapliga aspekter) ska upprättas. Direktivet ska omfatta vilka mål som ska gälla för miljökontrollen före, under och efter åtgärden och vilka huvudsakliga moment som ska ingå. Referensundersökningarna, som delvis kan behöva påbörjas innan projekteringen, bör preciseras noggrant. Vidare ska planerad uppföljning av ekonomi och andra aspekter (t.ex. myndighetsbeslut, kommunikation och information) beskrivas.

- **Planering och strategi för framtida förvaltning av området**

Beskrivning av hanteringen av området efter genomförd efterbehandlingsåtgärd. Det kan handla om behov av framtida skötsel och hur den ska förvaltas, administrativa åtgärder såsom restriktioner i markanvändningen och hur informationen om kvarlämnade föroreningar bevaras.

- **Huvudmannaskap, finansiering och tidsplan**

Här ska tydligt framgå vem som kommer att vara huvudman för projektet, dennes eventuella ekonomiska deltagande samt hur finansieringen i övrigt ser ut i projektet. För längre projekt ska en preliminär fördelning av bidragsbehovet per år redovisas. En preliminär tidsplan ska finnas med.

- **Osäkerheter och projektrisker**

Osäkerheterna i hittills framtaget underlag samt bedömning av projektrisker så långt det är möjligt i detta skede ska redovisas. En mer detaljerad analys av projektrisker för genomförandeskedet görs i förberedelseskedet.

- **Planering och budgetering av fortsatt arbete under förberedelseskedet**

och om det är aktuellt även i genomförandeskedet. Här beskrivs vilka åtgärdsförberedande undersökningar och andra aktiviteter som planeras under förberedelseskedet. Om bidrag söks för hela åtgärden görs motsvarande för genomförandeskedet. Beräknade kostnader för respektive skede ska redovisas, liksom identifierade osäkerheter och projektrisker som kan komma att påverka beräknade kostnader eller andra aspekter av projektet.

- **Underlag för information till berörda**

När huvudstudien börjar bli klar bör resultatet sammanställas i en icke-teknisk sammanfattning om högst tio sidor. Sammanfattningen ska lämpa sig för presentation för exempelvis fastighetsägare, allmänhet, media och andra berörda, men ska även kunna användas av tillsynsmyndigheten och Naturvårdsverket. Det

bör tydligt framgå vilket åtgärdsalternativ som förordas, men för- och nackdelar med andra alternativ bör också redovisas.

- **Ansvarsutredning**

En aktuell ansvarsutredning med bedömning av ansvar för åtgärder ska finnas med i huvudstudien. I detta skede ska ansvarsutredningen vara grundligt utförd med så få osäkerheter som möjligt. De utförda undersökningar som fram till huvudstudien gjorts av projektet, bör ha utökad underlaget för bedömningen av ansvaret (se avsnitt 7.1.1).

Ytterligare utredningar utöver ovan beskrivna kan behövas antingen i huvudstudieskedet eller i ett åtgärdsförberedande skede. Dessa utredningar beskrivs inte närmare här, men kan handla om:

- geoteknik, exempelvis stabilitet
- förprojektering som underlag för detaljprojekteringen
- miljökontroll
- hälsa och säkerhet vid arbetenas genomförande
- erforderliga tillstånd, lov m.m.
- underlag till projekteringsdirektiv
- byggkontroll
- informations- och kommunikationsinsatser

EBH-stödet ska uppdateras och framtagna rapporter inom huvudstudien ska sparas i EBH-stödet i enlighet med riktlinjerna och rekommendationerna i EBH-stödets manual.

7.5 Förberedelser

När huvudmannen har bestämt sig för att genomföra det i huvudstudien föreslagna åtgärdsalternativet vidtar förberedelsefasen. Den omfattar planering och projektering av åtgärderna samt framtagande av en anmälan om efterbehandling eller en tillståndsansökan. Syftet med förberedelseskedet är bland annat att kartlägga och minimera osäkerheterna kring den planerade åtgärdens miljömässiga och ekonomiska resultat. Projekteringen innebär att det underlag som tidigare tagits fram i projektet beskrivs kalkylerbart och systematiskt i olika handlingar, så att dessa kan fungera som förfrågningsunderlag för en entreprenadupphandling.

I mycket kostsamma eller komplicerade projekt kan det vara lämpligt att ha med några olika åtgärdsalternativ en bit in i projekteringskedet, i syfte att få bättre kalkyler och beslutsunderlag än vad som är möjligt i huvudstudieskedet. Ett sådant förfarande avgörs i samråd mellan länsstyrelsens och Naturvårdsverkets handläggare innan länsstyrelsen lämnar in ansökan om åtgärdsbidrag.

I vissa fall, till exempel då delar av förberedelseskedet utförts inom ramen för tidigare utredningar, kan en förprojektering vara tillräckligt underlag för en anmälan eller tillståndsansökan.

7.5.1 Aktiveter som bland annat ska ingå i förberedelseskedet

- **Upphandling av konsult**

En eller flera konsulter behöver handlas upp för exempelvis projektledning och projektstöd, eventuella åtgärdsförberedande undersökningar, specialistgranskning samt projektering. Det kan även vara lämpligt med option på byggledning till genomförandeskedet. Vidare behöver en byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering (BAS-P) respektive en för utförandet (BAS-U) upphandlas. Se vidare avsnitt om upphandling i denna manual.

- **Åtgärdsförberedande undersökningar**

I förberedelseskedet kan ytterligare detaljerade undersökningar vara motiverade med syftet att minska osäkerheterna kring moment som kan komma att påverka kostnaderna eller resultatet av efterbehandlingsåtgärderna mycket. Det kan handla om pilotförsök av en behandlingsmetod eller en geoteknisk utredning för att få svar på frågor rörande blockighet, markens bärighet för tunga transporter, upplag eller skredrisker m.m. Det kan också handla om byggnadstekniska utredningar i de fall det förekommer byggnader eller andra konstruktioner. Provtagningar utförs enligt instruktioner i avsnitt 7.8.1.

- **Andra utredningar**

Andra utredningar som kan behöva genomföras i förberedelseskedet kan exempelvis avse planering av större informations- och kommunikationsinsatser under genomförandet eller detaljplanering av framtida skötsel.

- **Projektering och förfrågningsunderlag**

Oavsett vilka efterbehandlingsåtgärder som beslutas behövs en projektering av åtgärderna och en beskrivning av deras konsekvenser. Detta som grund för anmälan eller eventuell tillståndsprövning samt för upphandlingen och själva genomförandet.

I projekteringen utarbetar man handlingar där tidigare framtaget underlag omsätts i kalkylerbara termer. Utformning av åtgärderna i detalj uttrycks som åtgärdskrav (se nedan). Resultatet redovisas på ritningar och i beskrivande texter. Omfattningen av projekteringen kan vara olika beroende på vald entreprenadform; utförande- eller totalentreprenad. Totalentreprenad kallas ibland även för funktionsentreprenad.

I vissa fall kan det behövas en förprojektering innan detaljprojekteringen genomförs. Inför en entreprenadupphandling upprättas ett förfrågningsunderlag inklusive bland annat:

- Administrativa föreskrifter för entreprenadarbeten.

- Teknisk beskrivning för samtliga kontraktarbeten inklusive hjälparbeten och skyddsåtgärder (utförandeentreprenad) eller kalkylerbar funktionsbeskrivning (total/funktionsentreprenad).
- Kontrollplan för entreprenadarbeten eller kontrollfunktion för totalentreprenad (produktionsanpassad besiktning).
- Arbetsmiljöplan i vilken en riskanalys ska ingå, liksom planerade försiktighetsmått och skyddsåtgärder. Planen tas lämpligen fram av BAS-P.

Vägledning avseende hälsa och säkerhet vid arbeten inom förorenade områden finns i Arbetsmiljöverkets handbok Marksanering – om hälsa och säkerhet vid arbete i förorenade områden (Arbetsmiljöverket, 2015). Handboken är numera tillgänglig på Svenska geotekniska föreningens webbsida (www.sgf.net). Den s.k. AMP-guiden är ett webbaserat verktyg och hjälpmedel för att ta fram arbetsmiljöplaner (AMP).

- **Formulering av åtgärdskrav (del av projekteringen)**

Utifrån de mätbara åtgärdsmålen, och eventuella preliminära åtgärdskrav från huvudstudien, fastställs projektets åtgärdskrav. Åtgärdskraven är de mätbara åtgärdsmålen som är omsatta i praktiska termer. De ska vara kalkylerbara och uppföljningsbara. Åtgärdskraven bör också ta hänsyn till hur eventuella oförutsedda händelser ska hanteras. Åtgärdskraven beaktas sedan i förfrågan, upphandling, uppföljning av entreprenad samt vid miljökontrollen. Läs mer om åtgärdskrav i Naturvårdsverkets rapport 5978, kap. 8 och bilaga 6. Se även Naturvårdsverkets rapport 4807 (Naturvårdsverket, 1997c), som handlar om att säkerställa acceptabla resthalter och hur detta ska beskrivas beroende på entreprenadform, samt Klassning av förorenade jordmassor in situ, Information och råd, publikation 40 (Statens geotekniska institut, 2018).

- **Arbeten enligt direktiv för miljökontroll**

I detta skede utformas miljökontrollprogram och det utförs mätningar av referensvärden i entreprenadområdet och omgivningen. Miljökontrollprogrammet är ett lämpligt underlag till anmälan och/eller tillstånd om efterbehandling.

- **Anmälan om efterbehandling eller tillståndsansökan**

Upprätta och lämna in en anmälan eller tillståndsansökan till tillsynsmyndigheten eller tillståndsgivande myndighet. Enligt 28 § i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd är det anmälningsplikt för utredningar och efterbehandlingsåtgärder, som kan medföra mer än ringa risk för ökad risk för spridning eller exponering av föroreningar. Anmälan bör minst innehålla information om åtgärds mål, åtgärds metod, risker och försiktighetsmått, egenkontroll och miljökontroll, ritningar och planer samt planerad uppföljning och redovisning.

Efterbehandlingsåtgärder är i princip alltid anmälningspliktiga.

Det kan också krävas tillstånd för efterbehandlingsåtgärder, till exempel om åtgärden omfattar vattenverksamhet eller behandling. Tillstånd eller anmälan kan behövas för ett behandlingsförsök i pilot- eller fullskala. Den tekniska beskrivningen är ett bra underlag.

- **Dialog, samråd och information**

Samråd eller dialog med tillsynsmyndigheten om efterbehandling kan med fördel inledas i god tid innan anmälan eller tillståndsansökan lämnas in. Fortsätt också dialogen från riskvärderingsskedet i huvudstudien med myndigheter, fastighetsägare, verksamhetsutövare och andra berörda i det specifika fallet. Dokumentera dialog, samråd och övriga kontakter kontinuerligt.

Information till och kommunikation med allmänhet och andra berörda kan också vara viktigt i detta skede och bör planeras i god tid.

- **Beaktande av tillstånd och beslut i förfrågningsunderlaget**

Då det är huvudmannens ansvar att villkor i domar eller beslut följs när entreprenaden är igång, är det viktigt att dessa förutsättningar framgår av förfrågningsunderlaget. Generellt är entreprenören, enligt gällande byggregler, skyldig att hitta den billigaste lösningen för beställaren. Om de villkor som gäller för efterbehandlingen inte är tydliga i förfrågningsunderlaget finns det en risk för att entreprenaden inte går att genomföra enligt entreprenörens anbud. Exempel på villkor som kan påverka entreprenörens möjlighet att genomföra sitt uppdrag är krav på transportvägar, begränsning i arbetstider, utsläppspunkter och begränsningsvärden för renat länshållningsvatten.

- **Extern granskning av förfrågningsunderlaget**

Inför upphandling av stora eller komplicerade entreprenader kan det vara lämpligt att låta en entreprenadjurist eller motsvarande specialist gå igenom förfrågningsunderlaget innan det skickas ut. Utöver generell genomgång kan det vara värdefullt att få eventuella projektrisker värderade i tid, pengar, goodwill eller annat. En komplicerad entreprenad behöver inte alltid vara tekniskt komplicerad, utan kan till exempel vara juridiskt komplicerad på grund av att många underleverantörer och sakägare blir berörda.

- **Osäkerheter och projektrisker**

I detta skede bör den genomgång av osäkerheter och projektrisker som man utfört i huvudstudieskedet utvecklas vidare. Till exempel kan åtgärdsförberedande undersökningar utgöra underlag för att minska osäkerheter. I alla projekt ska man analysera eventuella projektrisker och moment som är beroende av varandra. Ambitionsnivån kan variera beroende på projektets komplexitet. Exempel på projektrisker kan vara att huvudmannen inte kan leva upp till villkor som meddelas med anledning av en anmälan eller ett tillstånd, eller att tillträde till fastigheten inte tillåts. Det kan också vara särskilt riskfyllda arbeten, som kan innebära kostsamma skyddsåtgärder eller långa genomförandetider.

- **Detaljerad kostnadskalkyl**

Ta fram en detaljerad kostnadskalkyl för arbetena. En sådan får även inkludera en eventuell projektreserv, som ska vara baserad på en genomgång av osäkerheter och projektrisker. Kalkylen utgör underlag till beslut om finansiering av utförandet eller eventuell justering av tidigare beslut.

- **Uppdaterad ansvarsutredning** (se avsnitt 7.1.1)

- **Bilaga A, ansökningsformulär**

För bidragsansökningar som avser bidrag till åtgärd av förorenad mark inför bostadsbyggande, ska Bilaga A bifogas (länk till ansökningsformuläret finns i länkbiblioteket längst bak i kvalitetsmanualen).

EBH-stödet ska uppdateras och framtagna handlingar inom förberedelseskedet ska sparas i EBH-stödet i enlighet med riktlinjerna och rekommendationerna i EBH-stödets manual.

7.6 Genomförande

I genomförandeskedet utförs de beslutade efterbehandlingsåtgärderna. Syftet är att nå de övergripande åtgärds målen som satts upp i projektet. Skedet inleds med entreprenadupphandling med hjälp av förfrågningsunderlaget som togs fram under förberedelseskedet.

7.6.1 Aktiviteter som bland annat kan ingå i genomförandet

- **Entreprenadupphandling**

Entreprenör för genomförandet handlas upp med hjälp av framtaget förfrågningsunderlag. Om en avstämning bör ske mellan länsstyrelsens och Naturvårdsverkets handläggare innan förfrågningsunderlaget skickas ut, avgörs i varje enskilt fall.

- **Upphandling/avrop av konsultinsatser**

En eller flera konsulter behöver handlas upp (eller avropas, om upphandlingen skedde i förberedelseskedet) för byggleddning till genomförandet av efterbehandlingsåtgärden. Vidare behöver en byggarbetsmiljösamordnare för utförandet (BAS-U) handlas upp eller avropas.

- **Revidering av handlingar eller detaljprojektering**

Revidera handlingar om det behövs (avser utförandeentreprenad) alternativt så utför entreprenören sin projektering (avser i första hand totalentreprenad).

- **Entreprenadarbeten**

Entreprenören genomför arbetena enligt kontrakt. I entreprenörens arbete ingår såväl egenkontroll som kvalitetsansvar. I undantagsfall kan arbete utföras i

huvudmannens egen regi (och entreprenadupphandlingen enligt ovan utgår då). Ett sådant undantag skulle kunna vara om en kommun har egna resurser för genomförandet av åtgärderna.

- **Huvudmannens byggledning**

Huvudmannens byggledning innefattar miljökontroll, arbetsmiljökontroll, mängdreglering m.m. Vid genomförandet av en entreprenad har huvudmannens projektledare eller byggledare en nyckelroll. Det är därför väsentligt att den personen har tillräckliga befogenheter för att ta beslut.

- **Miljökontroll**

Miljökontroll utförs efter samråd och godkännande av tillsynsmyndigheten och omfattar både entreprenörens egenkontroll och huvudmannens miljökontroll enligt miljökontrollprogrammet. Kontrollen utförs dels löpande under genomförandet, dels som en dokumentation av uppnådda resultat. Provtagningar utförs enligt instruktioner i avsnitt 7.8.1.

Det finns två principiella typer av kontrollprogram:

- Utförandekontroll, som används för att följa det faktiska utförandet av åtgärderna
- Omgivningskontroll, som används för att följa upp effekterna av de genomförda åtgärderna på omgivningen före, under och efter åtgärds genomförandet.

Effekterna i miljön kan inte alltid avläsas direkt efter genomförda efterbehandlingsåtgärder, utan mer långsiktig kontroll kan vara nödvändig.

- **Arbetsmiljökontroll**

BAS-U ansvarar för att arbetsmiljöplanen finns tillgänglig på arbetsplatsen och att den anpassas i den mån det behövs beroende på hur arbetet fortskrider. Skyddsåtgärder följs och eventuella kontrollmätningar utförs enligt planen och dokumenteras. För mer information se Arbetsmiljöverkets webbplats www.av.se.

- **Uppdaterad ansvarsutredning** (se avsnitt ovan)

- **Upprätta relationshandling**

Under entreprenadens genomförande arbetar entreprenören efter bygghandlingarna, som revideras efter behov och i överenskommelse med huvudmannen. När entreprenaden är slutförd ska entreprenören upprätta så kallade relationshandlingar över resultat av arbetet. De bör visa till exempel exakt vilka ytor som har åtgärdats, läget för eventuella bottentätningar, dräneringssystem och övertäckningar samt hur dessa är gjorda, hur ytvatten avleds och hur skydd mot omgivningspåverkan m.m. har utförts. Redovisningen bör ske med ritningar, tabeller, figurer eller kartor och dylikt.

- **Slutbesiktning**

Entreprenadarbetena avslutas med en slutbesiktning där det konstateras om entreprenören uppfyllt sina åtaganden eller om fel finns. Entreprenören åtgärdar eventuella fel och åtgärderna dokumenteras (se avsnitt 7.7 om uppföljning).

- **Efterkontroll (omgivningskontroll med uppföljande miljöeffektmätningar)**

Kontrollprogram för omgivningen med uppföljande miljöeffektmätningar behöver påbörjas redan innan åtgärderna kommer igång, för insamling av referensdata. Provtagningar utförs enligt instruktioner i avsnitt 7.8.1. Kontrollprogrammet behöver också pågå under hela åtgärdstiden för att se om åtgärdsarbetena orsakar effekter eller störningar i omgivningen eller om skyddsåtgärder fungerar som planerat (se avsnitt 7.12.6). Slutligen bör omgivningskontrollerna ofta fortsätta efter att åtgärderna har avslutats för att se om önskat resultat uppnåtts/uppnås.

Hur länge de uppföljande kontrollerna bör pågå avgörs från fall till fall. Om de mätbara åtgärds målen till exempel endast avser föroreningskällans reduktion i mark behövs normalt ingen fortsatt uppföljning när de avslutande utförandekontrollerna har gjorts. Ofta bör uppföljningen av åtgärder dock fortsätta minst ett år efter att samtliga mätbara åtgärds mål har uppfyllts, för att man ska kunna vara tillräckligt säker på att effekterna av en åtgärd är bestående.

- **Huvudmannens slutrapportering och länsstyrelsens slutredovisning**

Efter att ett efterbehandlingsprojekt genomförts är det viktigt att det som utförts noga dokumenteras och att erfarenheter återförs. Ett led i detta är huvudmannens slutrapportering. I slutrapporteringen ingår bland annat beskrivning av hela projektets genomförande med erfarenhetsåterföring, ekonomisk redovisning, uppföljning inklusive efterarbete och sammanställda nyckeltal för ekonomi och miljö. Syftet med slutrapporteringen är att sammanställa och utvärdera efterbehandlingen med en bedömning av riskreduktion, uppnådda hälso- och miljöeffekter samt om uppsatta åtgärds mål uppnåtts. Det är även viktigt att dela erfarenheter och annan information med huvudmän, länsstyrelserna, Naturvårdsverket och andra aktörer för att bidra till att utveckla och effektivisera efterbehandlingsarbetet i stort. Vidare är det viktigt att för framtiden dokumentera vad som gjorts, till exempel med tanke på eventuell framtida förändrad markanvändning. Slutrapporteringen har även ett formellt administrativt syfte kopplat till bidragshanteringen.

Det är huvudmannen som ansvarar för att slutrapporten färdigställs och lämnas in till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen lämnar sedan in sin slutredovisning av initierat bidragsärendet till Naturvårdsverket med huvudmannens kompletta slutrapport som bilaga.

En slutrapport (från huvudmannen) ska bestå av följande delar:

1. Beskrivning av efterbehandlingens genomförande; en beskrivning av projektet, vilken eller vilka åtgärdsmetoder som använts, etc.
Beskrivningen ska inkludera erfarenhetsåterföring av de positiva och negativa erfarenheter som erhållits i projektet.
2. Ekonomi; en slutlig ekonomisk redovisning.
3. Beskrivning av uppföljning och annat efterarbete; en beskrivning av uppföljningens genomförande, resultat med avseende på övergripande och mätbara åtgärds mål, riskreduktion och uppnådda hälso- och miljöeffekter.
4. Nyckeltal för ekonomi och miljö.

Efterkontrollen ska redovisas så långt den kommit och det ska tydligt framgå om och i så fall när det kommer att ske ytterligare efterkontroll. Om efterkontrollen inte slutrapporteras med övriga delar ska en komplettering till tidigare inlämnad slutrapport lämnas senast sex månader efter att efterkontrollen avslutats.

Se vidare mallarna för slutrapportering i Bilaga 4 och slutredovisning i Bilaga 5.

För mindre projekt, eller där behovet av en längre tids uppföljande efterkontroll av andra skäl är litet, bör slutrapportering av samtliga delar ske vid ett och samma tillfälle. För projekt med lång tid för efterkontroll är det lämpligt att lämna in övriga delar av slutrapporteringen i samband med att projektet avslutats, men avvakta med redovisningen av efterkontrolldelen och komplettera med den senare. En tidsplan för när detta kommer att ske bör framgå av slutrapporteringen (det kan handla om många år i vissa fall).

Slutrapporten ska omfatta en erfarenhetsåterföring där det framgår vad som fungerat bra respektive mindre bra i projektet. För att återkopplingen ska bli betydelsefull är det centralt att även ge förslag på hur det som har fungerat mindre bra istället borde ha hanterats.

Länsstyrelsen sätter samman slutredovisningen och när slutredovisningen (inkl. samtliga bilagor) är granskad och godkänd av Naturvårdsverket ska länsstyrelsen uppdatera EBH-stödet och fylla i fältet ”kostnader” under ”åtgärd” för att möjliggöra nationella statistiska utdrag. Länsstyrelsen ska även ändra objektets status till ”Åtgärd avslutad – uppföljning genomförd” eller ”Åtgärd avslutad – uppföljning ej klar”, om det återstår efterkontroll. Framtagna handlingar inom åtgärdsskedet (samtliga delar av slutrapporteringen, inklusive alla bilagor) ska laddas upp och sparas i EBH-stödet i enlighet med riktlinjerna och rekommendationerna i EBH-stödets manual. All dokumentation bör även bevaras hos huvudmannen och länsstyrelsen.

I kap. 10, Bilaga 4 och Bilaga 5, finns mallarna för vad huvudmannens slutrapport och länsstyrelsens slutredovisning ska omfatta. Om något eller några delmoment i slutrapport eller nyckeltal utesluts eller ska kompletteras senare ska detta kommenteras och motiveras.

7.7 Uppföljning

En entreprenad avslutas med en slutbesiktning, där även ett godkännande av efterbehandlingen med avseende på åtgärdskraven ingår. Efter slutbesiktningen följer uppföljningsskedet med en utvärdering av den genomförda efterbehandlingen. Då kontrolleras att genomförandet av efterbehandlingen har nått sitt syfte, det vill säga att miljö- eller hälsoriskerna med det förorenade området avhjälpes i enlighet med uppsatta mål.

7.7.1 Delmoment i uppföljningsskedet:

- Eventuell fortsatt efterkontroll under längre tid för att kunna följa upp effekten av åtgärden.
- Garantibesiktning, åtgärdande av eventuella besiktningsanmärkningar samt godkännande av efterbehandlingen. Inom normalt fem år efter att en efterbehandlingsåtgärd blivit slutbesiktigad och godkänd genomförs en garantibesiktning. Huvudmannen ansvarar för att den blir genomförd. Vid tidpunkten för garantibesiktningen har det ofta gått så lång tid att man kan få en uppfattning av om den genomförda entreprenaden haft avsedd verkan vad gäller riskreduktion och uppfyllelse av åtgärds mål och åtgärdskrav, om kompletterande insatser behöver handlas upp eller om det har uppstått brister efter det att slutbesiktningen gjordes på grund av felaktigt utförande.

7.8 Provtagningar

Provtagningar, såsom miljötekniska undersökningar, utförs i flera steg inom efterbehandlingsprocessen (MIFO fas 2, förstudie, huvudstudie, förberedelse, genomförande, uppföljning).

Vägledning om hur undersökningar kan utföras finns bland annat i Naturvårdsverkets rapporter 4918, 4310, 4311 samt rapport 5888 (Norrman m.fl., 2009a) inom Naturvårdsverkets kunskapsprogram Hållbar sanering.

Provtagning, provhantering och laboratorieanalyser ska utföras genom certifierad provtagning (se avsnitt 7.8.1 nedan). Provtagningen bör i övrigt utföras enligt Svenska geotekniska föreningens rapport, Fälthandbok för undersökningar av förorenade områden, Rapport 2:2013 (SGF, 2013) och hantering och analys av prover från förorenade områden enligt SGF, 2011. Laboratorieanalyserna ska vara ackrediterade, så länge det finns tillgängligt i Sverige för aktuella ämnen.

Vägledning om datakvalitet finns bland annat i Naturvårdsverkets rapport 5977 (bilaga 2 om bestämning av representativa halter). Mer litteratur om statistisk utvärdering av miljötekniska undersökningar i jord finns framtaget inom Naturvårdsverkets kunskapsprogram Hållbar sanering, rapport 5932 (Norrman m.fl., 2009b).

7.8.1 Certifierad provtagning och certifierad provtagare

Certifierad provtagning krävs vid provtagningar (i jord, grundvatten, ytvatten och sediment) som finansieras med bidrag från det statliga anslaget 1:4 för sanering och återställning av förorenade områden. Certifieringen ska avse det eller de media som ska provtas i undersökningen. Certifierad provtagning (enligt Nordtests kravspecifikation NT ENVIR 008 2.1, 2015) ska säkerställa en känd kvalitet på provtagningen och analyserna på laboratorium.

Sammanfattningsvis:

- Certifierad provtagning avser provtagning utförd av en certifierad provtagare i enlighet med certifikatets certifieringsordning.
- Certifierad provtagare avser en person som innehar giltigt certifikat enligt NT ENVIR 008 eller likvärdig certifieringsordning för miljöprovtagning av ett eller flera av provtagningsmedierna jord, grundvatten, ytvatten och sediment.
- Certifikatets certifieringsordning innebär att den metodik och de rutiner som beskrivs i NT ENVIR 008 2.1 gäller både vid provtagning, provhantering och vid analys av proverna på laboratorium.

Certifikatet kan endast utfärdas av certifieringsorgan som är ackrediterat för personcertifiering. Eventuell likvärdighetsbedömning utförs av certifieringsorganet för NT ENVIR 008.

7.9 Huvudmannaskap

Den juridiska person som ansvarar för genomförandet av ett efterbehandlingsprojekt kallas huvudman.

7.9.1 Huvudmannens roll och ansvar

Huvudmannen har det övergripande ansvaret för projektets genomförande. Huvudmannens ansvar inkluderar både det finansiella ansvaret och beställaransvaret. Huvudmannen är lika med projektets verksamhetsutövare och byggherre med tillhörande yttersta ansvar enligt miljöbalken, arbetsmiljölagen, plan- och bygglagen samt annan relevant lagstiftning. Ansvaret lämnas över från länsstyrelsen till huvudmannen genom ett bidragsbeslut med villkor. Bidragsbeslutet är ett myndighetsbeslut och inget ytterligare avtal behövs.

Huvudmannaskapet kan omfatta både utredningar och åtgärder. Det är en fördel om huvudmannaskapet omfattar projektet som helhet. I ett tidigt skede kan det dock vara svårt att bedöma projektets omfattning och det kan därför vara aktuellt att fatta beslut om huvudman i flera steg. Huvudmannaskapet för utredningar omfattar alla eller återstående utredningar fram till och med färdig huvudstudie och kan även inkludera delar av förberedelseskedet. Huvudmannaskapet innebär ett omfattande ansvar. Vid behov kan externt projektledarstöd eller stöd i specifika delar vara lämpligt att handla upp.

Det är mycket viktigt att huvudmannen tidigt hanterar eventuella förändringar eller avvikelser i projektet. De kan i sin tur ofta innebära att tidsplaner eller kostnader påverkas. Huvudmannen ska i ett så tidigt skede som möjligt kontakta länsstyrelsen för diskussion om eventuella förändringar eller avvikelser av betydelse. Exempel på betydande förändringar i åtgärdsskedet kan vara efterbehandlingsåtgärdens omfattning (mer förorening påträffas, annan förorening påträffas), behov av ändrad ambitionsnivå, omprioritering av förorenade medier eller skyddsobjekt, att åtgärdstekniken inte fungerar, eller att genvägar skulle kunna tas genom beslutsprocessen. Vidare ska förändringar eller avvikelser, i ett så tidigt skede som möjligt, förankras hos och godkännas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen kan i sin tur behöva ha en kontakt och avstämning med Naturvårdsverket.

Det ligger också på huvudmannen att se till att uppföljning av genomfört åtgärdsprojekt utförs och att eventuella åtgärder med anledning av kontrollens resultat genomförs.

Vanligtvis upphör huvudmannens ansvar som huvudman för utredningar när utredningsskedet är avslutat. För åtgärder upphör som regel huvudmannens ansvar som huvudman efter godkänd garantibesiktning när projektet är slutredovisat och godkänt av Naturvårdsverket. Om det efter att åtgärden har genomförts uppstår ett behov av kompletterande insatser, kan det bli aktuellt att söka bidrag för dessa. Huvudmannaskapsfrågan avgörs då i varje enskilt fall. Om det däremot uppstår brister till följd av felaktigt utförande, har huvudmannen ett ansvar att verka för att dessa åtgärdas. I de fall ytterligare krav på kontroll/uppföljning eller åtgärder ställs av tillsynsmyndigheten, har Naturvårdsverket för avsikt att finansiera dessa kostnader med bidrag under förutsättning att kraven är miljömässigt motiverade samt att huvudmannen uppfyllt sina åtaganden som huvudman. Naturvårdsverkets grundprincip är att huvudmannen ska vara skadeståndsfri.

Det finns mer att läsa om huvudmannens roll i Naturvårdsverkets rapport 5978.

7.9.2 Vem kan vara huvudman

I ett statligt finansierat efterbehandlingsprojekt kan en kommun, länsstyrelse eller annan myndighet vara huvudman. Detta framgår av 10 a § i bidragsförordningen. Bidraget betalas ut till länsstyrelsen som kan besluta om att överlämna bidraget till en kommun eller annan myndighet. I normalfallet är en kommun huvudman, men om den aktuella kommunen av någon anledning saknar möjlighet till detta, har SGU som myndighetsuppgift att kunna vara huvudman för efterbehandlingsprojekt inom ramen för det statliga bidragssystemet. Enligt SGUs myndighetsinstruktion kan SGU på begäran av en kommun vara huvudman för ett åtgärdsprojekt i kommunens ställe, se mer info på SGUs webbsida (www.sgu.se). I de fall andra myndigheter har värdefulla kunskaper eller intressen i det aktuella området kan även dessa komma ifråga som huvudman, till exempel myndigheter för kulturmiljövård, trafikfrågor och havsmiljöfrågor.

Länsstyrelsens uppgift i det nationella efterbehandlingsarbetet är främst samordning och planering på regional nivå. Länsstyrelsen kan själv vara huvudman för utredningar, men bör som utgångspunkt inte vara det om det riskerar att försvåra möjligheten att lämna över huvudmannaskapet för kommande åtgärder. Länsstyrelsen bör därför så snart som det är möjligt, och senast inför riskvärderingen i huvudstudieskedet, ha lämnat över ansvaret för ett efterbehandlingsprojekt till kommun eller annan huvudman.

I de fall huvudmannen kommer in i ett senare skede och inte har haft inflytande över utredningarna är det viktigt att huvudmannen granskar och tar ställning till underlaget. Två särskilt viktiga delar för huvudmannen att ställa sig bakom är de övergripande åtgärdsmålen och resultatet av riskvärderingen, det vill säga vilken åtgärds metod som föreslås. Kan huvudmannen inte stå bakom föreslagen åtgärd kan riskvärderingsprocessen behöva göras om. Kvaliteten på utredningarna är generellt viktig, så att de fungerar som ett underlag för fortsatt projektering och genomförande.

Oavsett huvudman är ett aktivt deltagande av kommunen i ett tidigt skede alltid värdefullt. Det skapar lokal förankring och ett engagemang inför kommande åtgärdsfas.

EU:s statsstödsregler innebär ett principiellt förbud mot statligt stöd som gynnar vissa företag och snedvrider konkurrensen mellan medlemsländer. Kommunala bolag, fastighetsägare och ansvariga verksamhetsutövare (andra än kommuner och statliga myndigheter) kan därför inte vara huvudman för statligt finansierade projekt.

Ibland finns det en eller flera efterbehandlingsansvariga som ska stå för en del av kostnaden för en efterbehandling, medan staten ska finansiera den andra delen. Delad finansiering mellan staten och ansvarig part ställer stora krav på samordning. Se vidare avsnitt 7.11 om statlig delfinansiering vid begränsat ansvar.

7.9.3 Kostnader för huvudmannen

I den utsträckning det finns bidrag och ansvar inte kan utkrävas, kan bidrag lämnas upp till 100 procent av kostnaderna för en efterbehandling. Den kommun, länsstyrelse eller annan myndighet som tar på sig ett huvudmannaskap behöver i normalfallet inte stå för någon egeninsats. Kostnader för arbetsuppgifter såsom ekonomihantering, administration och fastighetsfrågor får ej ingå.

Om huvudmannen också arbetar som projektledare ingår detta arbete i utrednings- eller åtgärds kostnaderna och är i rimlig omfattning berättigat till bidrag. Andra uppgifter som huvudmannen kan söka bidrag för är arbete med upphandling, informations- och kommunikationsinsatser samt eget arbete med miljökontroll i de fall det är aktuellt. Kostnaderna för projektledning och eventuella andra kostnader ska specificeras separat i bidragsansökan.

Grundprincipen är att huvudmannen inte ska tjäna pengar på ett bidragsfinansierat efterbehandlingsprojektet, utan bara ha kostnadstäckning. Vad gäller egen nedlagd arbetstid kan denna kostnad beräknas som lönekostnaden plus overheadkostnader (OH-kostnader). Huvudmannen kan få ersättning för upparbetade kostnader för projektledning, upphandling, information och kommunikation, miljökontroll och framtagande av slutredovisning. Använd gärna den av länsstyrelserna överenskomna Örebromodellen som förlaga för hur man beräknar personalkostnaden. I modellen beräknas OH-kostnader som en schablon av lönekostnaden. Lönekostnaden beräknas som lön plus sociala avgifter. Hur stort det procentuella OH-påslaget är avgörs utifrån sammanställning av kostnader i länsstyrelsernas årsredovisningar. Schablonen uppdateras den 1 juli varje år. Länsstyrelsen i Örebro län ansvarar för uppdatering av modellen.

För de bidrag som Naturvårdsverket har fattat beslut om före 1 februari 2010 genom verksprotokoll (beslut av generaldirektören) gäller den då aktuella versionen av bidragsförordningen (SFS 2004:100) och det underlag som var aktuellt vid beslutstillfället. Med underlag avses i första hand ansökan från länsstyrelsen med överenskomna förutsättningar om egeninsats och eventuellt annat.

7.10 Tillsynsmyndighetens roll och avgift

Tillsynsmyndigheten har en något annorlunda roll i åtgärdsprojekt som finansieras med statligt bidrag än i projekt som privatfinansieras eller finansieras på annat sätt. Det finns i projekt som helt finansieras av statligt bidrag inte någon som tillsynsmyndigheten kan avkräva ansvar för att åtgärda föroreningen enligt 2 kap. eller 10 kap. MB. Staten går istället in och bekostar åtgärden och det blir då staten och i förlängningen Naturvårdsverket, som nationellt vägledande och som administrerar bidraget, som slutligt avgör åtgärdens omfattning.

Tillsynsmyndigheten bör däremot vara en av aktörerna som deltar i diskussionerna om övergripande åtgärds mål m.m. Tillsynsmyndigheten har som i andra åtgärdsprojekt ansvaret för att åtgärden sedan utförs på ett miljömässigt acceptabelt sätt, genom den anmälan om avhjälpan åtgärd enligt Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd 28 § som huvudmannen ska lämna in. Huvudmannen för åtgärden är att betrakta som verksamhetsutövare enligt 9 kap. MB och tillsynsmyndigheten kan ta ut tillsynsavgift för det arbete som läggs ner på anmälan.

7.11 Statlig finansiering vid begränsat ansvar

Delad finansiering mellan ansvarig part och staten beskrivs här, men också delvis under avsnitt 7.9 om huvudmannaskap.

7.11.1 När delfinansiering kan bli aktuellt

I efterbehandlingsprojekt strävar man efter att hitta det åtgärdsalternativ som är miljömässigt motiverat, ekonomiskt rimligt och tekniskt genomförbart. Tillsynsmyndigheten ska enligt 10 kap. MB göra en skälighetsbedömning, vilket innebär att ansvaret i många fall jämkas. Det innebär i sin tur att den ansvarige verksamhetsutövaren eller fastighetsägaren inte kan åläggas att stå för hela den miljömässigt motiverade efterbehandlingsåtgärden. En utförligare vägledning om de regler och den praxis som gäller vid utredningen av efterbehandlingsansvar finns i Naturvårdsverkets rapport 6501 (Naturvårdsverket, 2012).

Det statliga bidragssystemet kan skjuta till resterande del av kostnaderna, under förutsättning att det finns ett avtal, ett lagakraftvunnet beslut eller en lagakraftvunnen dom som anger ett begränsat ansvar för:

- Verksamhetsutövare enligt 10 kap. 2 § MB.
- Fastighetsägare enligt 10 kap. 3 och 9 §§ MB.

Ytterligare en grundförutsättning för statlig delfinansiering är att området bedöms nationellt prioriterat. Möjligheterna till statlig delfinansiering gäller oavsett hur stor andel de efterbehandlingsansvariga ska stå för.

7.11.2 Val av tillvägagångssätt

Efter att ha gjort en ansvarsutredning är det tillsynsmyndighetens uppgift att få den ansvarige att utföra eller bekosta sin del av åtgärderna. Det verktyg som i första hand står till buds enligt miljöbalken är att utfärda ett föreläggande enligt 26 kap. 9 § MB. Ett föreläggande från tillsynsmyndigheten innebär inte per automatik att parterna är oense då det ofta pågår en dialog med enighet mellan parterna innan ett beslut om efterbehandling fattas.

En överenskommelse kan befästas antingen i ett föreläggande eller i ett avtal. Om tillsynsmyndigheten bedömer att det är lämpligt i det enskilda fallet kan den istället försöka träffa en överenskommelse i form av ett avtal med den ansvarige parten. Grund för en överenskommelse i avtal mellan tillsynsmyndigheten och den ansvarige får anses finnas i 26 kap. 1 § MB. Där framgår att tillsynsmyndigheten genom rådgivning, information och liknande verksamhet ska skapa förutsättningar för att balkens ändamål ska kunna tillgodoses. Att i samförstånd försöka hitta en lösning ger parterna större möjlighet att påverka utgången, än vid exempelvis ett domstolsutslag i högre instans. Det är dock viktigt att parterna inte lägger ner onödig tid på diskussioner, om förutsättningarna för att komma överens saknas.

Utrymmet att diskutera och komma överens om efterbehandlingsansvaret mellan den enskilde och tillsynsmyndigheten, till följd av ansvarsosäkerheter, är mycket begränsat då det föreligger ett offentlighetsrättsligt ansvar. Det förhandlingsutrymme som kan finnas motsvarar de insatser i form av personal, utrustning och liknande som kan värderas ekonomiskt och som delansvariga själva kan gå in med i

efterbehandlingsprojektet. Det finns således ett utrymme för diskussion och förhandling i fråga om hur ansvaret uppfylls i form av det faktiska utförandet.

Oavsett om dialogen resulterar i ett föreläggande eller ett avtal bör tillsynsmyndigheten och den ansvarige ha ett samtal kring den miljömässigt motiverade åtgärden och fördelningen av kostnaderna. Genom dialog kan hela den miljömässigt motiverade åtgärden bli av och ekonomiska samordningsvinster uppstå till exempel tack vare gemensam projektorganisation.

Överenskommelser bör endast träffas med solventa bolag som har möjlighet att genomföra och slutföra den lösning man kommer överens om. Observera att det inte är möjligt att bevilja ansvariga verksamhetsutövare eller fastighetsägare avbetalningsplan. En avbetalningsplan i ett bidragsärende skulle innebära att staten förskotterar den del av kostnaderna som den enskilde ska betala. I princip blir det då fråga om utlåning av statliga bidrag, vilket inte är tillåtet utan regeringens medgivande.

Vid val av tillvägagångssätt ska myndigheten beakta vad som framgår av 26 kap. 9 § MB om att inte vidta mer ingripande åtgärder än vad som är nödvändigt i det enskilda fallet. I bedömningen kan exempelvis faktorer som hur brådskande åtgärden är, risken för miljö och hälsa samt den enskildes möjlighet att påverka projektet.

7.11.3 Miljömässigt motiverad åtgärd och ansvarsfrågan

Länsstyrelsen beaktar grundförutsättningarna och urvalskriterierna i den nationella planen för bedömning om objektet kan vara aktuellt för bidragsfinansiering. Det ekonomiska utrymmet på anslaget framgår av de kvartalsvisa uppdateringarna av den nationella planens arbetsplan, som finns på Naturvårdsverkets webbsida om nationell plan för prioritering av ansökningar om statligt stöd.

Under projektets huvudstudieskede bör ansvarig, tillsynsmyndighet och länsstyrelsen ha en dialog om de miljömässigt motiverade åtgärderna utifrån en riskvärdering och ha klarlagt den ansvariges procentuella del av kostnaderna. Dialog mellan länsstyrelsen och Naturvårdsverket om den miljömässigt motiverade åtgärden förs med fördel i detta skede.

Sannolikt är den ansvariges del av kostnaderna inte klarlagt förrän en komplett huvudstudie föreligger då en mer korrekt kostnadsuppskattning av efterbehandlingsåtgärderna kan göras. I komplicerade fall kan länsstyrelsen kontakta Naturvårdsverket för generell vägledning om ansvarsfrågor. Om området inte är färdigundersökt är det inledningsvis tillräckligt om ansvarets storlek anges i allmänna termer, som till exempel "till större delen", "mindre än hälften" och "endast till en mindre del". Som tidigare nämnts ges bidrag enligt praxis inte för inledande undersöknings- och utredningsåtgärder om det finns en ansvarig verksamhetsutövare. Den ansvarige får dock tillgodoräkna sig kostnader för

tidigare utförda utredningar och undersökningar under förutsättning att de är aktuella och kan användas i projektet. Kostnader för juridiskt stöd ingår däremot inte i de kostnader som kan tillgodoräknas.

Om kommunen är tillsynsmyndighet bör även länsstyrelsen medverka i dialogen, som representant för den statliga finansieringen. Naturvårdsverket deltar inte i dialogen med den efterbehandlingsansvarige. Naturvårdsverkets ställningstagande i ansvarsfrågan kommer formellt i samband med att ett bidragsbeslut fattas, då den slutgiltiga ansvarsutredningen ingår som underlag.

7.11.4 Avtal

När parterna är eniga finns möjlighet att bekräfta överenskommelsen i ett civilrättsligt avtal. Exempel på frågor av civilrättslig karaktär som behöver regleras i avtalet berör ekonomi, genomförande, huvudmannaskap och tidsplaner.

Det offentligrättsliga ansvaret enligt miljöbalken för exempelvis uppföljning eller krav på ytterligare åtgärder kan aldrig avtalas bort. Det bör därför framgå tydligt av avtalstexten att parterna utgår från den bedömning som görs i dagsläget utifrån rådande kunskapsläge och motsvarar det ansvar som bedömts kunna fastställas enligt 10 kap. MB.

I avtalet bör det anges en procentsats samt ett beräknat belopp med avseende på efterbehandlingsåtgärden som den/de ansvariga ska stå för. Avtalet bör formuleras på så sätt att tillsynsmyndigheten inte begränsas i framtida krav om exempelvis nya föroreningar upptäcks eller andra avvikelser uppstår.

Det är lämpligt att fatta ett myndighetsbeslut som hänvisar till avtalet eller innehållet i det. I beslutet kan också anges att det för närvarande inte föreligger någon ytterligare tillsynsåtgärd från myndighetens sida. Förslag på avtalsutformning och tillhörande myndighetsbeslut finns i Naturvårdsverkets rapport 5490, Delfinansiering av efterbehandlingsprojekt genom avtal/överenskommelse (Naturvårdsverket, 2006). Där finns också ytterligare vägledning kring delfinansiering genom överenskommelse och avtal. I de fall skrivningarna i rapport 5490 och kvalitetsmanualen inte stämmer överens är det kvalitetsmanualen som gäller för vägledning.

7.11.5 Föreläggande

Ärendegången inför ett föreläggande överensstämmer i många delar med hur projektet hanteras via avtal när parterna är överens. I de fall parterna inte kan komma överens blir föreläggandet däremot föremål för ett överklagande.

Ett föreläggande bör ange vilka bestämmelser tillsynsmyndigheten grundar beslutet på och vara riktat mot en viss angiven fysisk eller juridisk person (adressat). Det måste vara så preciserat att adressaten inte behöver tveka om vad det är denne ska göra. Den ansvarige får enligt 10 kap. 4 § MB föreläggas att utföra vissa åtgärder

alternativt bekosta en del av de åtgärder som bedöms vara miljömässigt motiverade att utföra.

Se även Naturvårdsverkets Handbok om operativ tillsyn 2001:4 för information om vad ett föreläggande bör innehålla.

7.11.6 Huvudmannaskap vid statlig delfinansiering

EU:s statsstödsregler innebär ett principiellt förbud mot statligt stöd som gynnar vissa företag och snedvrider konkurrensen mellan medlemsländer. Kommunala bolag, fastighetsägare och ansvariga verksamhetsutövare (andra än kommuner och statliga myndigheter) kan därför inte agera huvudman i statligt finansierade projekt. En kommun eller exempelvis SGU måste därför gå in som huvudman i dessa projekt, som i sin helhet upphandlas enligt lagen om offentlig upphandling (2016:1145), LOU.

Utgångspunkten för ett projekt är att det endast bör finnas en huvudman. När ansvarigas del kan avgränsas till ett delområde, en delentreprenad, eller dylikt i ett projekt kan det vara möjligt att driva projektet med fler huvudmän med ansvar för var sin del. I praktiken blir det då en huvudman för den bidragsfinansierade delen av åtgärden som upphandlas enligt LOU och en eller flera huvudmän för de delar det finns ansvariga. Om det finns flera delansvariga i ett projekt med delad finansiering är det lämpligt att ett avtal upprättas mellan de delansvariga, länsstyrelsen (som finansiär till en del) och den huvudman som är utsedd. I avtalet kan regleras arbetsuppgifter, förhållningssätt vid fördyringar, m.m.

7.11.7 Förslag till arbetsprocess inför åtgärd

1. Länsstyrelsen beaktar grundförutsättningarna och urvalskriterierna i den nationella planen för bedömning om objektet kan vara aktuellt för bidragsfinansiering.
2. Tillsynsmyndigheten tar fram en ansvarsutredning. Länsstyrelsen kan kontakta Naturvårdsverket för vägledning om ansvarsfrågor om det behövs i komplicerade fall.
3. Huvudmannen, tillsynsmyndigheten och länsstyrelsen bör samråda om de miljömässigt motiverade åtgärderna utifrån en riskvärdering. Vid behov kan länsstyrelsen kontakta Naturvårdsverket för vägledning.
4. När ansvaret är utrett och när de miljömässigt motiverade åtgärderna identifierats kan huvudmannen, tillsynsmyndigheten, länsstyrelsen och den eller de ansvariga försöka nå en överenskommelse om åtgärder och när överenskommelse är möjligt förankras det i ett avtal. Sedan är det lämpligt att meddela ett föreläggande med hänvisning till avtalet.
5. När förutsättningar för en överenskommelse saknas finns i stället möjlighet för tillsynsmyndigheten att meddela föreläggande med direkta krav.
6. Utgångspunkten är att föreläggandet vinner laga kraft innan statlig finansiering blir aktuell. I samband med ansökan ska de förelägganden eller avtal som beslutats i ärendet bifogas.

7. Huvudmannen ansöker om statlig bidragsfinansiering och projektet upphandlas enligt LOU i sin helhet eller om flera huvudmän förekommer, i de delar som finansieras av statliga bidrag. I samband med ansökan ska de förelägganden eller avtal som beslutats i ärendet bifogas.

7.12 Upphandling

Här beskrivs kort vad som gäller för upphandling i allmänhet och efterbehandlingsprojekt i synnerhet. Mer fördjupad information återfinns i annan litteratur. Naturvårdsverket uppmuntrar dem som ska gå in i en upphandling av en statligt finansierad efterbehandlingsåtgärd att ta kontakt med Upphandlingsmyndigheten via dess frågeportal (www.upphandlingsmyndigheten.se). Upphandlingsmyndigheten tillhandahåller där stöd inom upphandlingens regelverk, praktik och hållbarhetsaspekter samt statsstöd. Upphandlingsmyndigheten ger dock inte vägledning i enskilda fall.

Avsnitt som specifikt rör upphandlingsfrågor i efterbehandlingsprojekt finns i litteratur från andra aktörer. Exempel på detta finns i rapporten Klorerade lösningsmedel i mark och grundvatten - Att tänka på inför provtagning och upphandling (SGF:s rapport 2:2011) och i Arbetsmiljöverkets handbok Marksanering - om hälsa och säkerhet vid arbete i förorenade områden (Arbetsmiljöverket, 2015). Publikationen finns numera hos Svenska geotekniska föreningen (www.sgf.net).

Utredningar och åtgärder av förorenade områden är ofta komplexa projekt som bör genomföras stegvis. Det kan också innebära att flera olika upphandlingar behövs. Det är därför bra att initialt planera för samtliga förutsägbara insatser. Om behovet av konsulttjänster är återkommande kan upphandling av tjänsterna som ramavtal förenkla och effektivisera det totala upphandlingsarbetet.

Det är väldigt viktigt att kontinuerligt utvärdera kunskapsläget för objektet och vad som krävs för att bedöma eventuella risker och åtgärdsbehov. Oavsett var i efterbehandlingsprocessen man befinner sig så måste huvudmannen definiera syftet med det arbete som ska handlas upp och hur detta ska bidra till den övergripande strategin för objektet. Syftet med det som ska upphandlas skiljer sig åt beroende på om man upphandlar provtagning och utredning eller åtgärd och åtgärdsförberedelser. Syftet kan vidare bero på var i utrednings- eller åtgärdsskedet man befinner sig. Generellt är syftet med provtagning och utredning att samla in underlag för bedömning av eventuella risker för människors hälsa och miljö. Utredningen av dessa risker ligger till grund för en bedömning av eventuella åtgärdsbehov och vilka typer av åtgärder som är bäst lämpade för det specifika fallet.

För att definiera syftet med det arbete som ska upphandlas, är det till stor hjälp att gå från en konceptuell modell och problemformulering för objektet (se avsnitt 4.3.1

och bilaga 1 i rapport 5977). När man definierat syftet med arbetet som ska upphandlas, och vilken roll detta spelar för den övergripande strategin upprättar man ett förfrågningsunderlag. Förfrågningsunderlaget baseras på den kunskap som finns vid tidpunkten för upphandlingen, vilket bör sammanfattas i en konceptuell modell och problemformulering. Inför förstudien finns det en MIFO fas 1 inventering. Inför huvudstudien finns det en eller flera utredningar från förstudien. Inför genomförandeskedet finns det en huvudstudie och eventuella åtgärdsförberedande undersökningar.

Upphandling av åtgärdsentreprenader kan ske som tidigast då bidragsansökan beviljats för den planerade entreprenaden. Om åtgärdsbidrag bara har beviljats för förberedelser kan avtal med entreprenören slutas först när bidrag har beviljats för hela åtgärden.

7.12.1 Regler och bestämmelser

För konsultuppdrag är för närvarande ABK 09 styrande. ABK 09 står för Allmänna Bestämmelser för konsultuppdrag inom arkitekt- och ingenjörsvksamhet av år 2009. Motsvarande dokument inom entreprenadområdet betecknas för närvarande AB 04 och ABT 06, Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader, respektive motsvarande för totalentreprenader.

Allmänna bestämmelser är standardavtal som tas fram gemensamt av branschföreträdare för beställare och leverantörer. Målsättningen med bestämmelserna är att fördela risker mellan parterna och ge förutsättningar för hög kvalitet i de upphandlade arbetena.

Efterbehandlingsprojekt skiljer sig delvis mot vanliga bygg- och anläggningsprojekt. Därför passar de inte alltid in i de vanliga regelverken och referensdokumenten i bygg- och anläggningsbranschen.

Upphandlingar av konsult- och entreprenadtjänster i bidragsfinansierade efterbehandlingsprojekt ska ske enligt lagen om offentlig upphandling (LOU). Mer information och vägledning om offentlig upphandling finns på Konkurrensverkets webbplats (www.konkurrensverket.se).

7.12.2 Entreprenadformer

Efterbehandlingen kan utföras i egen regi eller på entreprenad. Om en entreprenad ska handlas upp så finns det i princip två former av entreprenader att välja mellan. Dessa benämns utförandeentreprenad och total- eller funktionsentreprenad.

Oavsett val av entreprenadform bör huvudmannen ta hjälp vid framtagandet av förfrågningsunderlaget av en sakkunnig konsult. Inför större entreprenader kan det också vara lämpligt att en entreprenadjurist granskar underlaget innan upphandlingen påbörjas.

Vid en utförandeentreprenad fastställer huvudmannen vad som ska göras under entreprenaden och hur det ska göras. Detta klargörs i projekteringshandlingarna i form av åtgärdskrav såsom schaktdjup, acceptabla resthalter, m.m. Huvudmannen anger också på vilket sätt entreprenaden ska genomföras, till exempel hur eventuell schaktning ska ske och var en fordonstvätt ska anläggas.

Vid en total-/funktionsentreprenad bestämmer huvudmannen den funktion som ska uppnås med entreprenaden. Detta funktionskrav kan exempelvis uttryckas i form av acceptabel resthalt, i likhet med en utförandeentreprenad. Skillnaden är att entreprenören ansvarar för projekteringen och därmed i huvudsak tillvägagångssättet för att uppnå den efterfrågade funktionen. Vid en funktionsentreprenad är det viktigt att huvudmannen formulerar den efterfrågade funktionen så att entreprenaden kan bedrivas på ett rationellt och effektivt sätt, som också innebär att alla miljövillkor uppfylls.

I en utförandeentreprenad kan delar utgöras av funktionsentreprenader, om huvudmannen bedömer att entreprenören har mest kännedom om eller har störst möjlighet att lösa en del av entreprenaden. Det kan till exempel vara ett vattenreningssteg där huvudmannen kan ange funktionen en viss acceptabel halt i utgående vatten.

7.12.3 Miljökrav vid bidragsfinansierade åtgärder

Från och med 2019 introducerar Naturvårdsverket krav på miljöprestanda i åtgärder som finansieras via sakanslaget för efterbehandling av förorenade områden 1:4, anslagspost 1. I de beslut om bidrag till nya efterbehandlingsåtgärder som fattas från och med 2020 kommer Naturvårdsverket inkludera villkor om att åtgärderna ska genomföras i enlighet med miljökraven, i den utsträckning de är ändamålsenliga för den specifika åtgärden. För redan beslutade åtgärder tillkommer inte villkor om att dessa genomförs i enlighet med miljökraven. Dock är de fortfarande relevant och eftersträvansvärt att ställa miljökraven på frivillig basis, trots att det inte är ett beslutsvillkor, i de fall åtgärderna inte redan planerats eller påbörjats. Vägledning och detaljer om kravställning på miljöprestanda finner man på Naturvårdsverkets webbplats (www.naturvardsverket.se). De generella miljökraven behandlar miljöaspekter vid utförandet av åtgärdsentreprenaden. De behandlar inte vad som ska utföras, utan vad som gäller när arbetet bedrivs. De generella miljökraven ska tillämpas i den utsträckning det är möjligt och ändamålsenligt med hänsyn till den typ av åtgärd som genomförs.

Vid upphandling av en åtgärd gäller kraven entreprenörens organisation och den verksamhet som entreprenören bedriver på uppdrag av beställaren. Kraven gäller också samtliga underentreprenörer, i alla led, deras organisationer och den verksamhet som underentreprenörerna bedriver inom ramen för den verksamhet som uppdraget från beställaren gäller. I de fall en åtgärd genomförs i huvudmannens egen regi med egna resurser, gäller kraven den kommunala huvudmannens projektorganisation och samtliga underentreprenörer, i alla led,

deras organisationer och den verksamhet som underentreprenörerna bedriver inom ramen för den verksamhet som uppdraget gäller.

Naturvårdsverket ser att de bidragsfinansierade efterbehandlingsprojekten generellt är att likställa med Trafikverkets investeringsprojekt som uppgår till mindre än 50 miljoner kronor vad avser de miljökrav som ställs vid upphandling (se Miljökrav i entreprenad på Trafikverket.se). Därmed är utgångspunkten att motsvarande krav gäller vid genomförande av åtgärder med statligt bidrag. Dock bedöms i normalfallet de kompletterande kraven som rör Trafikverket som beställare specifikt inte vara relevanta. Dess relevans bör avgöras av respektive upphandlande organisation inför upphandling.

7.12.4 Förfrågningsunderlag

Förfrågningsunderlaget är beställarens (huvudmannens) underlag till leverantörens (konsultens eller entreprenörens) anbud. Här ska beskrivas vad som ska upphandlas och vilka krav som ställs på leverantören. Förfrågningsunderlaget ska också beskriva hur anbuden kommer att utvärderas och vilka andra villkor som kommer att gälla. Alla krav och villkor måste vara förenliga med de EG-rättsliga grundprinciperna. Det innebär bland annat att de måste vara rimliga och anpassade till uppdragets syfte. Kraven bör för tydlighetens skull anges samlat i ett särskilt avsnitt i förfrågningsunderlaget. Alla leverantörer ska ges lika förutsättningar och upphandlingen ska publiceras öppet.

Det är viktigt att formulera förfrågningsunderlaget så att det blir fullständigt och tydligt från början. Det får som huvudregel inte ändras under upphandlingens gång. Om kraven väsentligt behöver ändras måste upphandlingen normalt göras om från början. Ett förfrågningsunderlag består av:

- krav på leverantören
- tekniska specifikationer
- administrativa föreskrifter
- kriterier för bedömning av anbud (tilldelningskriterier)
- kommersiella villkor
- särskilda kontraktsvillkor

Vad gäller förfrågan om entreprenadarbeten bör byggsektorns beskrivningssystem AMA användas så långt som det är möjligt vid upprättande av förfrågningsunderlag för efterbehandlingsprojekt. AMA står för Allmän Material- och Arbetsbeskrivning. Det är koder och rubriker med tillhörande föreskrifts- och rådstexter för administrativa föreskrifter och tekniska beskrivningar, framtagna för hela byggprocessen (www.byggjtjanst.se). I Råd och anvisningar (RA) finns kommentarer till texterna i AMA och information om hur beskrivningarna ska utformas för att bli tillräckligt fullständiga och kalkylerbara.

Förfrågningsunderlaget kan delas upp i administrativa föreskrifter, teknisk beskrivning, à-prislista och mall för utvärdering, vilka kommenteras nedan. Uppdelningen kan också ske i fler eller färre dokument, men ska sammantaget innehålla de punkter som anges under rubriken Förfrågningsunderlag ovan. En viktig grundprincip är att information bara anges på ett ställe för att undvika motstridigheter.

Till entreprenadupphandlingen upprättas ett förfrågningsunderlag som ska vara entydigt och kalkylerbart. Det ska också redovisa förutsättningar, omfattning, utförande- och godkännandekrav på arbetena.

- **Administrativa föreskrifter**

I de administrativa föreskrifterna anges allmän information och krav gällande för upphandlingen och utförandet av uppdraget. Det kan till exempel avse krav på anbud och anbudsgivare, anbudstid och fakturering. I AMA AF Konsult 10 finns en mall med anvisningar som kan vara till hjälp vid upprättandet av administrativa föreskrifter i konsultupphandlingar (www.byggjtjanst.se). AMA AF 12 är motsvarande administrativa föreskrifter med råd och anvisningar för byggnads- och anläggningsarbeten.

- **Teknisk beskrivning**

I den tekniska beskrivningen beskrivs efterfrågat arbete så att leverantörerna förstår vad som ska göras och har en möjlighet att prissätta det. Uppdragets genomförande bör beskrivas på en övergripande nivå och endast med detaljerade anvisningar där det är motiverat. Som vägledning kan beställaren ange syftet och de frågor uppdraget ska ge svar på. För delar kan det vara lämpligt att ställa krav genom att hänvisa till specifika delar i befintliga handböcker, vägledningar eller kvalitetsmanualen.

Relevant underlagsmaterial i form av tidigare undersökningar, kartor, ritningar m.m. bifogas. I den tekniska beskrivningen ska också kvalitetskrav framgå, exempelvis vad gäller rapporteringsgräns för analyser, hygien vid borring, miljökrav, osv. Det är vidare viktigt att behovet av de skyddsåtgärder som måste vidtas under entreprenaden framgår. Det kan avse skydd mot spridning av föroreningar till omgivningen, exempelvis genom damning, läckage och utsläpp. Behovet av skyddsåtgärder är alltid beroende av platsens specifika förutsättningar och typ av åtgärd.

En tänkt tidsplan för uppdragets genomförande bör redovisas. Det är möjligt att ange ett tak för vad uppdraget får kosta. Moment som man i förväg inte vet om de ska ingå kan anges som en option. Det kan till exempel avse en åtgärdsutredning och riskvärdering, då resultatet av riskbedömningen avgör om de behöver utföras eller inte. I genomförandeskedet kan optionen handla om efterbehandling av ett delområde, som inte ingår i ett första skede.

- **Å-prislista/mängdbeskrivning**

En å-prislista i en konsultförfrågan innehåller uppgifter såsom timarvode, kostnader för aktuella analyser, etablering av provtagningsutrustning, installation per grundvattenhål, osv. Den underlättar bland annat senare reglering av avgående och tillkommande arbeten under uppdragets gång.

Om å-prislistan kompletteras med mängder får anbudsgivaren möjlighet att redovisa hur samtliga resurser fördelas inom uppdraget. Beställaren kan själv också ange vissa mängder på förhand (t.ex. antal projektmöten eller timmar för utvärdering). Det syftar till att likställa anbud sinsemellan och därigenom förenkla anbuds- och upphandlingsprocessen.

Motsvarande dokument i en entreprenadförfrågan benämns mängdförteckning.

- **Mall för utvärdering**

En utvärderingsmall kan gärna redovisas som en egen del av förfrågningsunderlaget med syftet att vara öppen med hur utvärderingen kommer att gå till. Vanligt förekommande värderingsgrunder är företagets och/eller den föreslagna organisationens erfarenhet (referenser), föreslaget genomförande och pris. Även andra relevanta värderingsgrunder kan användas, såsom föreslagna entreprenadarbetens beräknade utsläpp av växthusgaser via ett generellt och allmänt tillgängligt beräkningsverktyg. Möjligheten att använda referenser i utvärderingen har varit föremål för prövning vid ett antal rättsliga avgöranden. Ställs relevanta krav på referenser vid kvalificering av anbudsgivare, kan man istället överväga att helt utesluta referenser vid utvärderingen.

I förfrågningsunderlaget för en entreprenad ingår även kontrollplan och arbetsmiljöplan.

Vid genomförande av en entreprenad har huvudmannens projektledare en nyckelroll. Det är därför väsentligt att projektledaren ges tillräckliga befogenheter att ta beslut och tillräckligt stöd vad gäller kontroll och miljötekniska avgöranden.

Efter att kontrakt slutits med en entreprenör om arbetenas utförande ändras förfrågningsunderlagets status till bygghandling. I bygghandlingarna för man in de eventuella ändringar som avtalas under entreprenadens genomförande.

7.12.5 Ersättning

Ersättningsformen i konsultuppdrag kan vara fast eller rörligt arvode med budgetpris. Konsulten är bunden av sitt pris oavsett ersättningsform. Vid budgetpris ska beställaren underrättas om budgeten inte kan hållas, i enlighet med 6 § 6 kap. ABK 09.

Ersättning i entreprenader kan också ske med fast pris eller på löpande räkning mot budget, med mängdreglering enligt överenskomna å-priser för utfört arbete.

Incitamentsavtal är möjligt. Val av ersättningsform är viktig i efterbehandlingsprojekt eftersom det är svårt att i detalj specificera omfattningen av alla arbeten i förväg. De osäkerheter och ekonomiska risker detta för med sig kan delvis hanteras genom valet av entreprenadform och ersättningsform.

7.12.6 Miljökontroll

Genomförandeskedet

Många efterbehandlingsentreprenader omfattar en miljökontroll under pågående arbete. Syftet kan vara att klassificera massor som ska dirigeras till olika mottagningsanläggningar och säkra denna hantering via exempelvis mottagningskvitton eller att uppmärksamma eller kvantifiera föroreningsutsläpp till omgivningen. Normalt har denna miljökontroll stor inverkan på entreprenadens genomförande, till exempel i form av väntetider på analysvar.

Ibland kan det vara fördelaktigt om miljökontrollen hanteras av entreprenören istället för att huvudmannen upphandlar en konsult för uppgiften.

Även efterkontrollen för bedömning av åtgärdens resultat, behöver på förhand beskrivas så noggrant att den blir kalkylerbar i ett förfrågningsunderlag. I enklare fall kan den genomföras i egen regi av huvudmannen. Ofta handlas den miljökontrollen upp som en option i samband med konsultupphandlingen i förberedelseskedet.

Entreprenadarbeten avslutas med en slutbesiktning, det vill säga om entreprenören har uppfyllt sina åtaganden eller om det finns några brister. Det är i detta sammanhang väsentligt att beställarens (huvudmannens) eller entreprenörens miljökontroll har säkerställt att entreprenören följt åtgärdskraven. Genomförandet avslutas med en slutrapportering av huvudmannen.

Uppföljningsskedet

I uppföljningsskedet ingår också eventuella fortsatta miljöeffektmätningar om uppföljning behövs under längre tid för att följa upp resultatet av åtgärden. Normalt fem år efter slutbesiktningen följer en garantibesiktning. Huvudmannen ska kalla till denna besiktning som huvudsakligen tar sikte på att entreprenörens arbete har genomförts i enlighet med uppdraget.

7.13 Nationell uppföljning

Naturvårdsverket ansvarar för att följa upp och utvärdera effekterna av det statliga bidraget för efterbehandling. Det sker bland annat genom att Naturvårdsverket årligen rapporterar till regeringen om arbetet med efterbehandling av förorenade områden i en lägesbeskrivning (enligt bidragsförordningen (SFS 2004:100)), www.naturvardsverket.se. Länsstyrelserna, Försvarmakten, Fortifikationsverket, SGU, SGI, Trafikverket och Havs- och vattenmyndigheten rapporterar till

Naturvårdsverket hur arbetet går. Uppgifterna hämtas från respektive myndighet samt från EBH-info (Naturvårdsverkets version av EBH-stödet).

8 Bidragsrelaterad terminologi

I förberedelse- och genomförandefasen av efterbehandlingsprojekt kommer en hel del byggrelaterad terminologi in. Den täcks varken in av nedanstående lista eller av listan i rapport 5978. I alla AMA-beskrivningar (Allmän Material- och Arbetsbeskrivning) för anläggnings-, installations- och byggentreprenader finns dock ett avsnitt med begreppsförklaringar. Se även Byggtermgruppens databas för bygg- och fastighetsterminologi (www.byggterm.termado.net).

Ansvarsbedömning	Förenklad ansvarsutredning för bedömning av ansvar för utredning (vid bidragsansökan om förstudie).
Ansvarsutredning	Utförlig ansvarsutredning för bedömning av ansvar för utredning (vid bidragsansökan om huvudstudie) och åtgärder.
Bemyndiganderam	Det bidragsbelopp från sakanslaget (1:4 Sanering och återställning av förorenade områden) som regeringen beslutar om att Naturvårdsverket sammanlagt maximalt får besluta om för nästkommande budgetår och ett angivet antal år framåt därefter.
Bidragsförordningen	Förordning (2004:100) om avhjälpande av föroreningskador och statligt stöd för sådant avhjälpande, dvs. den förordning som reglerar det statliga bidraget för efterbehandling av förorenade områden.
EBH-samordnare	Länsstyrelsens handläggare som ansvarar för samordningen av länets bidragsfinansierade efterbehandlingsarbete gentemot Naturvårdsverket.
EBH-portalen	En webbsida uppdelad i två delar, en öppen och en dit inloggning krävs. Den öppna är avsedd för handläggarna inom förorenade områden på kommunernas kontor, och den för de tjänstemän på länsstyrelserna, Naturvårdsverket, SGI och SGU som arbetar med förorenade områden. www.ebhportalen.se
EBH-stödet	Länsstyrelsernas databas med uppgifter om förorenade områden i Sverige. Användare är främst länsstyrelserna och Naturvårdsverket, som använder

sig av EBH-stödet i arbetet med efterbehandling av förorenade områden.

EBH-info	Naturvårdsverkets version av EBH-stödet som omfattar objekt som undersökts eller åtgärdats med statlig finansiering, samt statistik för samtliga objekt i Sverige.
Förberedelser	Förberedelseskedet följer om huvudstudien har visat på ett åtgärdsbehov. Förberedelserna omfattar planering och projektering av åtgärderna samt anmälan eller tillstånd. Syftet är bland annat att minimera osäkerheterna kring den planerade åtgärden.
Förstudie	Det första utredningsskedet efter att en riskklassning enligt MIFO fas 1 har utförts. Skedet omfattar en eller flera stegvisa undersökningar och utredningar med syftet att bekräfta föroreningsbilden och riskklassen.
Genomförande	Genomförandeskedet följer efter förberedelserna och innebär att de konkreta efterbehandlingsåtgärderna utförs, normalt på entreprenad.
Huvudman	Ansvarig för budget, genomförande och uppföljning av bidragsfinansierade projekt samt ansvar för att relevant lagstiftning och bidragsvillkor följs.
Huvudstudie	Det andra utredningsskedet efter att riskbilden från förstudien är tillräckligt klar för att gå vidare med undersökningar och utredningar med syftet att välja efterbehandlingsåtgärd.
Initiering	Det inledande skedet i efterbehandlingsprocessen där information eller misstanke kommer fram om att ett område är så förorenat att det kan utgöra en oacceptabel risk för människors hälsa och miljön. Arbetet med identifiering och inventering enligt MIFO fas 1 hör till detta initieringsskede.
Kvalitetsmanualen	Naturvårdsverkets vägledande och kravställande dokument för det statligt bidragsfinansierade efterbehandlingsarbetet.

Lägesbeskrivningen	Naturvårdsverkets årliga rapportering till regeringen av hur efterbehandlingsarbetet i landet fortskrider (se bidragsförordningen (SFS 2004:100)), www.naturvardsverket.se
MIFO fas 1	Den riskklassning som görs i initieringsfasen.
MIFO fas 2	Översiktlig undersökning. Görs innan det enskilda objektet går in i förstudiefasen.
Nationella planen	Naturvårdsverkets nationella plan för prioritering av ansökningar om statligt stöd för avhjälpande av föroreningsskador för fördelning av statligt bidrag (Naturvårdsverket, 2020). De urvalskriterier som anges i nationella planen utgör utgångspunkten vid prövningen av ansökningar om åtgärdsbidrag enligt bidragsförordningen (SFS 2004:100). Till planen hör även en arbetsplan och en fördelningsplan som syftar till att ge ökad transparens för länsstyrelserna, www.naturvardsverket.se
Nyckeltal	Uppföljande data för arbetet med efterbehandling sker på objektsnivå och på nationell nivå. På objektsnivå avser nyckeltalen miljö och ekonomi.
Prioriteringslistan	Länsstyrelsens lista över de förorenade områdena i länet som är mest prioriterade att arbeta med, sett ur risksynpunkt. Minst de tio första objekten är rangordnade. Listan finns i länsstyrelsens regionala program.
Regionalt program	Länsstyrelsens beskrivning av och plan för arbetet med förorenade områden i länet. Handlingen ska i första hand användas i informationssyfte men också delges Naturvårdsverket senast den 31 oktober varje år. En uppdatering sker minst var tredje år.
Regleringsbrev	Regeringens årliga regleringsbrev i slutet av december till Naturvårdsverket som bland annat anger ändamål och villkor för anslag 1:4 för sanering och återställning av förorenade områden.
Slutrapport	Huvudmannens slutrapportering efter genomförd åtgärd och/eller uppföljning. Slutrapporten ska följa mallen i Bilaga 4, och innehålla beskrivning av

projektet med bland annat erfarenhetsåterföring och utvärdering av måluppfyllelse samt ekonomisk redovisning.

Slutredovisning

Länsstyrelsens slutredovisning till Naturvårdsverket när utredning eller åtgärd har slutförts, och ska följa mallen i Bilaga 5. Med slutredovisningen bifogas huvudmannens slutrapport.

Utredningsbidrag

Statliga bidrag från Naturvårdsverket till länsstyrelserna för att finansiera undersökningar och utredningar av förorenade områden inom skedena förstudie och huvudstudie, under förutsättning att ansvarig saknas helt eller delvis.

Åtgärdsbidrag

Statliga bidrag från Naturvårdsverket till länsstyrelserna för att finansiera förberedelser, genomförande och uppföljning av efterbehandlingsåtgärder, under förutsättning att ansvarig saknas helt eller delvis.

9 Sökvägar till styrande och vägledande dokument samt referenser

9.1.1 Styrande och vägledande dokument

Dokument	Sökväg
Miljöbalken	www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/miljobalk-1998808_sfs-1998-808
Naturvårdsverkets instruktion	www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2012989-med-instruktion-for_sfs-2012-989
Naturvårdsverkets regleringsbrev	www.esv.se
Förordning (SFS 2004:100) om avhjälpande av föroreningskador och statligt stöd för sådant avhjälpande ("bidragsförordningen")	www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2004100-om-avhjalpande-av_sfs-2004-100
Utgångspunkter för efterbehandling	Kap. 1 i varje av Naturvårdsverkets rapporter 5976, 5977 och 5978
Branschlistan	www.naturvardsverket.se (se webbsida om Inventering)
Nationell plan för prioritering av ansökningar om statligt stöd för avhjälpande av föroreningskador	www.naturvardsverket.se

9.1.2 Naturvårdsverkets rapporter om efterbehandling

Dokument	Sökväg
Lista med länkar till Naturvårdsverkets rapporter om efterbehandling	www.naturvardsverket.se
Naturvårdsverkets kunskapsprogram Hållbar sanering (2006-2009)	www.naturvardsverket.se

9.1.3 Ansökan om bidrag

Mall	Sökväg
Ansökan om bidrag för utredningar	Aktuella instruktioner skickas ut till länsstyrelserna årligen inför sommaren. Årlig ansökan görs 31 oktober
Ansökan om bidrag för efterbehandlingsåtgärder	Se Bilaga 3.

Bilaga A, Ansökningsformulär	www.naturvardsverket.se (se webbsidan Kvalitetsmanualen-Att söka bidrag)
Exempel på ansökan om statligt bidrag för efterbehandlingsåtgärder	EBH-portalen www.ebhportalen.se (inloggningsuppgifter krävs).

9.1.4 Länsstyrelsernas regionala program

Mall	Sökväg
Regionalt program	Se Bilaga 1.
Prioriteringslista	www.naturvardsverket.se (se webbsidan Kvalitetsmanualen-Att söka bidrag)
Exempeltexter till de allmänna delarna	Exempeltexter finns på EBH-portalen www.ebhportalen.se (inloggningsuppgifter krävs).

9.1.5 Länsstyrelsens projektredovisning till Naturvårdsverket

Mall	Sökväg
Ekonomisk redovisning av utredningar, åtgärder och tillsynsprojekt	Instruktion och uppdaterad excelmall för den årliga redovisningen i februari skickas ut till länsstyrelsen årligen för kommande år, under februari/mars. Länsstyrelsen lämnar även en prognos av medelsförbrukning i åtgärdsprojekt till Naturvårdsverket den 31 augusti och prognos för utredningsprojekt den 31 oktober i samband med årliga ansökan om utredningsbidrag.
Statusredovisning avslutade utredningsobjekt	Länsstyrelsen uppdaterar i EBH-stödet i samband med att utredningar färdigställts.
Statusredovisning avslutade åtgärdsobjekt	Länsstyrelsen uppdaterar i EBH-stödet i samband med slutredovisning av objektet.
Manual till EBH-stödet	Manual finns att läsa på EBH-stödet under "Manualer och support" (inloggningsuppgifter krävs).

9.1.6 Redovisning av utredning som ej går vidare till åtgärd

Hänvisning	Sökväg
Ekonomisk slutredovisning	Se avsnitt 6.1.4
Motivering	Se avsnitt 6.1.4

9.1.7 Slutrapportering (från huvudmannen) av åtgärdsobjekt

Mall	Sökväg
Mall slutrapport, som huvudmannen använder	Se Bilaga 4
Nyckeltal för miljö respektive ekonomi	www.naturvardsverket.se (se webbsidan Kvalitetsmanualen-Att söka bidrag)
Exempel på slutrapporter	EBH- portalen www.ebhportalen.se (inloggningsuppgifter krävs).

9.1.8 Slutredovisning (från länsstyrelsen) av åtgärdsobjekt

Mall	Sökväg
Mall slutredovisning, som länsstyrelsen använder	Se Bilaga 5
Nyckeltal för miljö respektive ekonomi	www.naturvardsverket.se (se webbsidan Kvalitetsmanualen-Att söka bidrag)

9.1.9 Övrigt

Hänvisning	Sökväg
AMP-guiden	Svenska Byggbranschens Utvecklingsfond. AMP- guiden. www.ampguiden.net
Frågor och svar om förorenade områden	www.naturvardsverket.se
Upphandling	www.konkurrensverket.se

9.1.10 Referenser

Arbetsmiljöverket (2015): Marksanering – om hälsa och säkerhet vid arbete i förorenade områden. Arbetsmiljöverkets handbok H359.

Asplund, J, Lundgren, F och Brorson, T (2007): Vem kan man lita på? Att kommunicera risker i samband med förorenade områden. Naturvårdsverkets rapport 5664 (Hållbar sanering).

Naturvårdsverket (1994a): Vägledning för miljötekniska markundersökningar. I Strategi. Naturvårdsverket rapport 4310.

Naturvårdsverket (1994b): Vägledning för miljötekniska markundersökningar. II Fältarbete. Naturvårdsverket rapport 4311.

Naturvårdsverket (1997b): Efterbehandling av förorenade områden. Vägledning för planering och genomförande av efterbehandlingsprojekt, Naturvårdsverket rapport 4803.

Naturvårdsverket (1997c): Åtgärdskrav vid efterbehandling. Vägledning för att acceptabla resthalter och restmängder uppnås – metoder och säkerhet, Naturvårdsverket rapport 4807.

Naturvårdsverket (1999a): Metodik för inventering av förorenade områden – bedömningsgrunder för miljö kvalitet – vägledning för insamling av underlagsdata, Naturvårdsverket rapport 4918.

Naturvårdsverket (1999b): Metodik för inventering av förorenade områden – analys- och testmetoder, Naturvårdsverket rapport 4947.

Naturvårdsverket (2006): Delfinansiering av efterbehandlingsobjekt genom avtal/överenskommelse. Delrapport inom projektet Tillsyn - efterbehandling av förorenade områden, Naturvårdsverket rapport 5490.

Naturvårdsverket (2009a): Att välja efterbehandlingsåtgärd. En vägledning från övergripande till mätbara åtgärds mål. Naturvårdsverket rapport 5978.

Naturvårdsverket (2009b): Riskbedömning av förorenade områden. En vägledning från förenklad till fördjupad riskbedömning. Naturvårdsverket rapport 5977.

Naturvårdsverket (2009c): Riktvärden för förorenad mark. Modellbeskrivning och vägledning. Naturvårdsverket rapport 5976.

Naturvårdsverket (2012): Efterbehandlingsansvar. En vägledning om miljöbalkens regler och rättslig praxis. Naturvårdsverket rapport 6501.

Naturvårdsverket (2020): Nationell plan för prioritering av ansökningar om statligt stöd för avhjälpande av föroreningskador. Utgåva 3.

Nordtest (2015): Nordtest Sampler certification Scheme handbook version 2-1 NT ENVIR 008. Approved 2015-4. www.nordtest.info

Norrman, J., Back, P-E., Engelke, F., Segó, L. och Wik, O. (2009a):
Provtagningsstrategier för förorenad jord. Naturvårdsverkets rapport 5888 (Hållbar sanering).

Norrman, J., Purucker, T., Back, P-E., Engelke, F. och Stewart, R. (2009b):
Metodik för statistisk utvärdering av miljötekniska undersökningar i jord.
Naturvårdsverkets rapport 5932 (Hållbar sanering).

Prop. 2008/09:217: Miljöbalkens försäkringar och avhjälpande av förorenade områden m.m.

SFS 2004:100: Förordning (2004:100) om avhjälpande av föroreningskador och statligt stöd för sådant avhjälpande.

SFS 2012:989: Förordning (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket.

SFS 2008:1233: Förordning (2008:1233) med instruktion för Sveriges geologiska undersökning.

SGF (2011): Hantering och analys av prover från förorenade områden. Osäkerheter och felkällor. Svenska Geotekniska Föreningen rapport 3:2011.

SGF (2013): Fälthandbok för undersökningar av förorenade områden. Svenska Geotekniska Föreningen rapport 2:2013.

10 Bilagor

1. Mall för regionalt program

Ett regionalt program för efterbehandling av förorenade områden bör innehålla redovisning under följande rubriker:

1. MÅL OCH BAKGRUND

- 1.1 Inledning
- 1.2 Mål för arbetet med förorenade områden
- 1.3 Ansvar och finansiering
- 1.4 Organisation och samverkan
- 1.5 Länsstyrelsernas databas för förorenade områden, EBH-stödet
- 1.6 Strategi för arbetet med förorenade områden
- 1.7 Prioriteringsgrunder i länet

2. LÄGET I LÄNET

- 2.1 Regionala förutsättningar
- 2.2 Förorenade områden i länet
- 2.3 Miljöriskområden och andra restriktioner i markanvändning till följd av föroreningar

3. PROGRAM FÖR INVENTERING, UTREDNINGAR OCH ÅTGÄRDER TRE ÅR FRAMÅT

- 3.1 Inventering
- 3.2 Undersökningar och utredningar
- 3.3 Åtgärder
- 3.4 Tillsynsvägledning
- 3.5 Övrigt efterbehandlingsrelaterat arbete

BILAGA/BILAGOR

Bilaga 1. Prioriteringslista förorenade områden i xxx län

2. Mall för vad som bör ingå i en ansvarsutredning vid ansökan om bidrag

1. INLEDNING

Beskrivning av uppdragets och underlagets omfattning (varför ansvarsutredningen har tagits fram och vad den har för syfte). Mycket kort om tillsynsmyndighetens arbete med förorenade områden, varför objektet är prioriterat. Bedömning av om kommun, länsstyrelse eller Försvarsinspektören för hälsa och miljö är tillsynsmyndighet. Sammanfattning av ansvarsutredningens viktigaste slutsatser.

2. MILJÖBALKEN

Inledningsvis bör redogöras för vilken version av miljöbalken (MB) som tillämpas i ansvarsutredningen. Detta eftersom miljöansvarsdirektivets införlivande i miljöbalken ledde till förändringar i gällande lagtext. För de allra flesta förorenade områden är det aktuellt att tillämpa miljöbalken i dess lydelse före den 1 augusti 2007 samt hänvisa till övergångsbestämmelserna. Hänvisningar till paragrafer i den här vägledningen följer därmed paragraferna i 10 kap. MB i dess lydelse före den 1 augusti 2007.

Kort beskrivning av relevanta lagrum, exempelvis avseende verksamhetsutövares ansvar för förebyggande åtgärder och för avhjälpande av skador och olägenheter, betydelsen av ansvaret för förvaring, fastighetsägares ansvar, efterbehandlingsansvarets omfattning (skälighetsbedömningen) samt det solidariska ansvaret. Värdeökningsfrågan måste dessutom vara noga utredd och redovisad.

3. FÖRORENAT OMRÅDE

Det förorenade området beskrivs mer allmänt utifrån geografi, geologi, topografi. Ange vilka fastigheter som berörs, fastighetsbeteckningar och ägare. Ange vad som finns på fastigheterna i form av bostäder, industrier, lokaler för vård och utbildning o.s.v. samt skyddsvärden som till exempel kulturminnesmärkta områden. Redogör kortfattat för detaljplanens och översiktsplanens bestämmelser för området samt vilka exploateringsförutsättningar som föreligger i ärendet.

Beskrivning av det aktuella området, byggnaden eller anläggningen med avseende på föroreningssituationen (ämnen, farlighet, mängder, halter o.s.v.) och omgivningspåverkan (spridningsförutsättningar, exponeringsvägar o.s.v.). Det måste slås fast att området är konstaterat förorenat för att 10 kap. MB ska kunna tillämpas. Redogör för de miljömässiga motiven till att arbeta med området och vilken förorening som är dimensionerande, d.v.s. motiverar efterbehandling. Redogör för varför objektet behöver utredas eller efterbehandlas, ange vad som hotas och på vilket sätt.

Beskriv hur, när och varför föroreningssituationen uppstått. Redogör kortfattat för den eller de som bidragit till föroreningens uppkomst, på vilket sätt och i vilken

omfattning. Den närmare redogörelsen över förorenande verksamhetsutövare följer i nästa del av ansvarsutredningen.

Sammanfatta gjorda utredningar (om sådana finns) och riskklassning/bedömning o.s.v. för att ge stöd åt ovanstående. Beskriv, om möjligt, vilka åtgärder som är aktuella (reparativa eller preventiva) och åtgärds mål och ange, om möjligt, kostnadsuppskattningar för olika åtgärdsalternativ.

4. VERKSAMHETSUTÖVARE

Här beskrivs de verksamhetsutövare som kan komma i fråga för ett ansvar. Beskrivningen bör resultera i en kedja där respektive förorening kopplas till en verksamhet, som i sin tur kopplas till ett företag (en juridisk person) eller till en fysisk person.

Inledningsvis bör konstateras om det är fråga om nedlagd eller pågående verksamhet. Är verksamheten nedlagd bör bestämmas om det skett före eller efter den 1 juli 1969. Är verksamhetens faktiska drift avslutad före det datumet kan inget verksamhetsutövaransvar utkrävas.

Varje verksamhetsutövare som identifieras måste kopplas till föroreningssituationen och verksamhetsutövarens bidrag avgöras. Detta kan exempelvis göras utifrån en beskrivning av olika processer som respektive bolag haft i sin verksamhet. Redogör för hur verksamheten bedrivits.

Underlag som erfordras för verksamhet som upphört före den 1 juli 1969:

- Indikationer på att den ursprungliga verksamheten kan ha fortsatt, exempelvis genom överlåtelse till ny verksamhetsutövare eller efter omlokalisering.
- Eventuella villkor avseende efterbehandling i tillstånd (till exempel äldre vattenlagen).
- Typ av skada (indikationer på att "förvaringsfall" föreligger, det vill säga att en pågående miljöfarlig verksamhet kan anses bedrivas.)

Underlag som erfordras för verksamhet som pågått efter den 30 juni 1969:

- Utredning om när verksamheten upphörde (eller om den fortfarande pågår).
- Utredning om verksamhetsutövare.
- Eventuella villkor om efterbehandling i tillstånd (till exempel miljöskyddslagen eller äldre vattenlagen).
- Typ av skada. (indikationer på att "förvaringsfall" föreligger, det vill säga att en pågående miljöfarlig verksamhet kan anses bedrivas.)
- Förteckning över verksamhetsutövare och verksamhetstid.

Den förteckning som ska tas fram ska som huvudregel utgå från utövarens organisationsnummer eller personnummer (om det är en fysisk person) och

redovisa utövare i en kedja från verksamhetens start. Det är viktigt att denna del av utredningen är utförlig och uppgifter om bolagsförvärv, fusioner, fissioner, konkurser, likvidationer, inkråmsförvärv, organisationsnummer, associationsformer etc. måste tas upp. Från Bolagsverket kan beställas s.k. historiska registreringsbevis för bolag (av vilka bland annat namnbyten framgår).

Ställning bör också tas till om tillsynsmyndigheten anser att ansvaret är solidariskt, två eller flera verksamhetsutövare emellan.

Även om den verksamhet som gett upphov till den ursprungliga föreningen inte längre bedrivs kan verksamhet anses bedrivas i fråga om så kallade förvaringsfall. Det är oftast fastighetsägaren som ansvarar vid förvaringsfallen och detta oavsett förvärvstidpunkt. Krav på fastighetsägare såsom verksamhetsutövare kan ställas med stöd av 2 kap. 3 och 7 §§ samt 9 kap. MB.

Underlag som erfordras vid förvaringsfall:

- Typ av skada (indikationer på att ”förvaringsfall” föreligger, det vill säga att en pågående miljöfarlig verksamhet kan anses bedrivas.)
- Efterbehandlingsbehov och kostnader för möjliga åtgärder
- Fastighetsbeteckning
- Fastighetsägare (utdrag ur inskrivningsregistret som utvisar lagfaren ägare eller, om överlåtelse har skett som ej har registrerats i registret, uppgift om nuvarande ägare och utredning om fångeskedjan från den senast lagfarne ägaren).

5. FASTIGHETSÄGARENS SUBSIDIÄRA ANSVAR

Här beskrivs fastighetsförhållandena inom området. Om fastigheten har förvärvats från och med den 1 januari 1999 kan fastighetsägaren få ett subsidiärt ansvar i förhållande till den eller de verksamhetsutövare som gett upphov till föreningssituationen. Fastighetsägarens ansvar är begränsat till föreningar på dennes fastighet.

Underlag som erfordras:

- Fastighetsbeteckning
- Fastighetsägare (utdrag ur inskrivningsregistret eller, om överlåtelse har skett som ej har registrerats i registret, uppgift om nuvarande ägare och utredning om fångeskedjan från den senast lagfarne ägaren). Ansvar blir aktuellt endast vid förvärv efter den 31 december 1998.
- Uppgift om eventuell kännedom om föreningen hos fastighetsförvärvare eller om föreningen var sådan att förvärvaren borde ha upptäckt den. Av betydelse är bland annat om det är fråga om en industrifastighet eller en fastighet med privatbostad.

Notera att fastighetsägarens ansvar aldrig kan bli större än verksamhetsutövarens ansvar.

I ansvarsutredningen bör tillsynsmyndigheten ta ställning till om solidariskt ansvar för två eller flera av fastighetsägarna föreligger.

6. VÄRDEÖKNING OCH NYTTIGA UTREDNINGSKOSTNADER

Ställning bör tas till om någon fastighetsägare kan behöva svara för värdeökning enligt 10 kap. 5 § MB (i dess lydelse före den 1 augusti 2007) eller utredningskostnader enligt 10 kap. 8 § andra stycket MB (i dess lydelse före den 1 augusti 2007).

För att kunna bedöma huruvida en värdeökning uppstår som ett resultat av en efterbehandlingsåtgärd ska en värdering av fastigheten/-erna alltid göras inför åtgärd av en av samhällsbyggarna auktoriserad fastighetsvärderare med generell auktorisation. Huvudmannen ansvarar för detta såsom för övrigt underlag till ansökan. Bedömningsgrunder och slutsatser ska redovisas.

Värderingen ska innehålla följande information om respektive berörd fastighet.

1. Uppgift om fastighetsägare och eventuellt organisationsnummer.
2. Uppgift om köpeskilling. Om det har gått en längre tid sedan fastigheten förvärvades ska värderingen också inkludera en uppräknig med hänsyn till den allmänna inflationen.
3. Fastighetens marknadsvärde vid följande tidpunkter: i anslutning till förvärvet, innan åtgärd samt efter åtgärd.
4. Bedömning om huruvida fastigheten har köpts till reducerat pris på grund av föroreningen eller inte. För denna bedömning krävs en utförlig redogörelse som inkluderar en jämförelse med marknadsvärdet på liknande fastigheter i samma geografiska område vid tidpunkten för köpet, samt om och hur andra faktorer än föroreningen kan ha föranlett ett lägre pris.
5. Redogörelse för eventuell värdeökning som uppstår på grund av åtgärden.

Med den oberoende värderingen som underlag ska tillsynsmyndighet och länsstyrelsen redovisa om det uppstår en värdeökning och, i förekommande fall, göra en bedömning av om fastighetsägaren kan förpliktas att svara för den värdeökning som åtgärderna medför i enlighet med 10 kap. 5 § MB. Om köpeskillingen för fastigheten inte reducerats med anledning av föroreningen, ska skälighetsaspekten i ovannämnda bestämmelse beaktas och värdeökningen ska som utgångspunkt inte belasta fastighetsägaren.

Värderingsdokumentet ska bifogas ansvarsutredningen.

7. BEDÖMNING

Ansvar för åtgärder och utredning

I denna del av ansvarsutredningen redovisas en bedömning av ansvaret inklusive en skälighetsbedömning. Hänvisning bör löpande ske till praxis och förarbeten för att understödja tillsynsmyndighetens tolkning av ansvarsreglerna.

Underlag som erfordras för utredningar:

- Undersökningsbehov. Vad som är miljömässigt motiverat och ekonomiskt rimligt.
- När föroreningen inträffade
- Underlag som visar att det inte finns någon som är ansvarig verksamhetsutövare

För de fall där ansvarig verksamhetsutövare finns ska denne stå för utredningskostnaderna (se MÖD 2014:2 och Mark- och miljööverdomstolens avgörande den 11 december 2017 mål nr M 682-17 och 683-17). När projektet framöver kommer in i åtgärdsfas kan denna kostnad avräknas från totalbeloppet.

Underlag som erfordras för åtgärder:

- Efterbehandlingsbehov och kostnader för möjliga åtgärder. Vad som är miljömässigt motiverat, tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt.
- När föroreningen inträffade – tidsaspekten
- Skyldighet att förhindra förorening
  - Tillstånd och villkor
  - Förelägganden
  - Lagefterlevnad
  - Egenkontroll
- Omständigheter i övrigt
  - Branschpraxis
  - Sedvana
  - Informella åtaganden
  - För dåtiden accepterat sätt

Ställning bör även tas till om någon fastighetsägare kan behöva svara för värdeökning enligt 10 kap. 5 § MB eller utredningskostnader enligt 10 kap. 8 § andra stycket MB.

Andra omständigheter av betydelse i förvaringsfall (t.ex. vilka krav som rimligen kan ställas på verksamhetsutövaren i förvaringsfall med stöd 2 kap. 3 och 7 §§ MB – samt vilken detalj- eller annan plan som finns för området).

INFORMATIONSKÄLLOR FÖR UNDERLAG TILL ANSVARsutredningen

Myndighetens ärendesystem och arkiv

Ebh-stödet (webbaserad databas med information om misstänkt samt konstaterat förorenade områden hos länsstyrelsen).

Näringslivsregistret, Bolagsverket, www.bolagsverket.se

Fastighetsregistret, Lantmäteriet,

www.lantmateriet.se/sv/Fastigheter/Fastighetsinformation/Fastighetsregistret/

Efterbehandlingsansvar-En vägledning om miljöbalkens regler och rättslig praxis,

Naturvårdsverket 2012. www.naturvardsverket.se

Domar, www.rattsinfosok.dom.se/lagrummet/index.jsp

Rättsfall och domar (ebh-portalen): www.ebhportalen.se/Sv/vagledande-rattsfall/Pages/default.aspx

3. Mall för ansökan om bidrag till åtgärdsförberedelser och åtgärder

Här presenteras ett förslag till mall för ansökan om bidrag. En ansökan ska minst omfatta nedanstående punkter men kan komma att behöva kompletteras utifrån specifika platsförhållanden. De projektspecifika förhållandena avgör också hur ansökan utformas och i vilken omfattning. Om något eller några av nedanstående delmoment utesluts eller ska kompletteras senare, ska detta kommenteras och motiveras. Ansökan behöver inte se ut exakt så här utan denna mall ska vara ett stöd i att skriva en ansökan.

Ansökan ska börja med en kort sammanfattning där följande punkter finns med:

Sökande, kontaktpersoner:

Huvudman:

Objektsnamn enligt EBH-stödet, fastighetsbeteckning, kommun:

Objekts-id i EBH-stödet:

Riskklass:

Länets prioritering:

Handläggare på länsstyrelsen:

De urvalskriterier som länsstyrelsen anser tillämpliga utifrån Naturvårdsverkets nationella plan för prioritering av statligt stöd:

Ansökt belopp: Länsstyrelsen i XXX län ansöker om totalt X kr för åtgärdsförberedelser. För åtgärder söks totalt Y kr och för uppföljande miljökontroll söks totalt Z kr. I tabellen nedan redovisas hur beloppen fördelas per år på respektive delmoment.

Delmoment	Vilket år	Total kostnad för året
Förberedelser	2021	X kr
Åtgärder	2022	Y kr
Åtgärder	2023	Y kr
Efterföljande miljökontroll	2024	Z kr
Efterföljande miljökontroll	2025	Z kr
Efterföljande miljökontroll	2026	Z kr

Därefter ska det följa en icke-teknisk beskrivande text, som sammanfattar huvudstudien och huvudmannens ansökan, där följande punkter bör finnas med:

1. BAKGRUND OCH HISTORIK

Vilken förorenande verksamhet finns/fanns? Hur har det förorenade området uppstått? Är området en del av ett större objekt (t ex en delåtgärd) eller hänger det ihop med andra objekt i närområdet. Nuvarande och kommande markanvändning.

2. BESKRIVNING AV ANSVARSUTREDNING, HUVUDMAN, TILLSYNSMYNDIGHET?

Är ansvarsutredningen aktuell? (Ansvarsutredningen är ett levande dokument som ska uppdateras utifrån regeländringar, nyttillkommen praxis och ändring av faktiska förhållanden.) Har ansvarsutredningen granskats av Naturvårdsverket och i så fall när? Finns det några tvivelaktigheter kring vem som är ansvarig eller ansvarets omfattning? Finns det ett delat ansvar? Vem är huvudman och tillsynsmyndighet?

3. OBLIGATORISKA UPPGIFTER OM FASTIGHETSÄGARE

Uppgift om fastighetsägare	ja/nej	Övriga uppgifter
Är fastighetsägare föremål för betalningskrav på grund av ett beslut av Europeiska kommissionen som förklarar ett stöd olagligt och oförenligt med den inre marknaden? Om så är fallet kan bidrag inte beviljas för den fastighet som det berör.		
Har fastighetsägare bedömts ansvarig att bekosta en värdeökning enligt ärendets ansvarsutredning och i enlighet med 10 kap. miljöbalken? Om ja, kan fastighetsägare bekosta den värdeökning som sker till följd av statligt bidrag för åtgärd?		
Bedrivs näringsverksamhet på fastigheten? Om ja, ange vilken typ. Bifoga uppgifter om företagets namn även uppgifter om antal anställda, årsomsättning och balansomslutning och om det om det finansieringsbelopp som behövs för projektet.		Typ av näringsverksamhet
Avses bidraget att betalas ut till projekt med fastighetsägare utanför länsstyrelsens eller kommunens egen förvaltning?		
Upplysning om huruvida bidraget avses att betalas ut till projekt där fastighetsägare har sökt eller fått annat offentligt stöd eller stöd från Europeiska unionen för samma stödberättigande kostnader. Ange i förekommande fall vilken typ av stöd samt hur mycket.		Typ av stöd

4. FÖRORENINGSSITUATIONEN

Var finns föroreningen i området? Hur ser geologin ut? Platsspecifik information. Vilka är föroreningarna, i vilka halter, var påträffas de högsta föroreningshalterna, vilka riktvärden finns, hur ser spridningen ut? Förekommer fyllningsmassor med annat ursprung?

5. RISKBEDÖMNINGEN OCH MILJÖ- OCH HÄLSOMÄSSIGA SKÄL

Sammanfattning av den miljö- och hälsomässiga risksituationen. Föreligger det någon akut eller mycket allvarlig risk för miljön eller människors hälsa? Är det risker på kort eller lång sikt? Vilka är skyddsobjekten och vilka risker vill man reducera? Vilka exponeringsvägar finns? En sammanfattning av riskbedömningen beskrivs här.

6. ÅTGÄRDSUTREDNING OCH RISKVÄRDERINGEN

En beskrivning och sammanfattning av vad åtgärdsutredningen kommit fram till för alternativ för åtgärd och varför. En sammanfattning av genomförd riskvärdering. Visar valt alternativ på en god måluppfyllelse för riskreduktion hälsa och miljö, markanvändning, långtidsverkan och beständighet, reduktion av toxicitet, mobilitet och volym? Ger vald åtgärd mervärden för huvudmannen och samhället i större perspektiv? Är nya tekniker eller innovativa lösningar (i bredare bemärkelse) beaktade? Vad är åtgärdsmålen satta till?

7. PROJEKTRISKER

Här ska osäkerheter och projektrisker och hur dessa ska hanteras tydligt framgå. Vilka osäkerheter finns och hur man analyserat dem och vad man gör för att utreda hur osäkerheterna ska hanteras eller vad som motiverar att man ändå går vidare med ansökan. Hur tänker man sig finansiera eller hantera en oförväntad situation? Är projektrisker belysta, till exempel med avseende på upphandling och genomförande?

8. EFTERFÖLJANDE MILJÖKONTROLL OCH PROJEKTERINGSDIREKTIV

Hur kommer miljökontrollen ske? Finns det specifika projekteringsdirektiv och hur beskrivs de i ansökan? Hur kommer dessa att följas upp?

9. LÄNSSTYRELSENS BEDÖMNING OCH SLUTSATS

Ett kort förslag till beslut från länsstyrelsen beskrivs här med motivering till ansökan, med tydlig utgångspunkt i miljö- och hälsoeffekter av projektet. Innebär projektet minskning av den totala belastningen på recipienterna enligt nationell plan för prioritering av ansökningar om statligt stöd för avhjälpande av föroreningsskador (Naturvårdsverket, 2020): till exempel genom att prioritera objekt för åtgärd där den totala belastningen på skyddsobjektet, inklusive samtliga föroreningskällor, bedöms kunna ge en betydande påverkan.

TILL ANSÖKAN SKA ÄVEN FÖLJANDE BIFOGAS:

1. En aktuell ansvarsutredning
2. En fullständig huvudstudie
3. Budget för ingående moment
4. Värderingsutlåtande
5. Ifylld Bilaga A vid ansökan om bidrag för åtgärd av mark inför bostadsbyggande (se www.naturvardsverket.se, webbsidan Kvalitetsmanualen – Att söka bidrag)
6. Övriga bilagor, numrerade (där den första är huvudmannens ansökan till länsstyrelsen om åtgärdsbidrag)

4. Mall för huvudmannens slutrapport av åtgärdsobjekt

I detta avsnitt finns en mall för huvudmannens slutrapport, som ska bifogas med länsstyrelsens slutredovisning (se Bilaga 5).

Slutrapporten för avslutad åtgärd (åtgärdsobjekt) ska minst omfatta nedanstående punkter och besvara samtliga punkter under respektive rubrik. Det är huvudmannen som tar eller låter ta fram slutrapporten. I de fall slutrapporteringen sker som separata delrapporter är det lämpligt att i varje rapportdel inkludera en kortfattad, översiktlig beskrivning av projektet. Om något eller några av nedanstående punkter utesluts eller ska kompletteras senare, ska detta kommenteras och motiveras. Efterkontrollen kan pågå ett antal år efter att åtgärden avslutats. I de fallen ska redovisning ske separat från slutredovisningen när efterkontrollen avslutas, enligt punkt tre nedan.

Slutrapporten från huvudmannen ska innehålla:

1. BESKRIVNING AV ÅTGÄRDENS GENOMFÖRANDE

Sammanfattning

En översiktlig icke-teknisk sammanfattning av projektet på cirka tio sidor inleder slutrapporten.

Bakgrund och historik

- Allmänna uppgifter: administrativa uppgifter (aktuell/-a fastighetsbeteckning-/ar, uppgifter om huvudman, tillsynsmyndighet, länsstyrelsens kontaktperson etc.),
- Bakgrund till projektet, beskrivning av objektet och dess påverkansområde/-n,
- Historik kring verksamheten/verksamheterna på objektet,
- Sammanfattning av genomförda utredningar och vad dessa kom fram till,
- Annat av relevans som ger en bild av varför objektet åtgärdats.

Föroreningssituation och risker innan åtgärden

- Problembeskrivning inklusive bland annat föroreningssituation innan åtgärd ("vad och var", transport- och spridningsvägar, miljö- och hälsorisker, behov av riskreduktion),
- Sammanfattande riskbedömning etc.
- Kartor, fotografier och liknande kan vara till hjälp för att förklara situationen innan åtgärd.

Val av åtgärd, åtgärds mål och åtgärds krav

- Beskrivning av vilken åtgärd som valdes, varför och hur man kom fram till vald metod.
- Beskrivning av vilka åtgärds mål (övergripande och mätbara) och åtgärds krav som sattes upp för projektet.
- Om det fanns andra målsättningar och krav för projektet (till exempel innovation och utveckling av tekniker, metoder och arbetssätt, hänsyn till kulturmiljö, etc.).

Organisation och planering av åtgärden

- En beskrivning av projektorganisationen.
- Hur åtgärden planerades. Beslutsprocesser och strategiska överväganden. Vilka upphandlingar som genomförts.
- Vilka miljökrav som ställdes i upphandlingen.
- Beskriv med tyngdpunkt på erfarenhetsåterföring sådant som kan vara till nytta i kommande projekt.

Tillsyn, anmälningar och tillstånd

- Hur tillsynsfrågorna löstes.
- Vilka anmälningar och tillstånd som behövdes.
- Administrativa åtgärder, restriktioner etc.

Genomförande av åtgärden (entreprenaden)

- Beskrivning av förberedande arbeten och själva genomförandet (schaktarbeten, mellanlagring, vattenrening, transporter, mottagning vid behandlingsanläggningar, återställning, återfyllning, val av massor, etc).
- Beskriv hur väl åtgärdsförberedande utredningar och undersökningar motsvarade den verkliga situationen.
- Beskriv med tyngdpunkt på erfarenhetsåterföring sådant som kan vara till nytta i kommande projekt.

Arbetsplatsorganisationen

Beskriv hur arbetsplatsorganisationen såg ut under genomförandet.

Säkerhet och arbetsmiljö under åtgärden

- Beskriv hur man planerade för säkerhet och arbetsmiljö i projektet, och om planering motsvarade den faktiska situationen.
- Eventuell samverkan med Arbetsmiljöverket, etc.

Föroreningssituationen efter åtgärden

- Beskrivning av föroreningssituationen efter utförda åtgärder.
- Ange hur stora volymer massor (i ton) som åtgärdats, transporterats bort och till vilken deponikategori (icke farligt avfall, farligt avfall, inert deponi, behandlingsanläggning, annat)

- Ange hur stora mängder av dimensionerande föroreningar som åtgärdats respektive kvarlämnats (i kg)
- Om föroreningar lämnats kvar, redovisa dessa i situationsplan över området.
- Ange reduktionen av föroreningsmängd i % av dimensionerande föroreningar samt i förekommande fall reduktion av spridning i %.
- Redovisa här även en uppdaterad riskbedömning baserad på situationen efter utförd åtgärd.
- Om behov kvarstår av ytterligare insatser, beskriv dessa samt förslag till kompletterande åtgärder.

Miljökontroll

- Beskrivning av miljökontroll under entreprenadfasen (omgivning och åtgärdsområde). Beskriv hur miljökontrollen skulle genomföras respektive hur den genomfördes.
- Om någon miljöpåverkan uppkom vid genomförandet av åtgärderna, ange hur det kontrollerades (till exempel störningar och utsläpp)
- Resultat och diskussion av miljökontrollen redovisas tillsammans med till exempel, kartor, relationshandlingar, fotografier, dagbok och analysprotokoll.

Efterkontroll

- Beskrivning av referensmätningar före åtgärd. Beskriv hur mätningarna skulle genomföras respektive hur de genomfördes.
- Beskrivning om möjligt av den efterkontroll (de miljöeffektmätningar) som genomförs eller genomförts efter åtgärd.
- Beskriv hur efterkontrollen skulle genomföras respektive hur den genomfördes.

Informations- och kommunikationsinsatser

- Beskriv informations- och kommunikationsinsatser före, under och efter åtgärdsfasen respektive efterkontrollfasen.
- Inhämtades synpunkter från allmänhet?
- Utfördes undersökningar, enkäter? Om ja, i vilket skede?
- Fanns det en kommunikationsplan/-strategi?

2. BESKRIVNING AV UPPFÖLJNING OCH ANNAT EFTERARBETE

Beskrivning av måluppfyllelse - resultat och diskussion

Resultat och diskussion utifrån mätdata från miljökontrollen samt efterkontrollen efter åtgärd.

Administrativa åtgärder, restriktioner etc.

- Information om det uppkommit eller kvarstår behov av restriktioner etc. efter genomförda åtgärder.
- Om behov av restriktioner kvarstår, beskriv vilka.
- Vem beslutade om dessa?
- Är relevanta uppgifter införda i fastighetsregistret?

3. SAMMANFATTNING OCH UTVÄRDERING AV ERFARENHETER

- Sammanfattning av genomförandet av åtgärden samt efterkontrollen.
- Uppfylldes åtgärdsmålen?
- Om åtgärdsmålen inte uppfylldes, beskriv vad det berodde på.
- Lärdomar och erfarenheter av projektet.
- Vad som har fungerat och inte.
- ”Tips på vägen”.

4. REDOVISNING AV EKONOMIN

Finansiering

Redovisning av finansiärer och bidragssummor.

Kostnader för åtgärdsprojektet

- Redovisning av kostnader för projektledning/-projektstöd,
- Kostnader för projektering inklusive kompletterande undersökningar,
- Kostnader för entreprenörer, schakt m.m.
- Transportkostnader
- Kostnader för omhändertagande av massor,
- Miljökontroll i samband med entreprenaden,
- Efterkontroll,
- Miljötillsyn

Kostnader för huvudmannen

- Redovisning av eventuell egeninsats.
- Vilka andra kostnader förekom för huvudmannen (egen tid och övrigt).

Kostnader för eventuell ansvarig eller annan aktör

Redovisning av kostnader för ansvarig enligt 10 kap. MB och eventuell annan aktör.

Ekonomisk slutredovisning - sammanställning och slutsatser

Sammanställning av åtgärdsprojektet med ekonomisk slutsummering samt slutsatser.

5. Mall för länsstyrelsens slutredovisning av åtgärdsobjekt

Enligt villkoren i bidragsbeslut för åtgärder står det att länsstyrelsen ska lämna en slutredovisning av projektet enligt senaste utgåvan av Naturvårdsverkets kvalitetsmanual för användning och hantering av bidrag till åtgärd av förorenade områden.

Slutredovisningen från länsstyrelsen ska innehålla:

- Länsstyrelsens bedömning av projektets genomförande med motivering avseende om ställda bidragsvillkor följts och om uppsatta övergripandeåtgärds mål har uppnåtts.
- De punkter som huvudmannens slutrapport ska innehålla ska sammanfattas i länsstyrelsens slutredovisning. Vad huvudmannens slutrapport ska innehålla framgår av Naturvårdsverkets mall för slutrapport av åtgärdsobjekt.
- Enligt villkoren i bidragsbeslutet för åtgärder ska EBH-stödet vara uppdaterat. Åtgärder, uppfyllda åtgärds mål och eventuella resthalter och lägen ska bevaras för framtiden. Redovisa här vilka uppgifter och dokument som förts in i EBH-stödet.
- Om åtgärder utförts inför bostadsbyggande anges hur många bostäder som vid slutredovisningen planeras.
- Ekonomisk redovisning av åtgärden samt nyckeltal för ekonomi och miljö från huvudmannen. På nyckeltalsredovisningens ekonomiflik ska även länsstyrelsens kostnader fyllas i (sökväg till Excelmall för nyckeltal med avseende på ekonomi och miljö för åtgärdsobjekt finns i kap. 5.3.) Om några delmoment i slutrapporten eller nyckeltalen utslutits eller ska kompletteras senare, ska det kort motiveras varför och aktuell tidplan ska redovisas. Den ekonomiska slutredovisningen ska stämma överens med länsstyrelsens senast inlämnade årsredovisning av projektkostnader.
- Ekonomisk sammanställning av de utförda utredningar som är kopplade till objektet.
- Ekonomisk redovisning av länsstyrelsernas kostnader, inklusive samtliga kostnader och nedlagd tid för t.ex. bidragshantering, projektstöd, uppföljning och eventuella tillsynsinsatser.
- Slutrapporten från huvudmannen ska bifogas med slutredovisningen.

- Länsstyrelsen ska återrapportera utfallet av antalet bostäder (se villkor i bidragsbesluten).

Naturvårdsverket granskar länsstyrelsens slutredovisning, och vid behov även huvudmannens slutrapport och godkänner alternativt begär kompletteringar inom tre månader efter inlämnad slutredovisning, om inte annat överenskommit med länsstyrelsen. Godkännande meddelas skriftligt.

I slutredovisningen ska efterkontrollen redovisas så långt den kommit och det ska tydligt framgå om det kommer att ske ytterligare efterkontroll. Om efterkontrollen inte slutrapporteras med övriga delar ska en komplettering till tidigare inlämnad slutredovisning lämnas.

6. Kommuntyper

Observera att vilken kommuntyp en kommun tillhör kan komma att ändras något under 2021. För senaste indelningen se tabell *Kommunindelning städer och landsbygder* på Tillväxtverket: <https://tillvaxtverket.se/statistik/regional-utveckling/regionala-indelningar/stader-och-landsbygder.html>

Kommunnamn	Kommunkod	Kommuntyp
Ale	1440	Landsbygdskommuner nära en större stad
Alingsås	1489	Täta kommuner nära en större stad
Alvesta	764	Landsbygdskommuner nära en större stad
Aneby	604	Landsbygdskommuner nära en större stad
Arboga	1984	Täta kommuner nära en större stad
Arjeplog	2506	Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna
Arvidsjaur	2505	Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna
Arvika	1784	Täta kommuner avlägset belägna
Askersund	1882	Landsbygdskommuner nära en större stad
Avesta	2084	Täta kommuner nära en större stad
Bengtstors	1460	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Berg	2326	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Bjurholm	2403	Landsbygdskommuner nära en större stad
Bjuv	1260	Landsbygdskommuner nära en större stad
Boden	2582	Täta kommuner nära en större stad
Bollebygd	1443	Landsbygdskommuner nära en större stad
Bollnäs	2183	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Borgholm	885	Landsbygdskommuner nära en större stad
Borlänge	2081	Täta kommuner nära en större stad
Borås	1490	Täta kommuner nära en större stad
Botkyrka	127	Storstadskommuner
Boxholm	560	Landsbygdskommuner nära en större stad
Bromölla	1272	Täta kommuner nära en större stad
Bräcke	2305	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Burlöv	1231	Storstadskommuner
Båstad	1278	Landsbygdskommuner nära en större stad
Dals-Ed	1438	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Danderyd	162	Storstadskommuner
Degerfors	1862	Täta kommuner nära en större stad
Dorotea	2425	Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna
Eda	1730	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Ekerö	125	Täta kommuner nära en större stad
Eksjö	686	Täta kommuner avlägset belägna
Emmaboda	862	Landsbygdskommuner nära en större stad
Enköping	381	Täta kommuner nära en större stad
Eskilstuna	484	Täta kommuner nära en större stad
Eslöv	1285	Täta kommuner nära en större stad
Essunga	1445	Landsbygdskommuner nära en större stad
Fagersta	1982	Täta kommuner avlägset belägna
Falkenberg	1382	Täta kommuner nära en större stad
Falköping	1499	Täta kommuner avlägset belägna
Falun	2080	Täta kommuner nära en större stad
Filipstad	1782	Täta kommuner nära en större stad
Finspång	562	Täta kommuner nära en större stad
Flen	482	Landsbygdskommuner nära en större stad

Forshaga	1763	Täta kommuner nära en större stad
Färgelanda	1439	Landsbygdskommuner nära en större stad
Gagnef	2026	Landsbygdskommuner nära en större stad
Gislaved	662	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Gnesta	461	Täta kommuner nära en större stad
Gnosjö	617	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Gotland	980	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Grums	1764	Täta kommuner nära en större stad
Grästorp	1444	Landsbygdskommuner nära en större stad
Gullspång	1447	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Gällivare	2523	Täta kommuner avlägset belägna
Gävle	2180	Täta kommuner nära en större stad
Göteborg	1480	Storstadskommuner
Götene	1471	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Habo	643	Täta kommuner nära en större stad
Hagfors	1783	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Hallsberg	1861	Landsbygdskommuner nära en större stad
Hallstahammar	1961	Täta kommuner nära en större stad
Halmstad	1380	Täta kommuner nära en större stad
Hammarö	1761	Täta kommuner nära en större stad
Haninge	136	Storstadskommuner
Haparanda	2583	Täta kommuner avlägset belägna
Heby	331	Landsbygdskommuner nära en större stad
Hedemora	2083	Täta kommuner nära en större stad
Helsingborg	1283	Täta kommuner nära en större stad
Herrljunga	1466	Landsbygdskommuner nära en större stad
Hjo	1497	Täta kommuner avlägset belägna
Hofors	2104	Täta kommuner nära en större stad
Huddinge	126	Storstadskommuner
Hudiksvall	2184	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Hultsfred	860	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Hylte	1315	Landsbygdskommuner nära en större stad
Håbo	305	Täta kommuner nära en större stad
Hällefors	1863	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Härjedalen	2361	Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna
Härnösand	2280	Täta kommuner nära en större stad
Härryda	1401	Täta kommuner nära en större stad
Hässleholm	1293	Landsbygdskommuner nära en större stad
Höganäs	1284	Landsbygdskommuner nära en större stad
Högsby	821	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Hörby	1266	Täta kommuner nära en större stad
Höör	1267	Täta kommuner nära en större stad
Jokkmokk	2510	Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna
Järfälla	123	Storstadskommuner
Jönköping	680	Täta kommuner nära en större stad
Kalix	2514	Täta kommuner avlägset belägna
Kalmar	880	Täta kommuner nära en större stad
Karlsborg	1446	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Karlshamn	1082	Täta kommuner nära en större stad
Karlskoga	1883	Täta kommuner nära en större stad
Karlskrona	1080	Täta kommuner avlägset belägna
Karlstad	1780	Täta kommuner nära en större stad
Katrineholm	483	Täta kommuner nära en större stad
Kil	1715	Täta kommuner nära en större stad

Kinda	513	Landsbygdskommuner nära en större stad
Kiruna	2584	Täta kommuner avlägset belägna
Klippan	1276	Täta kommuner nära en större stad
Knivsta	330	Täta kommuner nära en större stad
Kramfors	2282	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Kristianstad	1290	Täta kommuner nära en större stad
Kristinehamn	1781	Täta kommuner nära en större stad
Krokom	2309	Landsbygdskommuner nära en större stad
Kumla	1881	Täta kommuner nära en större stad
Kungsbacka	1384	Täta kommuner nära en större stad
Kungsör	1960	Täta kommuner nära en större stad
Kungälv	1482	Täta kommuner nära en större stad
Kävlinge	1261	Täta kommuner nära en större stad
Köping	1983	Täta kommuner nära en större stad
Laholm	1381	Landsbygdskommuner nära en större stad
Landskrona	1282	Täta kommuner nära en större stad
Laxå	1860	Landsbygdskommuner nära en större stad
Lekeberg	1814	Landsbygdskommuner nära en större stad
Leksand	2029	Landsbygdskommuner nära en större stad
Lerum	1441	Storstadskommuner
Lessebo	761	Landsbygdskommuner nära en större stad
Lidingö	186	Storstadskommuner
Lidköping	1494	Täta kommuner nära en större stad
Lilla Edet	1462	Landsbygdskommuner nära en större stad
Lindesberg	1885	Landsbygdskommuner nära en större stad
Linköping	580	Täta kommuner nära en större stad
Ljungby	781	Täta kommuner nära en större stad
Ljusdal	2161	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Ljusnarsberg	1864	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Lomma	1262	Storstadskommuner
Ludvika	2085	Täta kommuner nära en större stad
Luleå	2580	Täta kommuner nära en större stad
Lund	1281	Storstadskommuner
Lycksele	2481	Täta kommuner avlägset belägna
Lysekil	1484	Täta kommuner avlägset belägna
Malmö	1280	Storstadskommuner
Malung	2023	Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna
Malå	2418	Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna
Mariestad	1493	Täta kommuner avlägset belägna
Mark	1463	Landsbygdskommuner nära en större stad
Markaryd	767	Landsbygdskommuner nära en större stad
Mellerud	1461	Landsbygdskommuner nära en större stad
Mjölby	586	Landsbygdskommuner nära en större stad
Mora	2062	Täta kommuner avlägset belägna
Motala	583	Täta kommuner nära en större stad
Mullsjö	642	Täta kommuner nära en större stad
Munkedal	1430	Landsbygdskommuner nära en större stad
Munkfors	1762	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Möln dal	1481	Storstadskommuner
Mönsterås	861	Landsbygdskommuner nära en större stad
Mörbylånga	840	Landsbygdskommuner nära en större stad
Nacka	182	Storstadskommuner
Nora	1884	Täta kommuner nära en större stad
Norberg	1962	Landsbygdskommuner avlägset belägna

Nordanstig	2132	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Nordmaling	2401	Landsbygdskommuner nära en större stad
Norrköping	581	Täta kommuner nära en större stad
Norrälje	188	Landsbygdskommuner nära en större stad
Norsjö	2417	Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna
Nybro	881	Täta kommuner nära en större stad
Nykvarn	140	Täta kommuner nära en större stad
Nyköping	480	Täta kommuner nära en större stad
Nynäshamn	192	Täta kommuner nära en större stad
Nässjö	682	Täta kommuner nära en större stad
Ockelbo	2101	Landsbygdskommuner nära en större stad
Olofström	1060	Täta kommuner nära en större stad
Orsa	2034	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Orust	1421	Landsbygdskommuner nära en större stad
Osby	1273	Täta kommuner nära en större stad
Oskarshamn	882	Täta kommuner avlägset belägna
Ovanåker	2121	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Oxelösund	481	Täta kommuner nära en större stad
Pajala	2521	Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna
Partille	1402	Storstadskommuner
Perstorp	1275	Täta kommuner nära en större stad
Piteå	2581	Täta kommuner nära en större stad
Ragunda	2303	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Robertsfors	2409	Landsbygdskommuner nära en större stad
Ronneby	1081	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Rättvik	2031	Landsbygdskommuner nära en större stad
Sala	1981	Täta kommuner nära en större stad
Salem	128	Storstadskommuner
Sandviken	2181	Täta kommuner nära en större stad
Sigtuna	191	Storstadskommuner
Simrishamn	1291	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Sjöbo	1265	Landsbygdskommuner nära en större stad
Skara	1495	Täta kommuner avlägset belägna
Skellefteå	2482	Täta kommuner avlägset belägna
Skinnskatteberg	1904	Landsbygdskommuner nära en större stad
Skurup	1264	Täta kommuner nära en större stad
Skövde	1496	Täta kommuner avlägset belägna
Smedjebacken	2061	Täta kommuner nära en större stad
Sollefteå	2283	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Sollentuna	163	Storstadskommuner
Solna	184	Storstadskommuner
Sorsele	2422	Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna
Sotenäs	1427	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Staffanstorp	1230	Storstadskommuner
Stenungsund	1415	Täta kommuner nära en större stad
Stockholm	180	Storstadskommuner
Storfors	1760	Landsbygdskommuner nära en större stad
Storuman	2421	Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna
Strängnäs	486	Landsbygdskommuner nära en större stad
Strömstad	1486	Täta kommuner avlägset belägna
Strömsund	2313	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Sundbyberg	183	Storstadskommuner
Sundsvall	2281	Täta kommuner nära en större stad
Sunne	1766	Landsbygdskommuner avlägset belägna

Surahammar	1907	Täta kommuner nära en större stad
Svalöv	1214	Landsbygdskommuner nära en större stad
Svedala	1263	Täta kommuner nära en större stad
Svenljunga	1465	Landsbygdskommuner nära en större stad
Säffle	1785	Täta kommuner nära en större stad
Säter	2082	Landsbygdskommuner nära en större stad
Sävsjö	684	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Söderhamn	2182	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Söderköping	582	Täta kommuner nära en större stad
Södertälje	181	Storstadskommuner
Sölvesborg	1083	Landsbygdskommuner nära en större stad
Tanum	1435	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Tibro	1472	Täta kommuner avlägset belägna
Tidaholm	1498	Täta kommuner avlägset belägna
Tierp	360	Landsbygdskommuner nära en större stad
Timrå	2262	Täta kommuner nära en större stad
Tingsryd	763	Landsbygdskommuner nära en större stad
Tjörn	1419	Landsbygdskommuner nära en större stad
Tomelilla	1270	Täta kommuner nära en större stad
Torsby	1737	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Torsås	834	Landsbygdskommuner nära en större stad
Tranemo	1452	Landsbygdskommuner nära en större stad
Tranås	687	Täta kommuner avlägset belägna
Trelleborg	1287	Täta kommuner nära en större stad
Trollhättan	1488	Täta kommuner nära en större stad
Trosa	488	Landsbygdskommuner nära en större stad
Tyresö	138	Storstadskommuner
Täby	160	Storstadskommuner
Töreboda	1473	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Uddevalla	1485	Täta kommuner nära en större stad
Ulricehamn	1491	Landsbygdskommuner nära en större stad
Umeå	2480	Täta kommuner nära en större stad
Upplands-Bro	139	Storstadskommuner
Upplands-Väsby	114	Storstadskommuner
Uppsala	380	Täta kommuner nära en större stad
Uppvidinge	760	Landsbygdskommuner nära en större stad
Vadstena	584	Täta kommuner nära en större stad
Vaggeryd	665	Landsbygdskommuner nära en större stad
Valdemarsvik	563	Landsbygdskommuner nära en större stad
Vallentuna	115	Täta kommuner nära en större stad
Vansbro	2021	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Vara	1470	Landsbygdskommuner nära en större stad
Varberg	1383	Täta kommuner nära en större stad
Vaxholm	187	Täta kommuner nära en större stad
Vellinge	1233	Storstadskommuner
Vetlanda	685	Täta kommuner avlägset belägna
Vilhelmina	2462	Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna
Vimmerby	884	Täta kommuner avlägset belägna
Vindeln	2404	Landsbygdskommuner nära en större stad
Vingåker	428	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Vårgårda	1442	Landsbygdskommuner nära en större stad
Vänersborg	1487	Täta kommuner nära en större stad
Vännäs	2460	Landsbygdskommuner nära en större stad
Värmdö	120	Täta kommuner nära en större stad

Värnamo	683	Täta kommuner nära en större stad
Västervik	883	Täta kommuner avlägset belägna
Västerås	1980	Täta kommuner nära en större stad
Växjö	780	Täta kommuner nära en större stad
Ydre	512	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Ystad	1286	Täta kommuner nära en större stad
Åmål	1492	Täta kommuner avlägset belägna
Ånge	2260	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Åre	2321	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Årjäng	1765	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Åsele	2463	Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna
Åstorp	1277	Täta kommuner nära en större stad
Åtvidaberg	561	Täta kommuner nära en större stad
Älmhult	765	Täta kommuner nära en större stad
Älvdalen	2039	Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna
Älvkarleby	319	Täta kommuner nära en större stad
Älvsbyn	2560	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Ängelholm	1292	Täta kommuner nära en större stad
Öckerö	1407	Täta kommuner avlägset belägna
Ödeshög	509	Landsbygdskommuner nära en större stad
Örebro	1880	Täta kommuner nära en större stad
Örkelljunga	1257	Landsbygdskommuner nära en större stad
Örnsköldsvik	2284	Täta kommuner avlägset belägna
Östersund	2380	Täta kommuner nära en större stad
Österåker	117	Storstadskommuner
Östhammar	382	Landsbygdskommuner nära en större stad
Östra Göinge	1256	Landsbygdskommuner nära en större stad
Överkalix	2513	Landsbygdskommuner avlägset belägna
Övertorneå	2518	Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna

Efterbehandling av förorenade områden

Kvalitetsmanual för användning och hantering av bidrag

Det finns ett stort antal förorenade områden i Sverige som ett resultat av vår gamla industrihistoria. Många av områdena behöver undersökas och åtgärdas för att inte utgöra risk för människors hälsa och miljön. I de fall ingen kan ställas till svars, kan staten genom Natuvårdsverket ge bidrag till undersökningar och åtgärder.

Kvalitetsmanual för användning och hantering av bidrag till efterbehandling av förorenade områden, syftar till att ge vägledning i det bidragsfinansierade efterbehandlingsarbetet. Kvalitetsmanualen ska också utgöra basen för ett kvalitetssäkert och hållbart statlig efterbehandlingsarbete. Det bidrar till att nå det nationella miljökvalitetsmålet Giftfri miljö och även andra miljökvalitetsmål samt flera av målen i Agenda 2030. Det bidragsfinansierade efterbehandlingsarbetet medför att de nationellt prioriterade förorenade områdena undersöks och vid behov åtgärdas.

